

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΣΧΟΛΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση, Ιδιότητα του Πολίτη

**Στάσεις και απόψεις των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου
Εισοδήματος σε μια Κοινωνική Υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Φαρμάκη Παναγιώτα

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

κ. Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Καθηγητής (Επιβλέπων)

κα Γαζή Έφη, Καθηγήτρια

κ. Φερόνας Ανδρέας, Αναπληρωτής Καθηγητής

Κόρινθος

2021

© 2021

Φαρμάκη Παναγιώτα

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος, All Rights Reserved

Στον σύζυγο μου...

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους ανθρώπους που με στήριξαν στην υλοποίηση αυτής της προσπάθειας.

Τον καθηγητή μου κ. Σπυριδάκη Εμμανουήλ, που με την καθοδήγηση του κατάφερα να ολοκληρώσω την διπλωματική μου εργασία παρά τις δυσκολίες αλλά και που με βοήθησε να κατανοήσω τη δομή, τη μέθοδο και τον τρόπο σκέψης που χρειάζεται για να πραγματοποιηθεί μια μεικτή έρευνα.

Τον κ. Χριστοδούλου Μιχάλη για τη βοήθειά του στην ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας με το στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for the Social Sciences (SPSS).

Τους δικαιούχους του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος που παρά τις δυσκολίες λόγω της πανδημίας και της δύσκολης καθημερινότητας τους με προθυμία έλαβαν μέρος και βοήθησαν στη διεξαγωγή της έρευνας.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	iii
Περιεχόμενα.....	iv
Κατάλογος Πινάκων.....	viii
Κατάλογος Γραφημάτων.....	ix
Συνοτομογραφίες.....	xi
Περίληψη.....	xiii
Abstract	xiv
Πρόλογος.....	xv
Εισαγωγή.....	1
ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	3
Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγικό Πλαίσιο.....	3
1.1 Οριοθέτηση Εννοιών.....	3
1.2 Ιστορική Αναδρομή.....	3
Κεφάλαιο 2^ο: Αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	4
2.1 Φτώχεια.....	4
2.2 Κοινωνικός αποκλεισμός.....	6
2.3 Μέτρα αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	6
2.4 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και φτώχεια.....	7
Κεφάλαιο 3^ο: Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στην Ευρώπη.....	8
3.1 Οργάνωση και χρηματοδότηση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.....	9
3.2 Κριτήρια επιλογής Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.....	10
3.2.1 Κατοικία.....	10
3.2.2 Ιθαγένεια.....	11

3.2.3 Ηλικία.....	11
3.2.4 Εισόδημα – Περιουσία.....	11
3.3 Κυριότερα Μοντέλα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος που εφαρμόζονται στην Ευρώπη.....	12
3.3.1 Γερμανικό Μοντέλο.....	12
3.3.2 Γαλλικό Μοντέλο.....	13
3.3.3 Ιταλικό Μοντέλο.....	13
3.3.4 Πορτογαλικό Μοντέλο.....	14
3.3.5 Σουηδικό Μοντέλο.....	14
Κεφάλαιο 4ο: Εισαγωγή Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα.....	15
4.1 Ανεργία και Φτώχεια στην Ελλάδα.....	15
4.2 Μέτρα Αντιμετώπισης της Φτώχειας.....	16
4.3 Αδήλωτη εργασία	17
4.4 Εισαγωγή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα.....	18
4.5 Παροχές του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.....	19
4.6 Κριτήρια για τη λήψη του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος	20
4.7 Δικαιούχοι του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος.....	23
4.8 Υποχρεώσεις Δικαιούχων.....	24
4.9 Υπηρεσίες για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα.....	25
ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	27
Κεφάλαιο 5ο: Ερευνητικά Ερωτήματα και Μεθοδολογία.....	27
5.1 Ορισμός του Προβλήματος και Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων.....	27
5.2 Μεθοδολογία.....	28
5.3 Διαδικασία.....	29

5.4 Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	30
5.4.1 Μέθοδος συλλογής ποσοτικών δεδομένων.....	30
5.4.2 Μέθοδος συλλογής ποιοτικών δεδομένων.....	32
5.5 Δείγμα.....	32
5.5.1 Δείγμα ποσοτικής έρευνας.....	33
5.5.2 Δείγμα ποιοτικής έρευνας.....	33
5.6 Στατιστική ανάλυση.....	34
5.6.1 Στατιστική Ανάλυση ποσοτικών δεδομένων.....	34
5.6.2 Στατιστική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων.....	34
5.7 Περιορισμοί έρευνας.....	35
Κεφάλαιο 6: Αποτελέσματα Έρευνας.....	35
6.1 Αποτελέσματα Ποσοτικής Έρευνας.....	35
6.1.1 Έλεγχος εσωτερικής συνέπειας.....	35
6.1.2 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος.....	37
6.1.3 Αποτελέσματα γενικών ερωτήσεων.....	40
6.1.4 Αποτελέσματα ερωτήσεων στάσεων – αντιλήψεων σχετικά με το ΕΕΕ.....	44
6.1.5 Αποτελέσματα Ερωτήσεων Γνώσεων.....	47
6.1.6 Αποτελέσματα ερωτήσεων σχετικά με την εργασία.....	48
6.1.7 Συσχετίσεις αποτελεσμάτων.....	50
6.2 Αποτελέσματα Ποιοτικής Έρευνας.....	54
6.2.1 Δημογραφικές Ερωτήσεις.....	54
6.2.2 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και ο σκοπός του	55
6.2.3 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και Εργασία.....	56
6.2.4 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και Αδήλωτη εργασία.....	59

Κεφάλαιο 7: Συζήτηση – Συμπεράσματα.....	62
7.1 Συζήτηση.....	62
7.2 Συμπεράσματα	71
7.3 Προτάσεις.....	73
Βιβλιογραφία.....	74
Παράρτημα 1.....	84
Παράρτημα 2.....	85
Παράρτημα 3.....	87
Παράρτημα 4.....	92
Παράρτημα 5	94

Κατάλογος Πινάκων - Γραφημάτων

Πίνακας 1: Στάση σχετικά με την εργασία.

Πίνακας 2: Στάση – αντίληψη σχετικά με το ΕΕΕ.

Πίνακας 3: Στάση απέναντι στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ.

Πίνακας 4: Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος σχετικά με το φύλο.

Πίνακας 5: Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος σχετικά με την ηλικία.

Πίνακας 6: Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση.

Πίνακας 7: Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος σχετικά με τον συνεχόμενο χρόνο ανεργίας.

Πίνακας 8: Το ΕΕΕ πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση.

Πίνακας 9: Ερωτήσεις γνώσεων για το ΕΕΕ.

Πίνακας 10: Εργασία και ΕΕΕ.

Πίνακας 11: Συσχέτιση «Στάση του ΕΕΕ – Χρόνος Ανεργίας».

Πίνακας 12: Συσχέτιση «Στάση του ΕΕΕ - Αποτελεσματικότητα».

Πίνακας 13: Συσχέτιση «Στάση του ΕΕΕ - Ηλικία».

Πίνακας 14: Συσχέτιση «Στάση στο ΕΕΕ και εκπαίδευση».

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με την Εκπαίδευση.

Γράφημα 2: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με τον αριθμό τέκνων.

Γράφημα 3: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με το ετήσιο εισόδημα.

Γράφημα 4: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με το συνεχόμενο διάστημα λήψης του ΕΕΕ.

Γράφημα 5: Θα αναφέρατε ανοιχτά σε τρίτους ότι είστε δικαιούχος του ΕΕΕ.

Γράφημα 6: Υπάρχει πληροφόρηση και παραπομπή σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης.

Γράφημα 7: Υπάρχει υποστήριξη για την ένταξή σας στα ανωτέρω προγράμματα.

Γράφημα 8: Ενημερώνεστε για επιμορφωτικά σεμινάρια.

Γράφημα 9: Πληροφορήστε για νέες θέσεις εργασίας.

Γράφημα 10: Σας παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη (όταν χρειάζεται).

Γράφημα 11: Συγκεντρωτικά η στάση των δικαιούχων ως προς την υπηρεσία.

Γράφημα 12: Το ΕΕΕ είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα.

Γράφημα 13: Παρέχει οικονομική ασφάλεια στο οικογενειακό περιβάλλον.

Γράφημα 14: Υπάρχει αξιοκρατία όσον αφορά τη λήψη του.

Γράφημα 15: Καλύπτει οικονομικά τις ανάγκες της οικογένειας για να ανταπεξέλθει στα βασικά έξοδα.

Γράφημα 16: Στάσεις σχετικά με τα κριτήρια για τη λήψη του ΕΕΕ.

Γράφημα 17: Το ΕΕΕ είναι επαρκές για να βελτιωθεί το βιοτικό σας επίπεδο.

Γραφήματα 18: Σχέση ΕΕΕ με τον τρόπο κάλυψης οικονομικά των καθημερινών αναγκών.

Γράφημα 19: Σχέση ΕΕΕ με τον τρόπο κάλυψης οικονομικά των καθημερινών αναγκών.

Γράφημα 20: Ερωτήσεις γνώσεων για το ΕΕΕ.

Γράφημα 21: Η αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ σχετικά με την εργασία.

Γράφημα 22: Δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας στους δικαιούχους του.

Γράφημα 22: Εργασία και ΕΕΕ.

Συντομογραφίες

Ελληνόγλωσσες:

ΑμεΑ: Άτομα με Αναπηρία

ΓΓΠΣ: Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων

ΓΣΕΕ: Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας

ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΕ: Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή

ΗΔΙΚΑ: Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση Κοινωνικής Ασφάλισης

ΙΕΚ: Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΙΝΕ: Ινστιτούτο Εργασίας

ΙΧ: Ιδιωτικής Χρήσης

ΚΕΑ: Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης

ΚΠΑ: Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης

ΜΧ: Μεικτής Χρήσης

ΟΑΕΔ: Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού

ΤΕΒΑ: Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Άπορους

ΥΕΠΚΑ: Υπουργείο Εργασίας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Ξενόγλωσσες:

COVID-19: Corona Virus Disease 2019

ESPN: European Social Policy Network

EU: European Union

GMI: Guaranteed Minimum Income

IPL: International Poverty Line

RDC: Reddito di Cittadinanza

RMG: Rendimento Minimo Garantido

RMI: Revenu Minimum d' Insertion

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

Περίληψη

Το φαινόμενο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι δύο έννοιες που αλληλεξαρτώνται και αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Ένα από τα μέτρα που πήρε η Ευρωπαϊκή Ένωση με σκοπό να εξαλειφθεί η ακραία φτώχεια ήταν το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) που αποτελεί ένα πρόγραμμα εγγύησης ελαχίστων πόρων και ένταξη/επανένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας. Η Ελλάδα παρόλη την ανάγκη για την θεσμοθέτηση ενός τέτοιου κοινωνικού προγράμματος λόγω της αύξησης των ποσοστών ανεργίας και φτώχειας, ήταν από τις τελευταίες χώρες που το εφάρμοσε.

Στην παρούσα έρευνα, για την σφαιρικότερη ανάλυση του θέματος χρησιμοποιήθηκε μεικτή μέθοδος (ποσοτική και ποιοτική έρευνα) με σκοπό τη διερεύνηση των στάσεων και απόψεων των δικαιούχων του ΕΕΕ σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας. Πραγματοποιήθηκε σε κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας και συμμετείχαν πολίτες που ήταν δικαιούχοι του ΕΕΕ. Στην ποσοτική έρευνα το δείγμα ήταν συνολικά n=174 άτομα, η συλλογή πληροφοριών της έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου και τα αποτελέσματα αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 22. Όσον αφορά το ποιοτικό κομμάτι της έρευνας, το δείγμα ήταν n=10 άτομα, για τη συλλογή πληροφοριών πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις και η ανάλυση των δεδομένων βασίστηκε στη θεματική ανάλυση.

Τα σημαντικότερα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι το ΕΕΕ πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση, δεν καλύπτει οικονομικά τις ανάγκες της οικογένειας για να ανταπεξέλθει σε βασικά καθημερινά έξοδα και δεν είναι επαρκές για να βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο. Αναφορικά με την εργασία, το μεγαλύτερο ποσοστό δε θα πήγαινε σε εργασία που θα παρείχε τα ίδια χρήματα με το ΕΕΕ όμως θα διέκοπτε την οικονομική ενίσχυση για μια σύμβαση με ολιγαρκή διάρκεια αλλά καλύτερες οικονομικές απολαβές. Τέλος, μεγάλο ποσοστό του δείγματος θα επέλεγε την αδήλωτη εργασία για να λαμβάνει παράλληλα το ΕΕΕ.

Το ΕΕΕ φαίνεται ότι δεν εκπληρώνει τον σκοπό ύπαρξής του. Παρέχει οικονομική ενίσχυση αλλά δεν αρκεί για να αναβαθμιστεί το βιοτικό επίπεδο των δικαιούχων του, παρά μόνο ίσως αυτών που ζούσαν σε εξαιρετικά ακραίες μορφές φτώχειας.

Λέξεις κλειδιά: ΕΕΕ, φτώχεια, αδήλωτη εργασία, κοινωνικός αποκλεισμός, ΕΕ

Abstract

The phenomenon of poverty and social exclusion are two concepts that are interdependent and interact with each other. One of the measures taken by the European Union to eradicate extreme poverty was the Guaranteed Minimum Income (GMI), which is a minimum resource guarantee scheme and promotes the integration / reintegration of individuals into the labor market. Greece despite the need to institutionalize such a social program due to rising unemployment and poverty rates was one of the last countries to implement it.

In the present research, for the most comprehensive analysis of the issue, a mixed method (quantitative and qualitative research) was used in order to investigate the attitudes and views of the beneficiaries of the GMI in a social service of Western Greece. The research was conducted in a social service of Western Greece and the participants were beneficiaries of GMI. In the quantitative research the sample was a total of $n = 174$ people, information was collected with the use of a questionnaire and the results were analyzed in the statistical program SPSS 22. Regarding the qualitative part of the research the sample was $n = 10$ people, in order to collect data interviews were conducted and the data analysis was based on thematic analysis.

The most important results of the research showed that GMI should exist as financial support, does not financially cover the needs of the family to meet basic daily expenses and is not sufficient to improve their standard of living. Regarding to work, the largest percentage stated that they would not go to a job that would provide the same earnings as the GMI but also stated that they would cut off the financial support of GMI for a contract with sort duration but better financial rewards. Finally, a large percentage of the sample would choose undeclared work in order to receive the GMI at the same time.

GMI does not seem to be fulfilling its purpose. It provides financial support but it is not enough to upgrade the living standards of its beneficiaries, except perhaps those who lived in extreme forms of poverty.

Keywords: GMI, poverty, undeclared work, social exclusion, EU

Πρόλογος

Η Ελλάδα στις μέρες μας συνεχίζει να βιώνει, μια βαθιά και μακροχρόνια οικονομική κρίση που έχει σε σημαντικό βαθμό αποδιαρθρώσει τον κοινωνικό ιστό της. Αντίθετα όμως με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες εφαρμόζουν χρόνια και σε πολλές περιπτώσεις με επιτυχία προγράμματα αντιμετώπισης της φτώχειας και των κοινωνικών ανισοτήτων, η Ελλάδα που αντιμετωπίζει ίδια και ίσως εντονότερα φαινόμενα, βραδυπορεί. Ένα μέτρο αντιμετώπισης της φτώχειας, εξάλειψης της απόλυτης εξαθλίωσης δημιουργώντας ένα κοινωνικό δίκτυ προστασίας για τους πολίτες είναι το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα.

Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα εισήχθη πρόσφατα ως μέτρο αντιμετώπισης της φτώχειας με την Ελλάδα να είναι μια από τις τελευταίες Ευρωπαϊκές χώρες που το θέσπισε.

Εισαγωγή

Η κοινωνία όλα τα χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο προσπαθεί να στηρίζει τα μέλη της δημιουργώντας θεσμούς και δομές έχοντας ως στόχο την επίτευξη της κοινωνικής αλληλεγγύης. Σύμφωνα με αυτό αναπτύχθηκε ένα σύστημα κοινωνικής πρόνοιας που θα προστατεύε τους πολίτες από τους κινδύνους που δημιουργεί η οικονομία της αγοράς, εξαλείφοντας με αυτόν τον τρόπο την φτώχεια. Παρόλα αυτά το φαινόμενο της φτώχειας αποτελεί ένα μόνιμο πρόβλημα.

Το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας στην Ελλάδα επικεντρώθηκε κυρίως στην κοινωνική ασφάλιση και τις παροχές εισφοράς, αφήνοντας πίσω τις παροχές κοινωνικής πρόνοιας. Με την Ελλάδα μέχρι το 2014 να είναι από τις χώρες που στερούνταν ενός εθνικού γενικού συστήματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, το οποίο θα λειτουργούσε ως ένα προστατευτικό εισόδημα ενάντια στις σοβαρές καταστάσεις φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (Ziomas et al, 2015).

Η Βουλή των Αντιπροσώπων στις 10 Ιουλίου 2014 ψήφισε το νομοσχέδιο που κατατέθηκε από το Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΥΕΠΚΑ) με τίτλο «Ο περί Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (ΕΕΕ) και γενικότερα περί Κοινωνικών Παροχών Νόμος του 2014». Το συγκεκριμένο νομοσχέδιο αφορούσε την εφαρμογή ενός νέου συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, ώστε να διασφαλίζεται ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης για κάθε οικογένεια που πληροί συγκεκριμένα κριτήρια. (Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2020). Το ΕΕΕ είναι ένα κοινό αποδεκτό μέτρο από τα περισσότερα κράτη της ΕΕ για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργεί ως ένα δίκτυο προστασίας εξασφαλίζοντας στους πολίτες βασικά αγαθά και υπηρεσίες.

Στην παρούσα έρευνα θα μελετηθεί το ΕΕΕ που εφαρμόζεται στην Ελλάδα. Είναι μια μεικτή μελέτη με σκοπό την καταγραφή της αντίληψης και της ικανοποίησης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών που λαμβάνουν το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, την ερμηνεία του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και των κριτηρίων από τους πολίτες που το λαμβάνουν και τη σχέση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος με την εργασία.

Η εργασία διακρίνεται σε δύο πλαίσια. Το Γενικό Μέρος – Θεωρητικό Πλαίσιο που αποτελείται από 4 κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στις έννοιες του βασικού εισοδήματος, ΕΕΕ, εργασίας, φτώχειας και στην ιστορική αναδρομή του ΕΕΕ. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει μια επισκόπηση σχετικά με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς και στα μέτρα αντιμετώπισής τους. Το ΕΕΕ και η εφαρμογή του στην Ευρώπη θα αναλυθεί στο τρίτο κεφάλαιο. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στην εισαγωγή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα, καθώς και το νομοθετικό του πλαίσιο. Επιπλέον, θα αναλυθούν τα κριτήρια ένταξης και οι υποχρεώσεις των δικαιούχων. Τέλος, θα παρουσιαστεί η έννοια της αδήλωτης εργασίας.

Το δεύτερο είναι το Ειδικό Μέρος – Ερευνητικό Πλαίσιο που αποτελείται από τρία κεφάλαια τα οποία αναφέρονται στη μεικτή έρευνα (ποσοτική και ποιοτική).

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο σκοπός, τα ερευνητικά ερωτήματα και ολόκληρη η διαδικασία της μεθοδολογίας της έρευνας. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα αναλυθούν στο έκτο κεφάλαιο. Τέλος, στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της ερευνητικής μελέτης σύμφωνα με την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγικό Πλαίσιο

1.1 Οριοθέτηση Εννοιών

Βασικό εισόδημα καλείται το δημόσιο πρόγραμμα της κυβέρνησης για ένα περιοδικό εισόδημα που παρέχεται σε όλους τους πολίτες συμφωνά με τον πληθυσμό χωρίς απαίτηση εργασίας (Basic Income Earth Network, 2020). Το βασικό εισόδημα μπορεί να εφαρμοστεί σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Είναι ένα εισόδημα άνευ όρων που επαρκεί για να καλύψει τις βασικές ανάγκες ενός ατόμου έτσι ώστε να ζει πάνω από τα όρια της φτώχειας.

Το *Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα* (ΕΕΕ) είναι ένα σύστημα παροχής κοινωνικής πρόνοιας το οποίο αποτελεί ένα αναγκαίο δίκτυ προστασίας για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της φτώχειας και να αποφευχθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός (Horner, 2019).

Εργασία – Απασχόληση είναι η σύμβαση μεταξύ δύο μερών, του εργοδότη και του εργαζόμενου. Αποτελεί την επίσημη ονομασία της μισθωτής εργασίας (Dakin and Armstrong, 1989).

Φτώχεια ορίζεται η έλλειψη επαρκούς εισοδήματος έχοντας σαν αποτέλεσμα το χαμηλό επίπεδο κατανάλωσης και ευμάρειας (Δαφέρμος και συν, 2008).

Ακραία φτώχεια ορίζεται ως το κόστος απόκτησης ενός καλαθιού αγαθών και υπηρεσιών που αντιστοιχεί στις ελάχιστες ανάγκες διαβίωσης (στα «αναγκαία προς το ζην») (Ματσαγγάνης και συν, 2017).

1.2 Ιστορική Αναδρομή

Η διασφάλιση του συνόλου των μελών της κοινωνίας από τις αντιξοότητες της ζωής και τις αρνητικές συνέπειες του τρόπου οργάνωσής της αρχίζει από την αρχαιότητα φτάνοντας μέχρι και σήμερα. Ιστορικά, ο Κύρος ο μέγας (590 - 529 π.Χ.), ήταν ο πρώτος που εισήγαγε ένα εγγυημένο ελάχιστο εισόδημα, πληρώνοντας κάθε άνδρα και γυναίκα.

Τα πρώτα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος εμφανίστηκαν στη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη. Το 1948 υπήρξε το Income Support στην Μεγάλη Βρετανία, στη

Γερμανία το Sozialhilfe (1962), ενώ στην Ολλανδία υπήρξε το Algemene Bijstand (1963). Το 1988 θεσμοθετήθηκε στη Γαλλία το Revenu Minimum d'Insertion το οποίο θέτει προϋποθέσεις για τους δικαιούχους. Την ίδια χρονική περίοδο αναπτύσσονται προγράμματα εγγυημένου εισοδήματος στην Ισπανία. Τα τελευταία χρόνια ανάλογα προγράμματα εισήχθησαν στην Πορτογαλία το 1996 και στην Ιταλία το 1998 (Ματσαγγάνης, 2004).

Στην Ελλάδα οι μεταρρυθμίσεις στο χώρο του κοινωνικού κράτους προχώρησαν με αργούς ρυθμούς. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, ο κεντρικός κορμός του κοινωνικού κράτους να μην μπορέσει να προσαρμοστεί στις μεγάλες αλλαγές της κοινωνίας και της οικονομίας που έλαβαν χώρα. Αναφορά και προσπάθεια εισαγωγής του ΕΕΕ στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε το 2000. Όμως, η προσπάθεια αυτή απορρίφθηκε από την τότε σοσιαλιστική κυβέρνηση. Επίσης και η δεύτερη προσπάθεια για την θεσμοθέτηση του ΕΕΕ που έγινε το 2005 από ριζοσπαστικό αριστερό κόμμα, ναυάγησε με τους συντηρητικούς και τους σοσιαλιστές να ψηφίζουν λιτότητα (Matsaganis, 2018).

Η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας σε συνδυασμό με τα μέτρα λιτότητας και αύξησης της φορολογίας των νοικοκυριών λόγω του μνημονίου συμφωνίας με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) (2010) είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η απόφαση για τη θεσμοθέτηση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ελλάδα μέσω μιας πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου πραγματοποιήθηκε το 2014. Η χώρα, μέχρι εκείνη τη στιγμή, ήταν η τελευταία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) που δε διέθετε αντίστοιχο πρόγραμμα παροχής κοινωνικής πρόνοιας (Hellenic Parliament, 2014).

Κεφάλαιο 2^ο: Αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

2.1 Φτώχεια

Ο ορισμός της φτώχειας είναι πολυδιάστατος. Η φτώχεια κάποτε οριζόταν ως η οικονομική αδυναμία απόκτησης των αναγκαίων αγαθών. Πλέον, η φτώχεια είναι μια κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο δε διαθέτει τους οικονομικούς πόρους και τα απαραίτητα αγαθά για να έχει ένα ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο. Το εισόδημα αυτών

των ατόμων είναι τόσο χαμηλό που οι βασικές ανθρώπινες ανάγκες δεν μπορούν να καλυφθούν. Η φτώχεια διακρίνεται σε σχετική και ακραία.

Ως σχετική φτώχεια στις χώρες της ΕΕ ορίζεται το ποσοστό του πληθυσμού που ζει με εισόδημα μικρότερο του 60% του διάμεσου εισοδήματος της χώρας. Το όριο αυτό είναι συμβατικό και αντιπροσωπεύει το εισόδημα που θεωρείται αναγκαίο για μια αξιοπρεπή ζωή. Τα νοικοκυριά με καθαρό εισόδημα κάτω του 60% θεωρείται ότι αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (European Commission, 2017).

Η ακραία φτώχεια είναι η πλήρης έλλειψη των απαραίτητων μέσων για την κάλυψη βασικών αγαθών όπως τρόφιμα, στέγη και ρουχισμό. Έτσι, αποτελεί ένα σημαντικό πολιτικό κοινωνικό και οικονομικό ζήτημα που απασχολεί όλες τις χώρες του κόσμου. Πολλές κυβερνήσεις και μη κυβερνητικές οργανώσεις προσπαθούν να μειώσουν τα επίπεδα της φτώχειας παρέχοντας βασικές ανάγκες στα άτομα που δεν μπορούν να έχουν ένα επαρκές εισόδημα (Gordon, 2005).

Το World Bank Group (2020) εκτιμά ότι λόγω της επιβράδυνσης του ποσοστού μείωσης της παγκόσμιας φτώχειας, δε θα επιτευχθεί ο στόχος στο να μειωθεί το ποσοστό της παγκόσμιας ακραίας φτώχειας στο 3% ως το 2030.

Επιπροσθέτως, οι επιπτώσεις της πανδημίας Corona Virus Disease 2019 (COVID-19) για την παγκόσμια φτώχεια και την κοινή ευημερία ήταν μεγάλες. Σύμφωνα με τελευταίες μελέτες φαίνεται ότι η πανδημία σχετίζεται με την απώλεια θέσεων εργασίας, «χτυπώντας» τα ευάλωτα και άτομα που ζουν σε καταστάσεις φτώχειας δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο νέους φτωχούς. Επίσης, εντείνει την εισοδηματική ανισότητα και αναμένεται να ωθήσει περίπου εκατό εκατομμύρια ανθρώπους σε καταστάσεις ακραίας φτώχειας μόνο το έτος 2020. Η εξελισσόμενη αυτή πανδημία απειλεί με αύξηση της ακραίας φτώχειας θέτοντας σε κίνδυνο εκατομμύρια ανθρώπους, απομακρύνοντας περισσότερο το στόχο του 3%. Εκτιμάται ότι το 9,2% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει κάτω από το Διεθνές όριο Φτώχειας (International Poverty Line – IPL) των 1,90 δολαρίων των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής που αντιπροσωπεύει το νομισματικό όριο κατά το οποίο ένα άτομο θεωρείται ότι ζει στη φτώχεια.

2.2 Κοινωνικός αποκλεισμός

Ο όρος του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί μια σύνθετη έννοια. Υιοθετήθηκε σχετικά πρόσφατα από όλα τα κράτη της ΕΕ ως ένα εργαλείο αξιολόγησης των παρεμβάσεων στο χώρο της κοινωνικής πολιτικής. Σαν έννοια ο κοινωνικός αποκλεισμός ή κοινωνική περιθωριοποίηση, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στη Γαλλία και είναι το κοινωνικό μειονέκτημα και ο υποβιβασμός στο περιθώριο μιας κοινωνίας (Silver, 1994).

Είναι μια κατάσταση κατά την οποία τα άτομα αποκλείονται ή στερούνται πλήρους πρόσβασης σε διάφορα δικαιώματα, ευκαιρίες και πόρους (υγειονομική περίθαλψη, στέγαση, τροφή, συμμετοχή στα κοινά) με αποτέλεσμα την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι δυο έννοιες που αλληλοεπιδρούν αλλά και πολλές φορές αλληλεξαρτώνται. Παρότι όμως η φτώχεια συσχετίζεται άμεσα με τον κοινωνικό αποκλεισμό αυτός δεν εξαρτάται πάντα από αυτήν. Είναι συχνό φαινόμενο να βλέπουμε άτομα ή και ομάδες με οικονομική άνεση να δέχονται κοινωνικό αποκλεισμό (π.χ. χρήστης αμαξιδίου, ευκατάστατος Ρομά). Συνεπώς, για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού κρίνεται αναγκαία η λήψη επαρκών κοινωνικών μέτρων.

2.3 Μέτρα αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Η οικονομική κρίση προκάλεσε σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία των κρατών όσο και σε εκατομμύρια πολίτες, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τα ποσοστά της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η ΕΕ το 2010 παρουσίασε τη στρατηγική Ευρώπη 2020. Οι προτεραιότητες που έπρεπε να εφαρμοστούν σύμφωνα με τη στρατηγική ήταν η έξυπνη ανάπτυξη με την οποία η ανάπτυξη μιας οικονομίας θα πρέπει να βασίζεται στην γνώση και την καινοτομία, η βιώσιμη ανάπτυξη που θα χρησιμοποιούσε πιο αποτελεσματικά του πόρους προωθώντας την πράσινη και ανταγωνιστική οικονομία και τέλος την ανάπτυξη χωρίς περιορισμούς εξασφαλίζοντας έτσι οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή.

Με βάση αυτή τη στρατηγική, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θέτει πέντε βασικούς στόχους με σκοπό να υλοποιηθούν μέχρι το 2020. Αυτοί είναι η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης του πληθυσμού στο 75% ηλικίας 20-64 ετών, επενδύσεις στον τομέα της έρευνας και ανάπτυξης 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αύξηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης κατά 20%, μείωση των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα τη σχολική εκπαίδευση και αύξηση του ποσοστού των πτυχιούχων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τουλάχιστον κατά 40% και τέλος μείωση του αριθμού των ανθρώπων που απειλούνται από τη φτώχεια ή τον κοινωνικό αποκλεισμό κατά 20 εκατομμύρια (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010).

Ένα από τα σημαντικότερα μέτρα που παίρνουν τα κράτη της ΕΕ για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και την επίτευξη της κοινωνικής ένταξης των ατόμων που πλήττονται από τη φτώχεια είναι το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ). Το πρόγραμμα του ΕΕΕ αποτελεί πρόγραμμα εγγύησης ελαχίστων πόρων με σκοπό την εξάλειψη της ακραίας φτώχειας και την μετρίαση της σχετικής φτώχειας. Η κάθε χώρα διαφοροποιείται αναφορικά με το ύψος του ΕΕΕ, τα κριτήρια επιλεξιμότητας, καθώς και το συνδυασμό ή μη με άλλες κοινωνικές παροχές.

2.4 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και φτώχεια

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω το ΕΕΕ δημιουργήθηκε από τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκοπό την αντιμετώπιση της φτώχειας. Ωστόσο το επίδομα αυτό φαίνεται σύμφωνα με τους Peña-Casas et al (2013) ότι μπορεί να προκαλέσει μειωμένα κίνητρα στην ένταξη στην αγορά εργασίας. Παρατηρείται ότι μεγάλο ποσοστό ατόμων που είναι ικανό να εργαστεί, λαμβάνει το ΕΕΕ και πολίτες που ζουν κάτω από συνθήκες φτώχειας να μην είναι δικαιούχοι αυτού. Το δεύτερο μπορεί να συμβαίνει γιατί δεν πληρούν τυπικά κάποιες από τις προϋποθέσεις, πχ μη ύπαρξη χρημάτων για αποδοχή κληρονομιάς ενώ κατοικούν, μπορεί και για χρόνια, στο συγκεκριμένο οίκημα. Για παράδειγμα μη προσκόμιση αποδεκτών δικαιολογητικών, βάση των προϋποθέσεων του προγράμματος, που να πιστοποιούν το ιδιοκτησιακό καθεστώς.

Για να προσεγγιστεί καλύτερα το αντίκτυπο που έχει το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στη φτώχεια λαμβάνοντας υπόψη το συνολικό εισόδημα των νοικοκυριών που ζουν σε

επίπεδα φτώχειας πραγματοποιήθηκε μια μελέτη από τους Peña-Casas et al (2013) αναφέροντας ότι το ΕΕΕ αντιπροσωπεύει ένα μικρό εισόδημα. Τα περισσότερα έσοδα προέρχονται κυρίως λόγω ανεργίας, κάποιας αναπηρίας και συντάξεων. Αυτό συμβαίνει στην πλειοψηφία των νοικοκυριών που ζουν σε φτώχεια και έχει σαν αποτέλεσμα το ΕΕΕ να μην επαρκεί για την αποφυγή της φτώχειας λόγω του χαμηλού ποσού που προσφέρεται στα νοικοκυριά. Παρόλα αυτά είναι ένα σημαντικό έσοδο βοήθειας για τα νοικοκυριά που αγγίζουν τα όρια της ακραίας και σχετικής φτώχειας.

Κεφάλαιο 3^ο: Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα στην Ευρώπη

Η οικονομική κρίση, η εργασιακή αστάθεια σε συνδυασμό με την ανεργία και η μετανάστευση ήταν μερικοί από τους λόγους που στα τέλη της δεκαετίας του '80 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προωθήσει σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα (Esping-Andersen, 1990).

Αυτή η απόφαση είχε στόχο τη διασφάλιση μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης των πολιτών του κάθε κράτους ώστε να αποφύγουν την οικονομική εξαθλίωση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Είναι μια οικονομική ενίσχυση με σκοπό την καταπολέμηση της ακραίας φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και των κοινωνικών διακρίσεων. Ο συλλογισμός της πολιτικής του ΕΕΕ διαφέρει από αυτόν του Βασικού Εισοδήματος (Basic Income).

Ως Βασικό εισόδημα ορίζεται η παροχή πανομοιότυπων εισοδημάτων από μια κυβέρνηση σε όλους τους πολίτες της. Ενώ, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα είναι ένα σύστημα πληρωμών από την κυβέρνηση του κάθε κράτους στους πολίτες του που πληρούν ορισμένα κριτήρια για την αποφυγή της ακραίας φτώχειας (Expert Committee on Guaranteed Minimum Income, 2017). Ενώ οι περισσότερες χώρες παρέχουν στους πολίτες τους το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, το βασικό εισόδημα στους πολίτες δεν είναι σύνηθες φαινόμενο. Αυτό συμβαίνει διότι περιλαμβάνει παροχές σύμφωνα με συγκεκριμένους όρους που στηρίζονται σε αυστηρά κριτήρια επιλογής.

Παρατηρούμε ότι τις τελευταίες δεκαετίες δίνονται ευκαιρίες στα άτομα που ζουν στα όρια της φτώχειας να συμμετέχουν ενεργά τόσο στην κοινωνία όσο και στην αγορά

εργασίας. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών κοινωνικών συστημάτων σε σχέση με τις εφαρμοζόμενες πολιτικές του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος που έχουν σχέση με το ποσό και την ποικιλία των παροχών ή με τους όρους προσβασιμότητας σε αυτό. Το ΕΕΕ είναι η έσχατη λύση, έτσι οι πολίτες μιας χώρας να μην πέσουν κάτω από το οικονομικό όριο που θεωρείται το κατώτερο επίπεδο για αξιοπρεπή διαβίωση.

Οι κύριες διαφορές που δημιουργούνται μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών σχετικά με το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, οφείλονται σε δύο βασικούς παράγοντες:

- τις διαφορές μεταξύ των κοινωνικών συστημάτων σε πολιτικό και θεσμικό επίπεδο
- την ιστορική, πολιτική και οικονομική κατάσταση της χώρας στην οποία εφαρμόζεται

Υπάρχουν χώρες με ισχυρά κρατικά κοινωνικά συστήματα, όπως οι σκανδιναβικές χώρες και χώρες με πιο φιλελεύθερα κοινωνικά συστήματα στα οποία η μεμονωμένη πρωτοβουλία παίζει σημαντικό ρόλο. Συνεπώς, κάθε κράτος έχει διαφορετικό βιοτικό επίπεδο και επόμενο είναι να εφαρμόζει και διαφορετικές πολιτικές ΕΕΕ (European Economic and Social Committee, 2013).

3.1 Οργάνωση και χρηματοδότηση του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

Στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το κράτος έχει τη ευθύνη για την οργάνωση και την χρηματοδότηση του ΕΕΕ. Αντίθετα στη Γερμανία και Αυστρία τα κριτήρια επιλογής και χρηματοδότησης γίνονται από τις ομοσπονδίες, καθώς τα συγκεκριμένα κράτη χωρίζονται σε ομόσπονδα κράτη. Στην Ιταλία την ευθύνη για το ΕΕΕ την έχει ο εκάστοτε δήμος της περιοχής ενώ στην Ισπανία οι περιφέρειες. Επίσης, υπάρχουν χώρες όπως η Ολλανδία, Σουηδία, Σλοβακία και Ρουμανία που το ΕΕΕ το οργανώνει το κράτος σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση.

Σε όλες τις χώρες, η χρηματοδότηση γίνεται από την εισπραξη των φόρων. Το ποσό των χρημάτων που αντιστοιχεί στον κάθε πολίτη δεν είναι το ίδιο από χώρα σε χώρα. Για παράδειγμα στην Πορτογαλία, την Ουγγαρία και την Φιλανδία, το ποσό του ΕΕΕ

προσαρμόζεται ανάλογα με το ύψος της εθνικής σύνταξης. Όμως, τα περισσότερα κράτη προσαρμόζουν το ποσό ανάλογα με το δείκτη τιμών καταναλωτή.

Τέλος, σε κάποια κράτη η προσαρμογή του ποσού του ΕΕΕ πραγματοποιείται μόνο έπειτα από κυβερνητική απόφαση ενώ αντίθετα σε άλλες χώρες, το ποσό εξαρτάται από τον προϋπολογισμό του εκάστοτε κράτους (Mutual Information System on Social Protection, 2019).

3.2 Κριτήρια επιλογής Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

Για να λάβει ένας πολίτης το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα θα πρέπει να πληροί ορισμένα κριτήρια. Οι βασικές αυτές προϋποθέσεις είναι η διαμονή, η εθνικότητα, η ηλικία και το εισόδημα – περιουσιακά στοιχεία. Επιπλέον, για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσοι πολίτες είναι ικανοί να εργαστούν και λαμβάνουν το ΕΕΕ δεν θα πρέπει να απορρίπτουν προτάσεις που σχετίζονται με προγράμματα εργασίας, διαφορετικά μπορεί να γίνει διακοπή του ποσού.

3.2.1 Κατοικία

Μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να λάβει ένας πολίτης το επίδομα του ΕΕΕ είναι η κατοικία δηλαδή να μένει μόνιμα στη χώρα αυτή. Αντίθετα με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ηνωμένο Βασίλειο (πρώην μέλος) αρκεί το άτομο να είναι παρόν στη χώρα (Department of Health and Social Care, 2019) και στη Σουηδία ο εκάστοτε δικαιούχος θα πρέπει να έχει άδεια διαμονής (Halleröd, 2009). Στη Δανία ο πολίτης για να λάβει το ΕΕΕ θα πρέπει να μένει μόνιμα στη χώρα για τουλάχιστον επτά έτη (Anker et al, 2009). Στην Ιταλία για να είναι κάποιος πολίτης δικαιούχος του ΕΕΕ θα πρέπει να είναι κάτοικος της χώρας για δέκα έτη (Jessoula ta al, 2019). Τέλος υπάρχουν χώρες που δεν προσδιορίζεται ο ακριβής αριθμός των ετών που θα πρέπει ένας πολίτης να διαμένει στη χώρα ώστε να μπορεί να λάβει αυτό το επίδομα όπως συμβαίνει στη Γαλλία, την Σλοβενία, την Πολωνία, την Εσθονία, τη Λιθουανία, τη Λετονία και τη Μάλτα.

3.2.2 Ιθαγένεια

Σχετικά με το κριτήριο της ιθαγένειας οι χώρες που το χορηγούν χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι χώρες που το επίδομα χορηγείται μόνο στους πολίτες τους, έτσι η ιθαγένεια αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να το λάβει κάποιος. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει η Αυστρία και η Δανία (Anker et al, 2009; Fink, 2015). Στην δεύτερη κατηγορία που ανήκουν οι περισσότερες χώρες, το ΕΕΕ χορηγείται στους πολίτες (γηγενείς και αλλοδαπούς) με την προϋπόθεση ότι διαμένουν μόνιμα στη χώρα. Τέτοιες χώρες είναι η Φινλανδία, το Λουξεμβούργο, η Ισπανία, η Νορβηγία, η Βουλγαρία, η Πορτογαλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Εσθονία, η Λιθουανία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Σουηδία και η Ιρλανδία (με απλή άδεια διαμονής). Τέλος, στην τρίτη κατηγορία, ανήκει το Βέλγιο και η Γερμανία που έχουν θεσπίσει συγκεκριμένους περιορισμούς σχετικά με το κριτήριο της ιθαγένειας (Hanesch, 2015; Schepers & Nicaise, 2015).

3.2.3 Ηλικία

Όσο αφορά το όριο ηλικίας για την χορήγηση του ΕΕΕ υπάρχουν πολλές διαφοροποιήσεις. Στις περισσότερες χώρες της ΕΕ η ηλικία δεν αποτελεί σημαντικό κριτήριο για την απόκτηση του ΕΕΕ. Υπάρχουν χώρες που προβλέπεται το κατώτερο όριο ηλικίας όπως το Ηνωμένο Βασίλειο που είναι τα 16 έτη, το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Μάλτα, η Ουγγαρία, η Δανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία και η Ρουμανία τα 18 έτη, ενώ τα 25 έτη είναι για την Ισπανία, Γαλλία και Λουξεμβούργο. Το ανώτερο όριο ηλικίας για να λάβει ένας πολίτης το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα παρατηρείται μόνο στην Ισπανία που είναι τα 65 έτη και την Μάλτα τα 60 έτη (European Parliament, 2011).

3.2.4 Εισόδημα - Περιουσία

Τελευταίο κριτήριο για την χορήγηση του ΕΕΕ είναι το εισόδημα και η περιουσία (ακίνητη και κινητή). Σχετικά με το εισόδημα, τα περισσότερα κράτη έχουν ορίσει αυστηρά κριτήρια και προσμετράται το σύνολο των εισοδημάτων, με ελάχιστες εξαιρέσεις.

Όσο αφορά την περιουσία, στις περισσότερες χώρες της ΕΕ η κύρια κατοικία εξαιρείται. Υπάρχουν χώρες όπως η Σουηδία, το Λουξεμβούργο και η Λιθουανία που το σύνολο της ακίνητης περιουσίας προσμετράται, συμπεριλαμβανομένης και της κύριας κατοικίας (Halleröd, 2009; Lazutka & Poviliunas, 2009; Swinnen, 2018). Ενώ κάθε ομόσπονδο κράτος στην Αυστρία έχει τις δικές του διατάξεις που αφορούν την προστατευμένη κατοικία (Fink, 2015).

3.3 Κυριότερα Μοντέλα Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος που εφαρμόζονται στην Ευρώπη

3.3.1 Γερμανικό Μοντέλο

Το μοντέλο του ΕΕΕ στη Γερμανία είναι γνωστό με το όνομα Sozialhilfe το οποίο θεσμοθετήθηκε το 1962. Δικαιούχοι ήταν όλοι οι μόνιμοι κάτοικοι με χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα εκτός από την οικονομική ενίσχυση του νοικοκυριού, περιλάμβανε και ένα σύνολο παροχών όπως έξοδα ενοικίου, θέρμανσης και λογαριασμών. Το ύψος του ΕΕΕ εξαρτάται από τις ανάγκες του δικαιούχου και την διοικητική περιφέρεια που ανήκει. Στόχος του προγράμματος είναι η ατομική ευθύνη των ατόμων που έχουν ανάγκη από βοήθεια και να συμβάλλει σημαντικά στην οικονομική τους ανεξαρτησία.

Οι παροχές που δίνονται είναι η οικονομική ενίσχυση για καλύτερη διαβίωση, οικονομική ενίσχυση των ατόμων που δε μπορούν να εργαστούν είτε λόγω ασθένειας ή αναπηρίας είτε είναι συνταξιούχοι που ζουν με την κατώτατη σύνταξη. Επίσης, χορηγούνται βοηθήματα υγείας που επιτρέπουν σε πολίτες που δεν έχουν ασφάλιση να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Βοήθεια δίνεται επιπλέον για την αντιμετώπιση ειδικών κοινωνικών δυσκολιών που παρέχεται σε ειδικές ομάδες πολιτών όπως σε άστεγους και πρώην κρατούμενους.

Τέλος, το όριο ηλικίας δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να λάβει κάποιος το ΕΕΕ, επομένως δικαιούχοι μπορούν να είναι και ανήλικοι, ενώ μετά το 65^ο έτος αυτή η οικονομική ενίσχυση αντικαθίσταται από άλλη κοινωνική πρόνοια (Hellenic Parliament, 2014; Bundesministerium für Arbeit und Soziales, 2020).

3.3.2 Γαλλικό Μοντέλο

Το Γαλλικό μοντέλο για το ΕΕΕ με το όνομα Revenu Minimum d' Insertion (RMI) θεσμοθετήθηκε το 1988 και επικυρώθηκε από την γαλλική κυβέρνηση το 1992. Αποτελεί ένα διαφοροποιημένο εισόδημα και υπολογίζεται σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια όπως τον αριθμό ατόμων ενός νοικοκυριού, το συνολικό εισόδημα και τις συνθήκες κατοικίας. Το RMI είναι ένα σταθερό εισόδημα που το ύψος του ποσού εξαρτάται κάθε χρόνο από την κυβέρνηση. Επιπροσθέτως, ακολουθεί τη δομή του Γερμανικού μοντέλου με απαραίτητη προϋπόθεση τη σύνδεση της οικονομικής ενίσχυσης του ΕΕΕ με την κοινωνική ένταξη των πολιτών. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε όσα άτομα δεν μπορούν να εργαστούν και στους ανέργους. Επίσης, στα άτομα ηλικίας έως 25 ετών με παιδί τους παρέχεται ένα βασικό εισόδημα. Σε περίπτωση που οι δικαιούχοι έχουν εισόδημα ή άλλους πόρους κάτω από το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, μπορούν ενταχθούν σε ατομικό πρόγραμμα εργασίας. Το συγκεκριμένο μοντέλο στοχεύει στη στήριξη των δικαιούχων για μια νέα δημιουργική αρχή στην οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή (Husson et al., 2012).

3.3.3 Ιταλικό Μοντέλο

Το νομοθετικό διάταγμα υπ' αριθμόν 4/2019 εισήγαγε το Ιταλικό μοντέλο ΕΕΕ με το όνομα Reddito di Cittadinanza (RDC) αντικαθιστώντας το Reddito di Inclusione. Στόχος του προγράμματος είναι η οικονομική ενίσχυση οικογενειών που το εισόδημά τους ήταν χαμηλότερο από τα όρια που όριζε το κράτος για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Επίσης, δίνει μεγάλη έμφαση στα άτομα με αναπηρία και τα παιδιά. Τα κριτήρια για να λάβει ένας πολίτης το ΕΕΕ ήταν η οικονομική φτώχεια και να μένουν μόνιμα στη χώρα για δέκα χρόνια. Το μεγαλύτερο ποσοστό των δικαιούχων ήταν άνεργοι, ενώ ακολουθούσαν εργαζόμενοι και συνταξιούχοι. Τέλος, στο ιταλικό μοντέλο εκτός από την οικονομική ενίσχυση που παρέχονταν στους δικαιούχους, υπήρχαν και προγράμματα κοινωνικής ένταξης που αφορούσαν κοινωνικές δραστηριότητες, την οικογενειακή υποστήριξη, την βασική εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση (Jessoula et al, 2019).

3.3.4 Πορτογαλικό Μοντέλο

Το Πορτογαλικό μοντέλο του ΕΕΕ με το όνομα Rendimento Mínimo Garantido (RMG) ψηφίστηκε από το πορτογαλικό κοινοβούλιο το 1996 ενώ άρχισε να υλοποιείται από το 1997 (Nicaise and Groenez, 2004). Το πορτογαλικό μοντέλο επηρεάστηκε κατά πολύ από το γαλλικό. Το RMG αναγνωρίζεται ως ατομικό δικαίωμα και είναι μια οικονομική ενίσχυση για την εξασφάλιση επαρκούς βιοτικού επιπέδου σύμφωνα με προγράμματα κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης. Το επίδομα κυμαίνεται ανάλογα με τα περιουσιακά στοιχεία της οικογένειας, τα οποία θα πρέπει να είναι κάτω από το όριο που ορίζει η κυβέρνηση ως κατώτερο. Η διάρκεια χορήγησης του ΕΕΕ είναι 12 μήνες και δικαίωμα να το λάβουν έχουν όλοι όσοι διαμένουν στη χώρα. Τέλος, οι δικαιούχοι υποχρεούνται να αναζητήσουν εργασιακή απασχόληση μέσω ειδικών γραφείων και να παρακολουθήσουν εκπαιδευτικά σεμινάρια για την ανάπτυξη δεξιοτήτων (Baptista & Cabrita, 2009; Hellenic Parliament, 2014).

3.3.5 Σουηδικό Μοντέλο

Το ΕΕΕ στη Σουηδία χορηγείται ως κοινωνική βοήθεια (Socialbidrag – Ekonomiskt Bistand). Οι δικαιούχοι έχουν δικαίωμα παραμονής στη χώρα χωρίς να χρειάζεται απαραίτητα να είναι μόνιμοι κάτοικοι. Επίσης, λαμβάνεται υπόψη το συνολικό εισόδημα και τα περιουσιακά στοιχεία. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη λήψη του ΕΕΕ είναι τα άτομα τα οποία είναι ικανά να εργαστούν να λαμβάνουν μέρος σε δραστηριότητες των δήμων για την απόκτηση εμπειρίας και δεξιοτήτων. Τέλος, οι δικαιούχοι εκτός από οικονομική ενίσχυση, χορηγούνται ποσά για κοινωνική βοήθεια όπως έξοδα στέγασης, εξόφληση λογαριασμών ηλεκτρικού ρεύματος και μετακίνησης (Halleröd, 2009).

Κεφάλαιο 4^ο: Εισαγωγή Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα

4.1 Ανεργία και Φτώχεια στην Ελλάδα

Ανεργία ορίζεται η κατάσταση ενός ατόμου, το οποίο ενώ έχει την ικανότητα και την προθυμία να εργαστεί, δεν δύναται να βρει εργασία. Ανεργία υπάρχει σε όλα τα κράτη της ΕΕ ενώ το ποσοστό ανεργίας είτε αυξάνεται είτε μειώνεται από χρόνο σε χρόνο. Παρατηρούμε ότι η τεχνολογική πρόοδος, η αυτόματη παραγωγική διαδικασία ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις επιχειρήσεις, οι μεγαλύτερες απαιτήσεις για εξειδίκευση και η αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης είναι μερικές αιτίες για αύξηση του ποσοστού ανεργίας σε μια χώρα.

Σύμφωνα με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ), κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2019 το ποσοστό ανεργίας ήταν 16,6%, έναντι 16,8% του προηγούμενου τριμήνου και 18,5% του αντίστοιχου τριμήνου του 2018. Οι αριθμός των ανέργων ανήλθαν σε 780.913 άτομα ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός ανήλθε σε 3.210.319 άτομα. Η ανεργία πλήττει περισσότερο τις γυναίκες συγκριτικά με τους άνδρες ενώ οι ηλικίες που επηρεάζονται περισσότερο είναι οι νέοι 15- 24 ετών με ποσοστό 35,6% (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2020).

Όλο και συχνότερα τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα της φτώχειας βρίσκεται στο επίκεντρο των προβλημάτων στην Ελλάδα. Όπως προαναφέρθηκε φτώχεια ορίζεται η έλλειψη επαρκούς εισοδήματος και το επακόλουθο χαμηλό επίπεδο κατανάλωσης και ευημερίας. Η φτώχεια μπορεί να εκτιμηθεί με τον προσδιορισμό της προσεγγιστικής μεταβλητής του επιπέδου της ατομικής ευημερίας και τον προσδιορισμό ενός συγκεκριμένου επιπέδου ευημερίας γνωστό ως πρόβλημα του προσδιορισμού (identification problem) και τη συνάθροιση του ελλείμματος των ατομικών μέτρων ευημερίας σε ένα δείκτη φτώχειας που αναφέρεται ως πρόβλημα της συνάθροισης (aggregation problem) (Δαφέρμος και συν, 2008).

Με τον όρο ακραία φτώχεια εννοούμε το κόστος της απόκτησης ενός καλαθιού αγαθών και υπηρεσιών το οποίο αντιστοιχεί στις ελάχιστες ανάγκες διαβίωσης. Το όριο της ακραίας φτώχειας μπορεί να μετρηθεί διαφορετικά ανάλογα με το αν οι οικογένειες ζουν σε δική τους κατοικία ή μένουν σε ενοίκιο, ζουν σε αστικές, ημιαστικές ή σε αγροτικές περιοχές. Αυτό φαίνεται όταν το Ινστιτούτο Εργασίας ΙΝΕ-ΓΣΕΕ το 2010,

πρότεινε ως όριο απόλυτης φτώχειας για ένα ζευγάρι με δύο παιδιά το ποσό των €1.724 το μήνα, ενώ η Ομάδα Ανάλυσης Δημόσιας Πολιτικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών το 2012, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, αντιστοιχούσε σε €434 για ένα άτομο που ζει μόνο και σε €983 για ένα ζευγάρι με δύο παιδιά (Ματσαγγάνης και συν., 2017).

Σύμφωνα με αποτελέσματα της δειγματοληπτικής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών που πραγματοποιήθηκε από την ΕΛΣΤΑΤ (2019) το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή σε κοινωνικό αποκλεισμό παρόλο που μειώθηκε από το 2014 που ήταν στο υψηλότερο σημείο (36%), το 2018 βρίσκεται ακόμα σε υψηλά επίπεδα με ποσοστό 31,8%. Ο κίνδυνος φτώχειας είναι υψηλότερος στα άτομα ηλικίας 18-64 ετών (35%) ενώ από αυτά εκτιμάται ότι το 33% είναι Έλληνες και το 56,5% είναι αλλοδαποί που διαμένουν στην Ελλάδα. Μια άλλη σημαντική διάσταση της φτώχειας είναι τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και εκτιμώνται σε 763.174 σε σύνολο 4.125.263 νοικοκυριών. Τέλος, το 2016 η Ελλάδα βρίσκεται στην τρίτη χειρότερη θέση μεταξύ 28 χωρών με βάση το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού μετά τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (European Commission, 2017).

4.2 Μέτρα Αντιμετώπισης της Φτώχειας

Το πρώτο πρόγραμμα που υιοθετήθηκε από το Συμβούλιο της ΕΕ για την καταπολέμηση της φτώχειας ήταν το 1975. Το Συμβούλιο όρισε ως φτωχούς τα άτομα εκείνα που οι πόροι τους δεν ήταν αρκετοί ώστε να ζουν ικανοποιητικά στις χώρες που ανήκαν (Φτώχεια 1, 1975-1980). Το δεύτερο πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε το 1984 και είχε παρόμοιο τρόπο λειτουργίας με το πρώτο με τη διαφορά ότι φτωχοί ορίζονταν τα άτομα και οι οικογένειες που οι πόροι τους ήταν τόσο περιορισμένοι ώστε να αποκλείονται από τον ελάχιστο παραδεκτό τρόπο ζωής στη χώρα που κατοικούσαν (Φτώχεια 2, 1984-1988). Το τρίτο πρόγραμμα που δημιουργήθηκε για την καταπολέμηση της φτώχειας είχε διαφοροποιήσεις από τα δύο προηγούμενα. Το όνομα του προγράμματος δεν ήταν Φτώχεια 3 αλλά «Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα κοινοτικής δράσης για την οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των λιγότερων ευνοημένων κοινωνικών ομάδων» (ΕΟΚ, 1989). Ο όρος πλέον φτώχεια έχει αντικατασταθεί από τον όρο του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο λόγος ήταν ότι οι χώρες που εκείνη την περίοδο

είχαν υιοθετήσει το πρόγραμμα του ΕΕΕ πίστευαν ότι κάλυπτε τις βασικές ανάγκες των πολιτών με αποτέλεσμα ο όρος φτώχεια να μην είναι αντιπροσωπευτικός (Farrell et al, 2005; Οικονόμου και Φερόνας, 2006).

Στην Ελλάδα τα μέτρα που έχουν εφαρμοστεί από την ελληνική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της φτώχειας στηρίζονται κυρίως στη χορήγηση επιδομάτων, τα οποία απευθύνονται σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Αυτά διακρίνονται στην καταβολή βοηθήματος ανεργίας στους αυτοαπασχολούμενους, το επίδομα μακροχρόνιας ανεργίας, το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων και το ΕΕΕ.

4.3 Αδήλωτη εργασία

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2007 όρισε την αδήλωτη εργασία (undeclared work) ως «η κάθε αμειβόμενη δραστηριότητα που είναι νόμιμη ως προς τη φύση της αλλά δεν έχει δηλωθεί στις δημόσιες αρχές». Στα περισσότερα κράτη της ΕΕ αδήλωτη εργασία ορίζεται οποιαδήποτε εργασία που δε δηλώνεται στις αρμόδιες αρχές. Στη Γαλλία και τη Φιλανδία η αδήλωτη εργασία θεωρείται παραβίαση των γενικότερων κανόνων του εργατικού δικαίου. Στην Αυστρία δε θεωρείται ποινικό αδίκημα οπότε δεν επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις ενώ στην Γερμανία έχει ψηφιστεί νόμος για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2020). Στη χαμηλότερη θέση σε ποσοστό αδήλωτης εργασίας είναι η Ελβετία με 7%, το μεγαλύτερο το έχει η Βουλγαρία με 31% ενώ το ποσοστό της Ελλάδας βρίσκεται στο 24% (International Labour Organization, 2016).

Η πλειοψηφία των πολιτών που εργάζονται χωρίς να δηλώνουν την εργασία τους ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες όπως οι άνεργοι, αυτοαπασχολούμενοι, εποχιακοί, φοιτητές, παιδιά και μετανάστες. Αυτό συμβαίνει γιατί οι ομάδες αυτές δεν έχουν τη δυνατότητα να διαπραγματευτούν τους όρους και τις συνθήκες εργασίας. Κοινό κίνητρο για εργοδότες, εργαζόμενους και αυτοαπασχολούμενους είναι το οικονομικό.

Τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Η ΕΕ προτείνει συνδυασμό μέτρων όπως πρωτοβουλίες για τη μετατροπή της αδήλωτης εργασίας σε κανονική απασχόληση, ελεγκτικούς μηχανισμούς εντόπισης της αδήλωτης εργασίας και δημιουργία ευέλικτων μορφών εργασίας.

4.4 Εισαγωγή του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος στην Ελλάδα

Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στις Η.Π.Α. το 2007, επηρέασε την παγκόσμια οικονομία. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να επηρεαστεί και η Ελλάδα. Μια από τις βασικότερες επιπτώσεις και συνέπειες που προκαλεί η οικονομική κρίση σε μια χώρα είναι η πολύ μεγάλη αύξηση στα ποσοστά ανεργίας (έχοντας πάρα πολύ υψηλά ποσοστά ρεκόρ, φτάνοντας για το 2012, το 28%) (Ντούβα, 2012). Το αποτέλεσμα ήταν να τεθούν σε καθεστώς ευπρόσβλητης εργασίας οι μισοί περίπου από τους εργατές, φέρνοντας σε μεγάλο κίνδυνο την απασχόλησής τους και κάνοντάς τους να βρίσκονται σε μια παρατεταμένη εργασιακή επισφάλεια.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 σύμφωνα με τις οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ θεσμοθέτησαν το ΕΕΕ για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Παρόλα αυτά στην Ελλάδα περιοριζόταν στο επίπεδο της θεωρίας. Υπήρχαν αντιδράσεις για την ανάπτυξη του τόσο μεταξύ των κομμάτων όσο και μέσα στα ίδια τα κόμματα (Ματσαγγάνης, 2013). Η Ελλάδα μέχρι τότε ήταν η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν διέθετε αντίστοιχο πρόγραμμα παροχής κοινωνικής πρόνοιας.

Η απόφαση για τη θεσμοθέτηση ενός ΕΕΕ στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε πιλοτικά το 2012 με πρόταση από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) (International Monetary Fund, 2012). Αρχικά ξεκίνησε πιλοτικά σε 13 δήμους το 2014 με την ονομασία Εγγυημένο Κοινωνικό Εισόδημα και ήταν μια εισοδηματική ενίσχυση με το ποσό των 100 ευρώ. Επίσης, για την ένταξη του δικαιούχου στο πρόγραμμα υπήρχαν κριτήρια όπως η περιουσία που κατείχε. Σύμφωνα με τον Δημουλά (2017) φάνηκε ότι με την αξιολόγηση του προγράμματος ενισχυθήκαν κυρίως άτομα που εργάζονταν σε αδήλωτη εργασία, αγρότες και αυτοαπασχολούμενοι. Αντιθέτως, άτομα που ανήκαν σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (άστεγοι, ΑμεΑ) δεν είχαν μεγάλο μέρος συμμετοχής. Στην συνέχεια το πρόγραμμα μετονομάστηκε σε Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης (ΚΕΑ), εφαρμόστηκε πανελλαδικά από το 2017 (ΦΕΚ Β'/128/2017) και από το 2020 ονομάστηκε σε ΕΕΕ χωρίς να γίνει καμία αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας του. Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα ή Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης (ΚΕΑ), συγκριτικά με τα αντίστοιχα προγράμματα ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατατάσσεται στη 16η θέση.

4.5 Παροχές του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

Το ΕΕΕ είναι μια εισοδηματική ενίσχυση που αφορά μια στοχευμένη κοινωνική παροχή που χορηγείται με εισοδηματικά κριτήρια και απευθύνεται σε οποιονδήποτε πληροί τα κριτήρια αυτά. Το πρόγραμμα συνδυάζει την οικονομική ενίσχυση ατόμων που ζουν στα όρια της φτώχειας, με την κατάρτιση και την παρακολούθηση ατομικών σχεδίων δράσης, έχοντας ως στόχο την απασχόληση και την κοινωνική επανένταξη. Επίσης, υπάρχει δέσμευση των δικαιούχων για παρακολούθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης ή κατάρτισης, καθώς και η πραγματοποίηση ενεργειών για την ένταξη ή επανένταξη στην αγορά εργασίας.

Για την πραγματοποίηση των στόχων του προγράμματος δημιουργήθηκαν τρεις πυλώνες δράσης. Ο πρώτος αφορά την εισοδηματική ενίσχυση που γίνεται άμεσα, εντός του επόμενου μήνα από τον μήνα έγκρισης. Ο δεύτερος την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, παροχές και αγαθά όπως δωρεάν ιατροφαρμακευτική κάλυψη, ένταξη στο Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (Τ.Ε.Β.Α.), κοινωνικό τιμολόγιο ρεύματος/ ύδρευσης κ.α. εφόσον φυσικά πληρούνται τα κριτήρια ένταξης που το κάθε πρόγραμμα θέτει. Τέλος, ο τρίτος πυλώνας αφορά υπηρεσίες ενεργοποίησης. Στόχος είναι η προώθηση των δικαιούχων που δύνανται να εργαστούν καθώς και η εργασιακή τους ένταξη ή επανένταξη. Κύριο ρόλο στην υλοποίηση του τρίτου πυλώνα παίζει η συνεργασία των Κέντρων Κοινότητας/Δήμων με τα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης (Κ.Π.Α.) καθώς μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται: κάλυψη προτεινόμενης θέσης, συμμετοχή σε προγράμματα κοινωφελούς χαρακτήρα, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας αλλά και ένταξη σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2014, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2018).

Αναφορικά με τον τρίτο πυλώνα και την πιλοτική εφαρμογή του, αυτή πραγματοποιήθηκε από τον Ιούνιο έως τον Οκτώβριο του 2019 σε 32 Δήμους, τουλάχιστον ένα από κάθε περιφέρεια με κριτήριο την λειτουργία και επαρκή στελέχωση των Κ.Π.Α.. Οι ωφελούμενοι, που κλήθηκαν να συμμετάσχουν στο πιλοτικό πρόγραμμα θα έπρεπε να είναι εγγεγραμμένοι άνεργοι στο Μητρώο του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) και να ανήκουν σε μία από τις δυο ηλικιακές ομάδες, 25-30 ετών και 40-44 ετών (ΕΚΠΑ-ΔΙΕΚ, 2019).

4.6 Κριτήρια για τη λήψη του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

Τα κριτήρια για να λάβει ένας πολίτης το ΕΕΕ είναι τα περιουσιακά στοιχεία και η ιθαγένεια. Ως προς τα περιουσιακά στοιχεία, λαμβάνεται υπόψη η ακίνητη και η κινητή περιουσία, οι καταθέσεις και τα εισοδήματα. Όσο αφορά την ιθαγένεια θα πρέπει οι αλλοδαποί να μένουν για πέντε χρόνια στην Ελλάδα και εάν είναι υπήκοοι τρίτων χωρών απαιτείται η νόμιμη διαμονή πέντε ετών, άδεια μακρόν διαμένοντος και άδεια διαμονής δεύτερης γενιάς. Το πρόγραμμα του ΕΕΕ συνδυάζεται με χορήγηση επιδόματος θέρμανσης, ηλεκτρισμού, πρόγραμμα χορήγησης τροφίμων, βιβλιάριο ανασφάλιστου καθώς και επιδοτούμενα προγράμματα απασχόλησης (κοινωφελούς εργασίας, επαγγελματικής κατάρτισης, απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας) ένταξη ή την επιστροφή στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και κατάρτιση (Hellenic Parliament, 2014; Ziomas et al, 2017).

1. Όσον αφορά τα εισοδηματικά κριτήρια για τη λήψη του ΕΕΕ αυτά δεν πρέπει να ξεπερνούν το όριο που τίθεται για τη σύσταση του κάθε νοικοκυριού. «Αφορούν το εξάμηνο και είναι τα εξής:

- Μονοπρόσωπο νοικοκυριό 1.200€
- Νοικοκυριό αποτελούμενο από δύο ενήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με ένα ανήλικο μέλος 1.800€
- Νοικοκυριό αποτελούμενο από δύο ενήλικα και ένα ανήλικο μέλος ή μονογονεϊκή οικογένεια με δύο ανήλικα μέλη 2.100€
- Νοικοκυριό αποτελούμενο από τρία ενήλικα μέλη ή δύο ενήλικα και δύο ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με τρία ανήλικα μέλη 2.400€
- Νοικοκυριό αποτελούμενο από τρία ενήλικα και ένα ανήλικο μέλος ή δύο ενήλικα και τρία ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με τέσσερα ανήλικα μέλη 2.700€
- Νοικοκυριό αποτελούμενο από τέσσερα ενήλικα μέλη ή δύο ενήλικα και τέσσερα ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκή οικογένεια με πέντε ανήλικα μέλη 3.000€» (ΟΠΕΚΑ, 2018).

Συνεπώς, αναλόγως με τη σύσταση του νοικοκυριού ορίζεται και το όριο στο εισόδημα. Επισημαίνεται, ότι το εισόδημα που δηλώνεται δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των 5.400 ευρώ, ασχέτως του από πόσα μέλη απαρτίζεται το νοικοκυριό.

2. Τα κριτήρια λήψης του ΕΕΕ σε σχέση με τα περιουσιακά στοιχεία είναι:

α. Η ακίνητη περιουσία

Η συνολική φορολογητέα αξία της ακίνητης περιουσίας του νοικοκυριού, δεν θα πρέπει να ξεπερνά στο σύνολο της τις 90.000 ευρώ για ένα άτομο, προσαυξανόμενη κατά 15.000 ευρώ για κάθε πρόσθετο μέλος και έως 150.000 ευρώ.

β. Η κινητή περιουσία

1. Η αντικειμενική δαπάνη των επιβατικών αυτοκινήτων Ιδιωτικής Χρήσης (Ι.Χ.), Μεικτής Χρήσης (Μ.Χ.) ή και των δικύκλων του νοικοκυριού, δεν μπορεί να υπερβαίνει στο σύνολο της, το ποσό των 6.000 ευρώ.

2. Το συνολικό ύψος των καταθέσεων του νοικοκυριού ή/και η τρέχουσα αξία μετοχών, ομολόγων κ.τ.λ., όπως προκύπτουν από τις ηλεκτρονικές διασταυρώσεις, δεν μπορεί να υπερβαίνει τα όρια του κατωτέρω πίνακα για κάθε τύπο νοικοκυριού, μέχρι και το ποσό των 14.400 ευρώ.

Συγκεκριμένα όσο αφορά τη Σύνοψη Νοικοκυριού Όρια καταθέσεων/μετοχών. ομολόγων κ.τ.λ.

- Μονοπρόσωπο νοικοκυριό 4.800
- Νοικοκυριό που αποτελείται από δύο ενήλικες ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με ένα ανήλικο μέλος 7.200
- Νοικοκυριό που αποτελείται από δύο ενήλικες και ένα ανήλικο μέλος ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με δύο ανήλικα μέλη 8.400
- Νοικοκυριό που αποτελείται από τρεις ενήλικες ή δύο ενήλικες και δύο ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με τρία ανήλικα μέλη 9.600
- Νοικοκυριό που αποτελείται από τρεις ενήλικες και ένα ανήλικο μέλος ή δύο ενήλικες και τρία ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με τέσσερα ανήλικα μέλη 10.800

- Νοικοκυριό που αποτελείται από τέσσερις ενήλικες ή δύο ενήλικες και τέσσερα ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με πέντε ανήλικα μέλη 12.000
- Νοικοκυριό που αποτελείται από τέσσερις ενήλικες και 1 ανήλικο μέλος ή δύο ενήλικες και πέντε ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με έξι ανήλικα μέλη 13.200
- Νοικοκυριό που αποτελείται από πέντε ενήλικες ή δύο ενήλικες και έξι ανήλικα μέλη ή μονογονεϊκό νοικοκυριό με επτά ανήλικα μέλη 14.400

γ. Περιουσιακό τεκμήριο:

Το συνολικό ποσό από τόκους καταθέσεων των μελών του νοικοκυριού σε όλα τα πιστωτικά ιδρύματα της χώρας ή του εξωτερικού, όπως έχουν δηλωθεί στην τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος (Ε1), δεν μπορεί να υπερβαίνει ετησίως το ποσό που προκύπτει από τον κατωτέρω μαθηματικό τύπο:

Ετήσιος τόκος = όριο καταθέσεων για κάθε τύπο νοικοκυριού επί το μέσο ετήσιο καταθετικό επιτόκιο προς 100

Ως έτος υπολογισμού του μέσου καταθετικού επιτοκίου ορίζεται εκείνο στο οποίο αντιστοιχεί η τελευταία εκκαθαρισμένη δήλωση φορολογίας εισοδήματος.

Δεν γίνονται δεκτές αιτήσεις νοικοκυριών, τα μέλη των οποίων, βάσει της τελευταίας εκκαθαρισμένης δήλωσης φορολογίας εισοδήματος:

- Εμπίπτουν στις διατάξεις του φόρου πολυτελείας
- δηλώνουν δαπάνες για αμοιβές πληρωμάτων σκαφών αναψυχής.
- δηλώνουν δαπάνες για δίδακτρα σε ιδιωτικά σχολεία.
- δηλώνουν δαπάνες για οικιακούς βοηθούς, οδηγούς αυτοκινήτων, δασκάλους και λοιπό προσωπικό, όπως αυτές προσδιορίζονται στους αντίστοιχους κωδικούς του εντύπου Ε1.

3. Κριτήρια διαμονής

Τα νοικοκυριά που διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στην ελληνική επικράτεια.

4. Κριτήριο πραγματικής φοίτησης στην υποχρεωτική εκπαίδευση

Στις περιπτώσεις που το νοικοκυριό περιλαμβάνει ανήλικα μέλη, για τα οποία συντρέχουν οι προϋποθέσεις φοίτησής τους στην υποχρεωτική εκπαίδευση, το επίδομα χορηγείται υπό την προϋπόθεση αφενός της εγγραφής τους σε σχολείο αφετέρου της πραγματικής φοίτησής τους, η οποία θεωρείται ότι συντρέχει όταν το ανήλικο μέλος δεν υποχρεούται να επαναλάβει την ίδια τάξη λόγω του αριθμού των απουσιών του» (ΟΠΕΚΑ, 2018, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2019).

Σύμφωνα με τις παροχές του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, δηλαδή κατά πόσο η εισοδηματική ενίσχυση επιτρέπει στα νοικοκυριά να ξεπεράσουν το όριο της ακραίας φτώχειας, οι χώρες χωρίζονται σε πέντε κατηγορίες:

1. Υψηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (άνω του 50%)
2. Μέτριο-υψηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (40-50%)
3. Μέτριο-χαμηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (30-40%)
4. Χαμηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (20-30%)
5. Πολύ χαμηλό επίπεδο γενναιοδωρίας (κάτω του 20%)

Τέλος, σύμφωνα με την παραπάνω κατηγοριοποίηση το ΕΕΕ ή ΚΕΑ, που για ένα μονοπρόσωπο νοικοκυριό ανέρχεται στο 33% του μέσου εισοδήματος, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 3η κατηγορία, μέτριας-χαμηλής γενναιοδωρίας. Επίσης, ίδια κατηγορία ανήκουν το Ηνωμένο Βασίλειο, η Μάλτα, η Φινλανδία, η Ισπανία, η Γερμανία, η Κύπρος και η Γαλλία (Directorate-General for internal policies, Policy Department, 2017).

4.7 Δικαιούχοι του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος

Ως δικαιούχοι για τη λήψη του ΕΕΕ θεωρούνται:

α. Μονοπρόσωπο νοικοκυριό: κάθε ενήλικο άτομο που διαμένει μόνο του σε κατοικία. Εξαιρούνται οι φοιτητές έως 25 ετών που φοιτούν σε πανεπιστημιακές σχολές ή σχολεία ή ινστιτούτα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

β. Πολυπρόσωπο νοικοκυριό: όλα τα άτομα που διαμένουν κάτω από την ίδια στέγη.

Στο πολυπρόσωπο νοικοκυριό εντάσσονται:

1. φιλοξενούμενα άτομα ή φιλοξενούμενη οικογένεια, με την προϋπόθεση ότι η φιλοξενία είχε δηλωθεί στο τελευταίο Ε1
2. τα ενήλικα τέκνα έως 25 ετών που φοιτούν σε πανεπιστημιακές σχολές ή σχολεία ή ινστιτούτα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής τους

γ. *Άστεγοι*: τα άτομα που διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα και έχουν καταγραφεί από τις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων ή των Κέντρων Κοινότητας ή κάνουν χρήση του Υπνωτηρίου δύνανται να είναι δικαιούχοι του προγράμματος. Σε καμία περίπτωση ένα άτομο δεν δηλώνεται άστεγο μόνο μέσω του εντύπου της δήλωσης φορολογίας εισοδήματος (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2019).

4.8 Υποχρεώσεις Δικαιούχων

Σχετικά με τις υποχρεώσεις των δικαιούχων του ΕΕΕ κύριες είναι η ετήσια υποβολή φορολογικής δήλωσης καθώς και η επίσημη συναίνεση όλων των ενήλικων μελών που συμμετέχουν στην αίτηση στη χρήση της βάσης δεδομένων της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων (ΓΓΠΣ) και στις διασταυρώσεις της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης Κοινωνικής Ασφάλισης (ΗΔΙΚΑ). Τα άνεργα άτομα θα πρέπει να διατηρούν κάρτα ανεργίας, εφόσον κληθούν να επισκέπτονται τα ΚΠΑ του Δήμου τους και να αποδέχονται κάθε κατάλληλη προτεινόμενη θέση. Οι εργαζόμενοι δε, οφείλουν να μην παραιτούνται άνευ λόγου από την εργασία τους. Η συναίνεση στη χρησιμοποίηση των στοιχείων τους για την αξιολόγηση του προγράμματος υποχρεωτικά θα πρέπει να γίνεται δεκτή. Όσον αφορά την επαλήθευση της σύνθεσης του νοικοκυριού αυτή πραγματοποιείται μέσω κοινωνικής έρευνας από τους αρμόδιους υπαλλήλους των Δήμων και είναι επίσης υποχρεωτική η συναίνεση τους. Σε περίπτωση που ειδοποιηθούν από τους υπαλλήλους της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Δήμου διαμονής τους, των Κέντρων Κοινότητας και των ΚΠΑ του ΟΑΕΔ για παροχή σχετικών υπηρεσιών οφείλουν να αποδεχτούν και να ανταποκριθούν. Όσον αφορά την φοίτηση, οι κηδεμόνες των ανήλικων τέκνων που φοιτούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση οφείλουν να εξασφαλίζουν την φοίτηση των παιδιών και από 01/08/2018 οι

δικαιούχοι ενήλικες έως 45 ετών που δεν έχουν οι ίδιοι ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση υποχρεούνται, κατόπιν ειδοποίησης, να ολοκληρώσουν την υποχρεωτική φοίτηση σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας ή εσπερινά γυμνάσια (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2018).

4.9 Υπηρεσίες για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα

Οι Δήμοι και τα Κέντρα Κοινότητας είναι οι υπηρεσίες που αποτελούν μία δράση «ομπρέλα» παρέχοντας υπηρεσίες όπως η εφαρμογή του ΕΕΕ, το πρόγραμμα του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας για Άπορους (ΤΕΒΑ), ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης σε συνεργασία με τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού και την Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και άλλων. Με τη λειτουργία τους επιδιώκεται η ανάπτυξη ενός τοπικού σημείου αναφοράς για την υποδοχή, εξυπηρέτηση και διασύνδεση των πολιτών με όλα τα κοινωνικά προγράμματα και υπηρεσίες που υλοποιούνται στην περιοχή παρέμβασης.

Οι αρμοδιότητες των υπηρεσιών αυτών σύμφωνα με τον άξονα λειτουργίας είναι:

Υποδοχή -Ενημέρωση - Υποστήριξη των πολιτών: Πληροφόρηση ή/και παραπομπή των πολιτών στα προγράμματα πρόνοιας και κοινωνικής ένταξης που υλοποιούνται σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο. Η υποστήριξη των πολιτών για την ένταξη τους στα προαναφερόμενα προγράμματα.

Συνεργασία με Υπηρεσίες και Δομές: Υπάρχει συνεργασία και πραγματοποιούνται παραπομπές για αιτήματα ωφελούμενων σε άλλες δομές και υπηρεσίες που παρέχονται στα γεωγραφικά όρια της περιοχής λειτουργίας των Δήμων και των Κέντρων Κοινότητας όπως σε υπηρεσίες απασχόλησης για την ένταξη των ωφελούμενων σε προγράμματα κατάρτισης, δράσεις απασχόλησης, επιμορφωτικά σεμινάρια καθώς φυσικά και σε θέσεις εργασίας και σε φορείς αρμόδιους για την εφαρμογή προγραμμάτων της Γενικής Γραμματείας Διά Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς.

Παροχή Υπηρεσιών που θα αποσκοπούν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και θα διασφαλίζουν την κοινωνική ένταξη των ωφελούμενων: Ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες του πληθυσμού της περιοχής, οι δομές αυτές παρέχουν υπηρεσίες που

αποσκοπούν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και διασφαλίζουν την κοινωνική ένταξη των ωφελομένων. Ενδεικτικά προσφέρεται:

- Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης για την ένταξη στην αγορά εργασίας, υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού.
- Παροχή συμβουλευτικής ψυχοκοινωνικής στήριξης σε παιδιά, ενήλικες και οικογένειες.
- Ανάπτυξη δράσεων με άλλους φορείς.
- Προγράμματα για συνδρομή στη δημιουργία ευκαιριών για νέους.
- Μεικτές δράσεις για την κοινωνικοποίηση και την κοινωνική ένταξη
- Συγκέντρωση και διανομή βασικών αγαθών (Κέντρο Κοινότητας, 2020).

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι το ΕΕΕ παίζει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού παρέχοντας ένα δίκτυο προστασίας στους πολίτες της κάθε χώρας.

ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κεφάλαιο 5^ο: Ερευνητικά Ερωτήματα και Μεθοδολογία

5.1 Ορισμός του Προβλήματος και Διατύπωση Ερευνητικών Ερωτημάτων

Οι Δήμοι και τα Κέντρα Κοινότητας αποτελούν τα πρώτα σημεία επαφής των πολιτών με την κοινωνική υπηρεσία όπου τους παρέχεται κοινωνική φροντίδα οποιαδήποτε μορφής. Με αφορμή ότι όλοι οι πολίτες και ιδιαίτερα αυτοί που ανήκουν στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ενημερώνονται από τις συγκεκριμένες υπηρεσίες για όλα τα επιδόματα που δικαιούνται αλλά και την παραδοχή ότι το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα αποτελεί το κύριο ή και μοναδικό εισόδημα της πλειοψηφίας των ατόμων που διαβιούν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, η συγκεκριμένη μελέτη εστιάζει στη διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων των δικαιούχων του ΕΕΕ σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας.

Ειδικότερα ως πρωταρχικοί σκοποί της μελέτης οριοθετούνται:

- Ο βαθμός ικανοποίησης των δικαιούχων από την υπηρεσία
- Η ικανοποίηση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών που λαμβάνουν το ΕΕΕ
- Η ερμηνεία του ΕΕΕ και των κριτηρίων του από τους πολίτες που το λαμβάνουν
- Η σχέση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος με την εργασία

Συγκεκριμένα, θα διερευνηθεί η υπόθεση ότι οι απόψεις των πολιτών σχετικά με το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα επηρεάζονται και κατά συνέπεια διαφοροποιούνται ανάλογα με:

- Την ηλικία
- Το φύλο
- Την εκπαίδευση
- Το κοινωνικό δίκτυο
- Τον χρόνο ανεργίας
- Το συνολικό χρονικό διάστημα λήψης της εισοδηματικής ενίσχυσης

Τα ερευνητικά ερωτήματα που δημιουργούνται για να δώσουν απαντήσεις στους στόχους της παρούσας μελέτης είναι:

- Κατά πόσο η εισοδηματική ενίσχυση που λαμβάνουν οι ωφελούμενοι, έχει αναβαθμίσει το ήδη χαμηλό βιοτικό τους επίπεδο;
- Επηρεάζει η μηνιαία οικονομική ενίσχυση το βαθμό αναζήτησης εργασίας και ειδικά όσον αφορά προγράμματα με συμβάσεις μικρής διάρκειας;
- Σχετίζεται το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα με την αδήλωτη εργασία;
- Εκπληρώνει το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα τον σκοπό ύπαρξής του;

5.2 Μεθοδολογία

Σύμφωνα με τον Μάντζαρη (2004) μέθοδος, είναι ο συστηματικός και προγραμματισμένος τρόπος δράσης, προσέγγισης, εξέτασης, ανάλυσης και ερμηνείας των προβλημάτων ή των φαινομένων βάση συγκεκριμένων κανόνων προκειμένου να επιτευχθεί ένας προκαθορισμένος στόχος. Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε τους μήνες Οκτώβριο και Νοέμβριο του 2020.

Η στρατηγική αναζήτησης πραγματοποιήθηκε με αναζήτηση πληροφοριών από το διαδίκτυο, περιλαμβάνοντας τις ακόλουθες βάσεις δεδομένων: Google Scholar, Science Direct, Research Gate, Heal - Link. Χρησιμοποιήθηκαν οι λέξεις κλειδιά: minimum guaranteed income, poverty, unemployment, social exclusion, European Union.

Χρησιμοποιήθηκε περιγραφικός σχεδιασμός. Σύμφωνα με τους Μαντά και Ντάνο (1994), η περιγραφική έρευνα δίνει έμφαση στα ειδικά χαρακτηριστικά μιας δεδομένης κατάστασης και προσπαθεί να ανακαλύψει αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των παραγόντων τους. Επιπροσθέτως, η Σαχίνη – Καρδάση (2004) αναφέρει ότι μελετά τις τάσεις και τις κατευθύνσεις που αναπτύσσονται μέσα με μια κοινωνική ομάδα και προσπαθεί να προβλέψει τις πιθανές συνέπειες ενός γεγονότος.

Στην παρούσα έρευνα για την σφαιρικότερη ανάλυση του θέματος χρησιμοποιήθηκε μεικτή μέθοδος. Τα ποσοτικά δεδομένα συλλέχτηκαν χρησιμοποιώντας το «Ερωτηματολόγιο για το ΕΕΕ» που κατασκευάστηκε από την ερευνήτρια με συνολικά 27 βασικές Ερωτήσεις και διατυπώσεις και 8 δημογραφικές για τους δικαιούχους του

ΕΕΕ. Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε για την συλλογή των ποιοτικών δεδομένων είναι η συνέντευξη. Οι ερωτήσεις κατασκευάστηκαν από την ερευνήτρια και αποτελούνταν από 8 βασικές ερωτήσεις και 6 δημογραφικές.

5.3 Διαδικασία

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας, συμμετείχαν πολίτες που ήταν ωφελούμενοι και λάμβαναν το ΕΕΕ τους συγκεκριμένους μήνες που διεξήχθη η έρευνα. Αφού επιλέχτηκε η υπηρεσία στάλθηκε επιστολή στον αρμόδιο φορέα για έγκριση της έρευνας (Παράρτημα 1). Στην επιστολή αναφέρονταν το όνομα του ερευνητή, το θέμα της έρευνας και ο σκοπός της, εγγυόταν την ανωνυμία και τα δικαιώματα των ερωτώμενων (WMA, 2014), τον τρόπο συλλογής πληροφοριών, με σκοπό να δοθεί άδεια να προσεγγιστούν πολίτες της συγκεκριμένης κοινωνικής υπηρεσίας. Ανωνυμία, εμπιστευτικότητα και εθελοντική συμμετοχή των πολιτών περιλαμβάνονταν στις επιστολές.

Όσο αφορά τη ποσοτική έρευνα πριν από την κύρια έρευνα, πραγματοποιείται η εφαρμογή ενός πιλοτικού ερωτηματολογίου με σκοπό να διαπιστωθούν ζητήματα εγκυρότητας, αξιοπιστίας και γενικότερα αποτελεσματικότητας του εργαλείου που σχεδιάστηκε (Λαγουμιτζής και συν, 2015). Με αυτό τον τρόπο δοκιμάζεται για την αρτιότητά του από μια μικρή ομάδα ατόμων σχετικών με το δείγμα, έτσι ώστε να εξακριβωθεί αν οι χρησιμοποιούμενοι όροι γίνονται εύκολα αντιληπτοί, αν η σειρά των ερωτήσεων δεν προκαλεί σύγχυση, αν ο τρόπος της διατύπωσης των ερωτήσεων επιτρέπει τη συλλογή των επιθυμητών στοιχείων και αν το ερωτηματολόγιο είναι ιδιαίτερα εκτενές προκαλώντας την αδιαφορία ή τον εκνευρισμό των ερωτώμενων (Λαγουμιτζής και συν, 2015). Για τη πραγματοποίηση της πιλοτικής δοκιμής, το ερωτηματολόγιο δόθηκε σε 5 πολίτες δικαιούχους του ΕΕΕ το οποίο και συμπλήρωσαν. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πολίτες δεν αντιμετώπισαν κανένα πρόβλημα όσο αφορά του όρους του ερωτηματολογίου, υπήρχε συνοχή και σαφήνεια στις ερωτήσεις, χωρίς να τους κουράσει. Στην συνέχεια πραγματοποιήθηκε η κύρια έρευνα.

Όσο αφορά την ποιοτική έρευνα πραγματοποιήθηκε σε χώρο της κοινωνικής υπηρεσίας και συμμετείχαν δικαιούχοι του ΕΕΕ που ήταν στην πλειοψηφία τους επαγγελματικά ενεργοί. Αφού επιλέχτηκαν τα άτομα που θα συμμετείχαν στην έρευνα τους δόθηκε

έντυπο συναίνεσης συμμετοχής στην έρευνα (Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2021) (Παράρτημα 2). Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε χώρο της υπηρεσίας και για την ομαλότερη διεξαγωγή της έρευνας με την σύμφωνη γνώμη των συνεντευξιζόμενων ηχογραφήθηκαν.

5.4 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Οι μεικτές προσεγγίσεις συνδυάζουν ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους κατά το μεθοδολογικό τους σχεδιασμό για να αξιοποιούν καλύτερα τα πλεονεκτήματα της κάθε μεθόδου και για να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικότερα τις αδυναμίες της κάθε μιας.

5.4.1 Μέθοδος συλλογής ποσοτικών δεδομένων

Η ποσοτική μέθοδος σύμφωνα με τους Given (2008) και Muijs (2010), είναι η ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει, να εξετάσει σχέσεις και θεωρείται η πιο αποδεκτή μέθοδος για την ανάπτυξη της επιστήμης. Το ερωτηματολόγιο είναι το πιο διαδεδομένο μέσο συλλογής πληροφοριών της ποσοτικής έρευνας. Σύμφωνα με τον Δημητρόπουλο (1994) το ερωτηματολόγιο συνθέτει έναν τρόπο γραπτής επικοινωνίας μεταξύ ερευνητή και δείγματος. Επιπροσθέτως, ένα ερωτηματολόγιο μπορεί να διανεμηθεί σε μεγάλο πληθυσμό και να αναλυθεί εύκολα (Cormack, 2000; Λαγουμιτζής και συν, 2015).

Σύμφωνα με τους Burns (2000) και Λαγουμιτζή και συν (2015) τα πλεονεκτήματα του ερωτηματολογίου είναι τα εξής:

- είναι λιγότερα δαπανηρά και χρειάζονται λιγότερο χρόνο για να διανεμηθούν
- παρέχουν την δυνατότητα πλήρους ανωνυμίας
- στις απαντήσεις τους δεν υπάρχουν προκαταλήψεις
- μειώνονται τα λάθη της συνέντευξης

Μερικές από τις κυριότερες γενικές αρχές ανάπτυξης αποτελεσματικών ερωτηματολογίων είναι:

- θα πρέπει να εδράζεται στους συγκεκριμένους στόχους της έρευνας
- το λεξιλόγιο και η συντακτική δομή των ερωτήσεων να είναι ανάλογα με το επίπεδο αντίληψης και μόρφωσης των ερωτώμενων

- να αποφεύγονται οι σύνθετες ερωτήσεις
- να αποφεύγεται η χρήση όρων που φορτίζουν και καθοδηγούν τον ερωτώμενο προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση
- να αποφεύγονται οι πολλές αρνήσεις
- να προσδιορίζεται με ακρίβεια και σαφήνεια η διατύπωση του περιεχομένου της ερώτησης
- να χρησιμοποιούνται ερωτήσεις-κλειδιά για τον έλεγχο της αξιοπιστίας των απαντήσεων (Δημητριάδης, 2000)

Παρότι το ερωτηματολόγιο έχει πολλά πλεονεκτήματα, τα παρακάτω μειονεκτήματα σύμφωνα με τους Clifford και Cough (1990) είναι:

- ο χαμηλός αριθμός ανταπόκρισης
- η δυσκολία συμπλήρωσης ερωτηματολογίου
- ο ερωτώμενος δεν έχει τη δυνατότητα να του δοθούν διευκρινήσεις
- η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντος στην έρευνα

Το ερωτηματολόγιο των δικαιούχων πολιτών (Παράρτημα 3) αποτελούταν από ερωτήσεις για να διαπιστωθούν οι στάσεις και οι απόψεις τους για το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Οι θεματικοί άξονες του ερωτηματολογίου περιλάμβαναν 5 μέρη:

1. Δημογραφικές ερωτήσεις
2. Γενικές ερωτήσεις
3. Ερωτήσεις στάσεων και αντιλήψεων σχετικά με το ΕΕΕ
4. Ερωτήσεις γνώσεων
5. Ερωτήσεις σχετικά με την εργασία

Οι ερωτήσεις προς τους πολίτες είχαν θετική κατεύθυνση και απαντούσαν ανάλογα χρησιμοποιώντας είτε τις διχοτομικές απαντήσεις, είτε τις κλίμακες Likert 5 σημείων που κατασκευάστηκαν. Ο χρόνος συμπλήρωσης ήταν περίπου 10 λεπτά.

5.4.2 Μέθοδος συλλογής ποιοτικών δεδομένων

Ο όρος «ποιοτική συνέντευξη» αφορά τις σε βάθος συνεντεύξεις και αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής/παραγωγής ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων στην ψυχολογική, κοινωνική και εκπαιδευτική έρευνα (Ίσαρη & Πούρκος, 2015).

Ο τύπος συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των πληροφοριών και χρησιμοποιείται ευρέως στην ποιοτική έρευνα ήταν η ημιδομημένη (semi-structure) εις βάθος (Edwards & Holland, 2013). Η ημιδομημένη συνέντευξη προσφέρει ευελιξία και προσαρμοστικότητα αναφορικά με τον τρόπο και τη σειρά που θα τεθούν τα ερωτήματα και τα θέματα τα οποία θα συζητηθούν. Δίνεται η δυνατότητα στον ερευνητή να ελιχθεί κατά την συνέντευξη, προσθέτοντας ή αφαιρώντας ερωτήσεις ανάλογα με τον συνεντευξιαζόμενο και τις εμπειρίες που καταθέτει κατά τη διάρκεια της συνομιλίας τους και που κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού δεν είχε προβλέψει.

Τα πλεονεκτήματα της συνέντευξης, είναι ότι επιτρέπει μια ενόραση στην υποκειμενικότητα, στις λέξεις και τη βιωμένη εμπειρία, παρέχει ευελιξία στους ερευνητές καθώς επίσης η στάση του σώματος, το ύφος, και η απόκριση του συνεντευξιαζόμενου όταν ακούει κάποιο ερώτημα αποτελούν χρήσιμες πληροφορίες για τον ερευνητή (Bailey, 1994; Atkinson & Silverman, 1997)

Αντίθετα, τα μειονεκτήματα της συνέντευξης ως ερευνητικού εργαλείου είναι ότι λόγω της άμεσης αλληλεπίδρασης μεταξύ ερευνητή και ερευνώμενου η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της είναι μειωμένη, μπορεί να είναι δαπανηρή καθώς και πολύ χρονοβόρα (Bailey, 1994; Ίσαρη & Πούρκος, 2015).

Οι ερωτήσεις που έγιναν (Παράρτημα 4) ήταν στοχευμένες σχετικά με την αδήλωτη εργασία και είχαν θετική κατεύθυνση. Ο χρόνος της συνέντευξης ήταν περίπου 20 λεπτά.

5.5 Δείγμα

Η δειγματοληψία είναι η απογραφή ορισμένων χαρακτηριστικών ενός υποσυνόλου του πληθυσμού για να αντιπροσωπεύει ολόκληρο τον πληθυσμό (Λαγουμιτζής και συν, 2015).

5.5.1 Δείγμα ποσοτικής έρευνας

Οι Brint και Wood (1998) ανέφεραν ότι η αντιπροσωπευτικότητα ενός δείγματος καθορίζεται κυρίως από το μέγεθος του δείγματος και τον τρόπο επιλογής του.

Στην παρούσα έρευνα, δειγματοληψία ευκολίας χρησιμοποιήθηκε λόγω της έλλειψης χρόνου και οικονομικών πόρων. Η δειγματοληψία ευκολίας ή περιστασιακή δειγματοληψία (accidental or convenience sampling), επιτρέπει τη χρησιμοποίηση οποιασδήποτε διαθέσιμης ομάδας μελών ή στοιχείων του πληθυσμού της έρευνας (Σαχίνη-Καρδάση, 2004). Σύμφωνα με τον Bowling (1997) η δειγματοληψία ευκολίας απαιτεί τη χρήση του πιο βιολογικού δείγματος από τον πληθυσμό. Όμως οι Polit και Hungler (1997) αναφέρουν ότι το πρόβλημα στη δειγματοληψία ευκολίας είναι ότι το διαθέσιμο δείγμα μπορεί να μην είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού σε ότι έχει σχέση με τις μεταβλητές που εξετάζονται. Για να ελαττωθεί το λάθος στην έρευνά, συλλέχθηκε ομοιογενής πληθυσμός. Όλο το δείγμα ήταν δικαιούχοι του ΕΕΕ κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας.

Το μέγεθος του δείγματος πρέπει να καθορίζεται πριν ξεκινήσει η έρευνα. Γενικά, και όταν το επιτρέπουν οι οικονομικοί πόροι, τα μεγάλα δείγματα προτιμώνται από τα μικρότερα. Σύμφωνα με την Σαχίνη - Καρδάση (2004) όσο μεγαλύτερο είναι το δείγμα τόσο περισσότερο αξιόπιστα είναι τα συμπεράσματα που εξάγονται, είναι πιο αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού, έχουν λιγότερα δειγματολογικά λάθη και παρέχουν καλύτερη στατιστική ανάλυση. Το συνολικό δείγμα της ποσοτικής έρευνας είναι $n=270$. Σύμφωνα με τον πίνακα Cohen Manion για τον καθορισμό του μεγέθους ενός τυχαίου δείγματος, το δείγμα της ποσοτικής έρευνας για να είναι αντιπροσωπευτικό θα πρέπει να ήταν $n= 159$. Το δείγμα της παρούσας έρευνας ήταν $n= 174$, οπότε είναι αντιπροσωπευτικό.

5.5.2 Δείγμα ποιοτικής έρευνας

Στη ποιοτική έρευνα, η δειγματοληψία αποσκοπεί να εντοπίσει περιπτώσεις που θα δώσουν στον ερευνητή πλούσιες πληροφορίες ώστε να τον βοηθήσουν να εκπληρώσουν τον σκοπό της έρευνας. (Ισαρη & Πούρκος, 2015).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε σκόπιμη τυχαία δειγματοληψία (purposeful random sampling). Η συγκεκριμένη στρατηγική χρησιμοποιείται για να επιλεγούν τα άτομα που θα περιληφθούν σε ένα πολύ μικρό δείγμα με σκοπό να αυξηθεί η αξιοπιστία

του δείγματος (Ισαρη & Πούρκος, 2015). Επιπλέον, ο ερευνητής αρχικά δίνει σημασία στις ερευνητικές υποθέσεις και στη συνέχεια καθορίζονται τα χαρακτηριστικά τα οποία πρέπει να έχει το δείγμα ώστε με τις απαντήσεις που θα δοθούν να καλύψουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τα ερωτήματα της έρευνας (Γαλάνης, 2017). Το δείγμα της έρευνας ήταν $n=10$.

5.6. Στατιστική ανάλυση

5.6.1 Στατιστική Ανάλυση ποσοτικών δεδομένων

Τα αποτελέσματα της έρευνας αναλύθηκαν χρησιμοποιώντας το στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 22. Επιλέχτηκε στάθμη αξιοπιστίας σε βαθμό $p < 0,05$ για το συσχετισμό και τις διαφορές στην ανάλυση των δεδομένων. Για την παρουσίαση των ποσοτικών αποτελεσμάτων της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν ραβδογράμματα (BarChart), διαγράμματα πίτας (Pie Chart) και γραφήματα (Graphs) (Landau & Everitt, 2004, Βλαχόπουλος και Κουτσογιάννης, 2012).

Επίσης, χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική για την περιγραφή και παρουσίαση των δεδομένων. Η Σαχίνη – Καρδάση (2004) προτείνει ότι με την χρήση της περιγραφικής στατιστικής επιτυγχάνεται η περιγραφή ποσοτικών δεδομένων μέσω πινάκων, γραφικών απεικονίσεων, η περιγραφή της κεντρικής τάσης και της διασποράς της κατανομής και η μεταφορά δεδομένων στις διάφορες κλίμακες έκφρασης τιμών (συχνότητα (f), διάμεση τιμή (median), μέση τιμή (mean), εύρος (range), σταθερή απόκλιση (standard deviation)).

Τέλος, η συγγραφή των αποτελεσμάτων έγινε με αφηγηματικό τρόπο.

5.6.2 Στατιστική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων στην παρούσα εργασία βασίστηκε στην επαγωγική μέθοδο με πιο συχνή τη θεματική ανάλυση. Η θεματική ανάλυση χρησιμοποιείται για την ανάλυση των δεδομένων που προκύπτουν από τη συνέντευξη με τη μορφή γραπτού κειμένου.

Αρχικά πραγματοποιήθηκε η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων. Το κείμενο διαβάστηκε πολλές φορές για να γίνει κατανοητό το περιεχόμενο της κάθε αφήγησης και πραγματοποιήθηκε η κωδικοποίησή του. Στην συνέχεια, ακολούθησε μια πιο

προσεκτική ανάγνωση, ομαδοποιήθηκαν οι κωδικοποιήσεις και έγιναν οι απαραίτητες διορθώσεις. Έπειτα, χρησιμοποιήθηκε ένα χρώμα στυλό για κάθε θέμα υπογραμμίζοντας τα δεδομένα που ανέφερε ο κάθε ερωτώμενος (Γαλάνης, 2018). Ακολούθησε η περιγραφή της κάθε αφήγησης όπου οι ενότητες των κειμένων αναλύονται ερμηνευτικά σειρά προς σειρά. Τέλος, πραγματοποιήθηκε η σύνθεση όλων των επιμέρους αναλύσεων σε ένα ενιαίο κείμενο.

5.7 Περιορισμοί της έρευνας

Ο πρώτος περιορισμός της έρευνας είναι ο περιορισμένος αριθμός του δείγματος που συμπεριλήφθηκε. Εξαιτίας της πανδημίας covid-19 και της καραντίνας του πληθυσμού υπήρξε αδυναμία τόσο στη συγκέντρωση μεγαλύτερου δείγματος δικαιούχων του ΕΕΕ, όσο και στην επέκταση της έρευνας και σε άλλες υπηρεσίες της Δυτικής Ελλάδας. Επιπλέον, αν και η παρούσα έρευνα πρόσφερε σημαντικά στοιχεία σχετικά με τις στάσεις και απόψεις των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, κρίνεται αναγκαίο στο μέλλον η χρησιμοποίηση μεγαλύτερου δείγματος από περισσότερες υπηρεσίες αρμόδιες για τη διεκπεραίωση αιτήσεων ΕΕΕ.

Κεφάλαιο 6: Αποτελέσματα Έρευνας

6.1 Αποτελέσματα Ποσοτικής Έρευνας

6.1.1 Έλεγχος εσωτερικής συνέπειας

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω στην παρούσα έρευνα οι θεματικοί άξονες του ερωτηματολογίου περιλάμβαναν τις δημογραφικές ερωτήσεις, τις γενικές (σχετικά με την υπηρεσία), στάσεων και αντιλήψεων σχετικά με το ΕΕΕ, γνώσεων και τις ερωτήσεις σχετικά με την εργασία.

Για τον έλεγχο της εσωτερικής συνέπειας των ενδεικτών εφαρμόστηκε ο Cronbach α του οποίου τα αποτελέσματα παρατίθενται στους παρακάτω πίνακες. Ειδικότερα, η τιμή του Cronbach α για τις «στάσεις σχετικά με την υπηρεσία» ήταν πολύ υψηλή (0,81) όπως φαίνεται στον πίνακα 1, ενώ και οι τιμές συσχέτισης μεταξύ των ενδεικτών ήταν αρκετά υψηλές.

Πίνακας 1: Στάσεις σχετικά με την υπηρεσία.

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha		
Based on		
Cronbach's Alpha	Standardized Items	N of Items
,814	,816	5

Το ίδιο υψηλός είναι ο δείκτης Cronbach a (0,82) για τις «στάσεις - αντιλήψεις σχετικά με το ΕΕΕ» (πίνακας 2) όπως το ίδιο υψηλές είναι και οι μεταξύ των ενδεικτών συσχετίσεις.

Πίνακας 2: Στάσεις - αντιλήψεις σχετικά με το ΕΕΕ.

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha		
Based on		
Cronbach's Alpha	Standardized Items	N of Items
,829	,826	5

Τέλος, σχετικά με τις συσχετίσεις των ενδεικτών που απαρτίζουν την «στάση απέναντι στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ», παρατηρούμε ότι ο ενδείκτης «το ΕΕΕ επηρεάζει την αγορά εργασίας» θα πρέπει να αποσυρθεί προκειμένου να διατηρηθεί σε υψηλά επίπεδα ο Cronbach a (πίνακας 3).

Πίνακας 3: Στάση απέναντι στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ

	Item-Total Statistics				
	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Το ΕΕΕ επηρεάζει την αγορά εργασίας.	7,40	8,276	-,138	,081	,754
Δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας στους δικαιούχους του.	7,91	5,417	,384	,380	,338
Βοηθά στη μείωση της ανεργίας	8,23	4,574	,588	,408	,127
Βοηθά στη μείωση της αδήλωτης εργασίας	8,05	4,608	,471	,320	,230

Συνεπώς, τα αθροιστικά σκορ σε αυτές τις τρεις κλίμακες μέτρησης διαμορφώνονται ως εξής: για την κλίμακα μέτρησης «στάσεις σχετικά με την υπηρεσία»

- Από 0 έως 10 = αρνητική
- Από 11 έως 15 = ουδέτερη
- Από 16 έως 25 = θετική

για την κλίμακα μέτρησης «στάσεις - αντιλήψεις σχετικά με το ΕΕΕ»

- Από 5 έως 10 = αρνητική
- Από 11 έως 15 = ουδέτερη
- Από 16 έως 25 = θετική

Και για την κλίμακα μέτρησης «στάση απέναντι στην αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ»

- Από 0 έως 6 = αρνητική
- Από 7 έως 9 = ουδέτερη
- Από 10 έως 15 = θετική

Τέλος, οι τιμές των ενδεικτών σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις είναι μονής κατεύθυνσης.

6.1.2 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 174 άτομα από τα οποία το 41,3% είναι άνδρες και το 58,7 είναι γυναίκες (πίνακας 4).

Πίνακας 4: Δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος σχετικά με το φύλο.

		Συχνότητα	Έγκυρο ποσοστό	Σωρευτικό ποσοστό
Έγκυρα	Άρρεν	71	41,3	41,3
	Θήλυ	101	58,7	100,0
	Total	172	100,0	
Σύνολο		174		

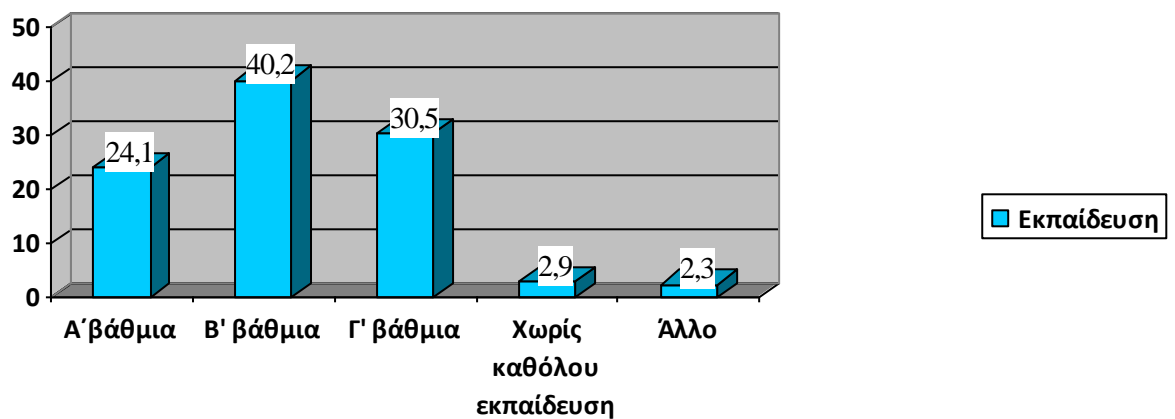
Παρατηρούμε ότι το 53,2% είναι μέχρι 40 ετών, το 23,1% είναι από 41 έως 50 ετών, το 14,5% είναι μεταξύ 51 και 60 ετών ενώ μόλις το 8,7% είναι άνω των 61 ετών (πίνακας 5).

Πίνακας 5: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με την ηλικία.

		Συχνότητα	Έγκυρο ποσοστό	Σωρευτικό ποσοστό
Έγκυρα	έως 30 ετών	38	22,0	22,0
	31-40 ετών	54	31,2	53,2
	41-50 ετών	40	23,1	76,3
	51-60 ετών	25	14,5	90,8
	61-70	15	8,7	99,4
	71 κ άνω	1	,6	100,0
	Total	173	100,0	
Σύνολο	174			

Σχετικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο παρατηρούμε ότι το 40,2% είναι απόφοιτοι λυκείου, το 30,5% είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το «άλλο» (2,3%) αφορά κυρίως ανθρώπους με μεταλυκειακή εκπαίδευση όπως τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) (γράφημα 1).

Γράφημα 1: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με την Εκπαίδευση.

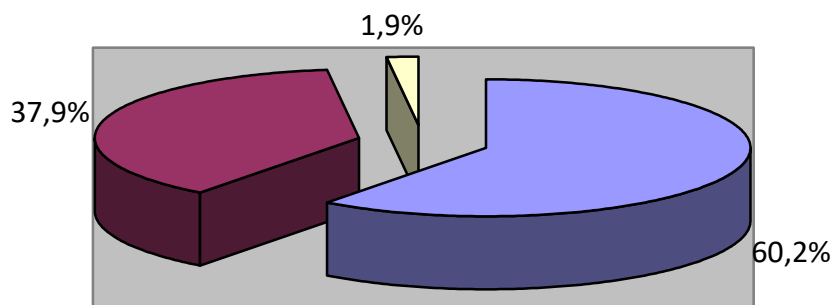
Περνώντας στην οικογενειακή κατάσταση παρατηρούμε ότι οι άγαμοι είναι 37%, οι έγγαμοι 34,1%, τα άτομα που βρίσκονται σε διάσταση 9,2% και οι διαζευγμένοι 16,2% (πίνακας 6), ενώ υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών (14,7%).

Πίνακας 6: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση.

		Συχνότητα	Έγκυρο ποσοστό	Σωρευτικό ποσοστό
Έγκυρα	Άγαμος/η	64	37,0	37,0
	Έγγαμος/η	59	34,1	71,1
	Σε διάσταση	16	9,2	80,3
	Διαζευγμένος/η	28	16,2	96,5
	Χήρος/α	5	2,9	99,4
	Άλλο	1	,6	100,0
	Total	173	100,0	
Σύνολο	174			

Από τις οικογένειες, το 60,2% έχει μέχρι 1 παιδί, το 37,9% έχει μεταξύ 2 και 3 παιδιών και ελάχιστο είναι το ποσοστό που έχει 4 παιδιά και άνω (1,9%) (γράφημα 2).

Γράφημα 2: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με τον αριθμό τέκνων.

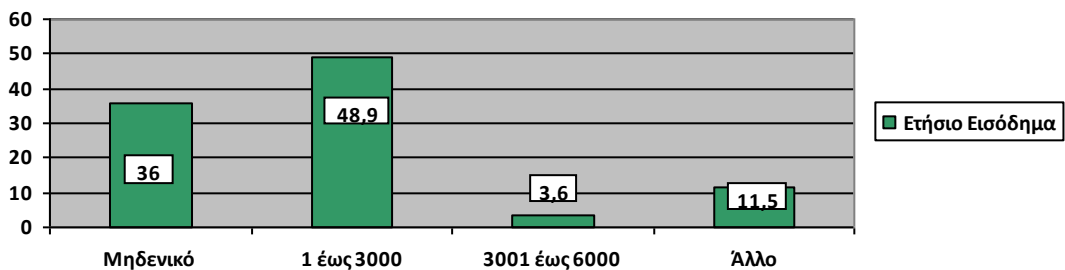
Ως προς τα συνεχόμενα χρόνια ανεργίας παρατηρούμε ότι 69,3% έχουν μέχρι 2 χρόνια ανεργίας, 16,6% είναι άνεργοι μεταξύ 3 και 4 ετών, 11% μεταξύ 5 και 6 ετών και ελάχιστοι όσοι έχουν πάνω από 7 χρόνια ανεργία (πίνακας 3).

Πίνακας 7: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με τον συνεχόμενο χρόνο ανεργίας.

		Συχνότητα	Έγκυρο ποσοστό	Σωρευτικό ποσοστό
Έγκυρα	0-2	113	69,3	69,3
	3-4	27	16,6	85,9
	5-6	18	11,0	96,9
	7-8	5	3,1	100,0
	Total	163	100,0	
Σύνολο		174		

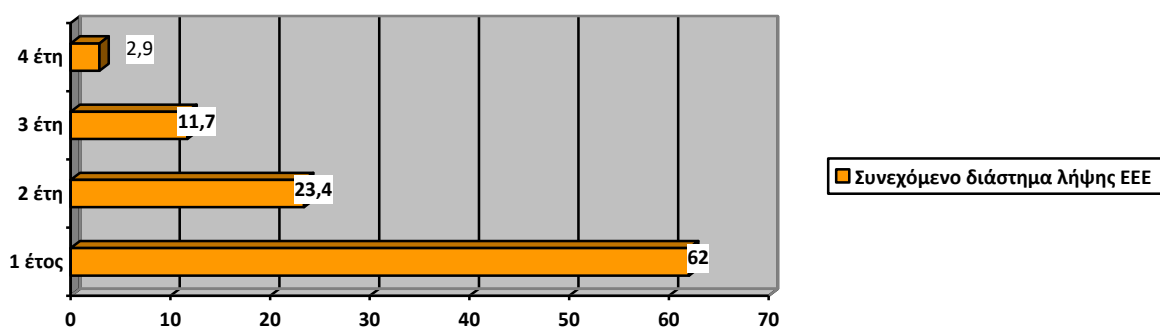
Ένα ενδιαφέρον στοιχείο σχετικό με την κοινωνική κατάσταση του δείγματος είναι ότι το 35,6% έχει μηδενικό εισόδημα, ενώ το 48,9% έχει εισόδημα μέχρι 3000 ευρώ και το 11,5% δηλώνει «άλλο» (γράφημα 3).

Γράφημα 3: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με το ετήσιο εισόδημα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το ότι το 62% λαμβάνει για συνεχόμενο διάστημα το ΕΕΕ για 1 έτος, το 23,4% για 2 έτη, το 11,7% το λαμβάνει για 3 έτη, ενώ υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό που το λαμβάνει συνεχόμενα για 4 έτη (γράφημα 4).

Γράφημα 4: Δημογραφικά στοιχεία του δείγματος σε σχέση με το συνεχόμενο διάστημα λήψης του ΕΕΕ.

6.1.3 Αποτελέσματα γενικών ερωτήσεων

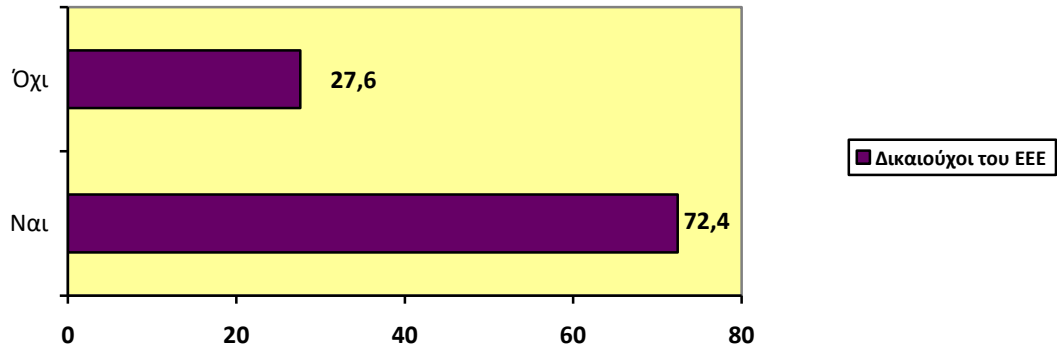
Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, η πλειοψηφία του δείγματος είναι σχεδόν ομόφωνη ως προς το ότι το ΕΕΕ πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση, με το 96,6% να είναι σύμφωνο με την ύπαρξή του (πίνακας 8).

Πίνακας 8: το ΕΕΕ πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση.

		Συχνότητα	Έγκυρο ποσοστό	Σωρευτικό ποσοστό
Έγκυρα	ναι	168	96,6	96,6
	όχι	6	3,4	100,0
	Σύνολο	174	100,0	

Σχετικά με το αν θα το ανέφεραν σε τρίτους ότι λαμβάνουν το ΕΕΕ, η πλειοψηφία απάντησε θετικά (72,4%) (γράφημα 5).

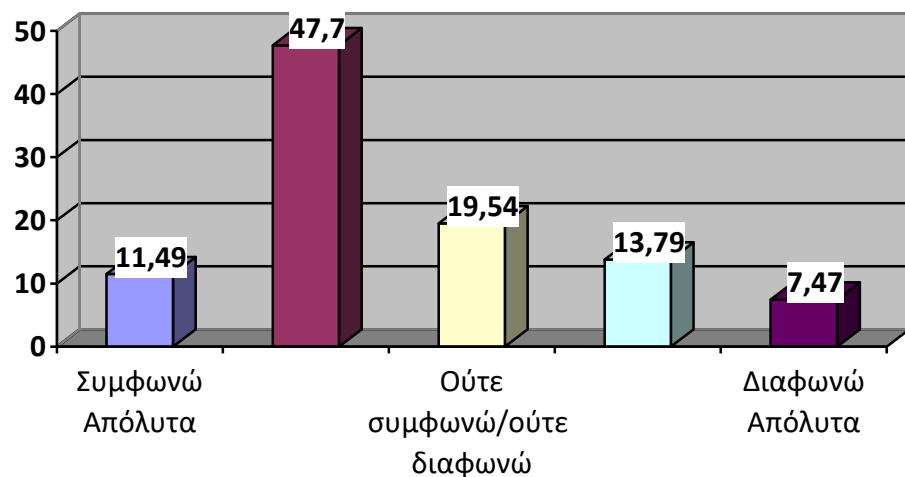
Γράφημα 5: Θα αναφέρατε ανοιχτά σε τρίτους ότι είστε δικαιούχος του ΕΕΕ.

Αποτελέσματα ερωτήσεων σχετικά με τις απόψεις των δικαιούχων για την υπηρεσία.

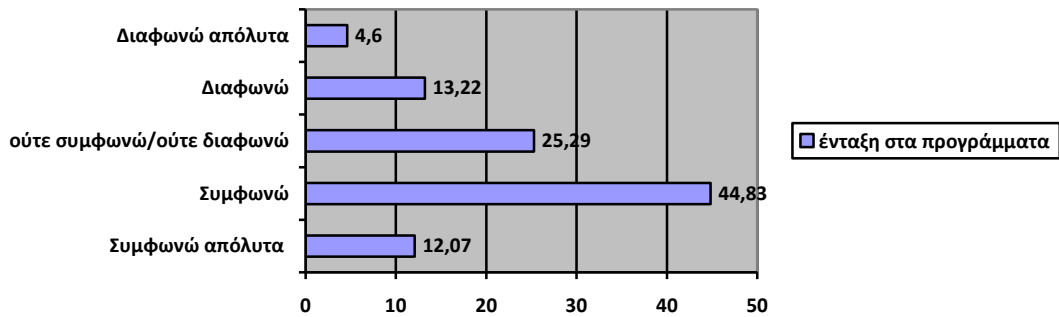
Η πλειοψηφία των δικαιούχων φαίνεται να απάντα θετικά σχετικά με το αν υπάρχει πληροφόρηση και παραπομπή σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης (59,19%). Παρόλα αυτά ένα σημαντικό ποσοστό (21,26%) απάντησε αρνητικά (γράφημα 6).

Γράφημα 6: Υπάρχει πληροφόρηση και παραπομπή σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης.

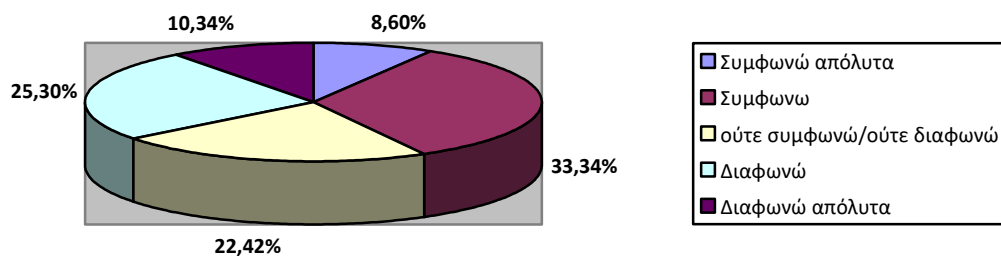
Ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό (56,9%) απάντησε θετικά σχετικά με το αν υπάρχει υποστήριξη για την ένταξη των δικαιούχων στα ανωτέρω προγράμματα, αρκετοί ήταν αυτοί που απάντησαν αρνητικά (17,82%) (γράφημα 7).

Γράφημα 7: Υπάρχει υποστήριξη για την ένταξή σας στα ανωτέρω προγράμματα.

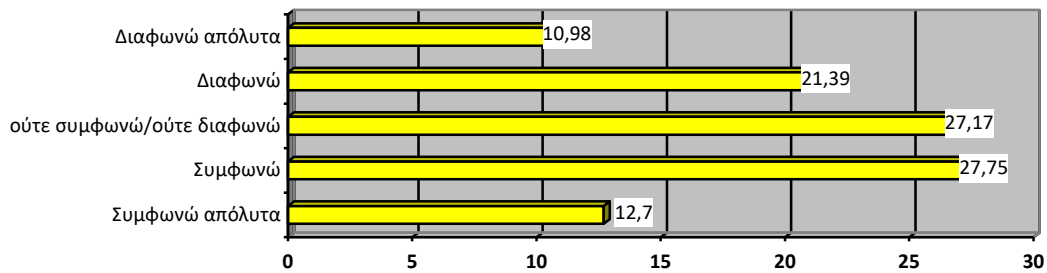
Στην ερώτηση αν ενημερώνονται από την υπηρεσία σχετικά με επιμορφωτικά σεμινάρια, οι απαντήσεις ήταν σχεδόν μοιρασμένες. Το 41,93% συμφώνησε, ενώ το 35,63% διαφώνησε με αυτό (γράφημα 8).

Γράφημα 8: Ενημερώνεστε για επιμορφωτικά σεμινάρια.

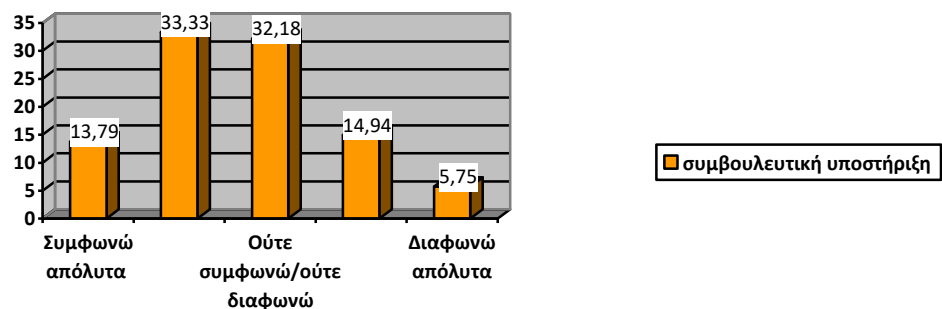
Θετική ήταν η στάση των δικαιούχων σχετικά με την πληροφόρηση για νέες θέσεις εργασίας (40,45%). Παρόλα αυτά υπήρχε και ένα ποσοστό που είχε αντίθετη άποψη (32,37%)(γράφημα 9).

Γράφημα 9: Πληροφορήστε για νέες θέσεις εργασίας.

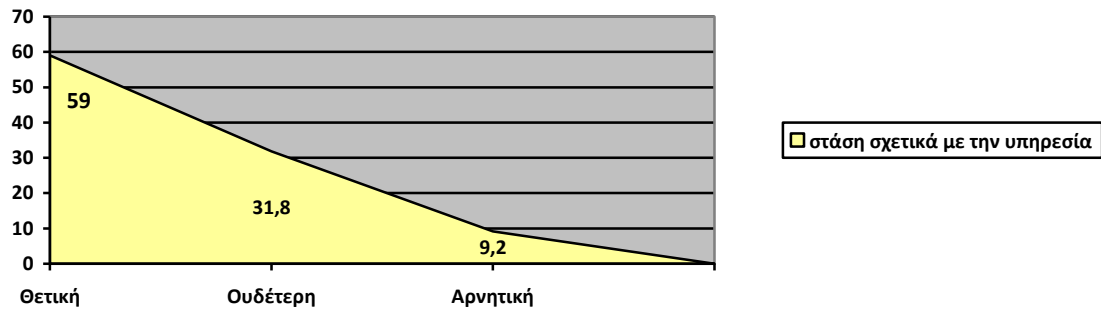
Το μεγαλύτερο ποσοστό (47,12%) των ατόμων συμφώνησε ότι τους παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη όταν κρίνεται αναγκαίο. Όμως πάλι υπήρχε ένα ποσοστό (20,69%) που διαφωνούσε ενώ πολλοί ήταν αυτοί που κράτησαν ουδέτερη στάση (γράφημα 10).

Γράφημα 10: Σας παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη (όταν χρειάζεται).

Συγκεντρωτικά μπορούμε να πούμε ότι οι δικαιούχοι κρατούν μια θετική στάση όσον αφορά την υπηρεσία, με το σχεδόν 60% να είναι θετικά διακείμενοι απέναντί της σχετικά με την πληροφόρηση και παραπομπή σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας, την υποστήριξη για την ένταξή τους σε αυτά, την ενημέρωση για επιμορφωτικά σεμινάρια, την πληροφόρηση για νέες θέσεις εργασίας και την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης (γράφημα 11).

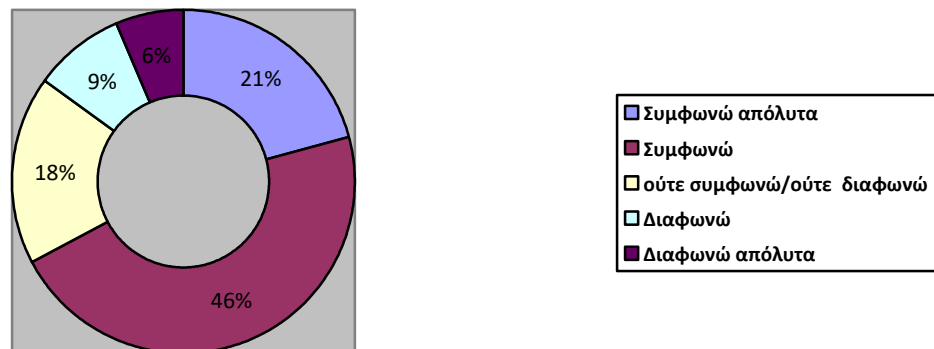
Γράφημα 11: Συγκεντρωτικά η στάση των δικαιούχων ως προς την υπηρεσία.

6.1.4 Αποτελέσματα ερωτήσεων στάσεων – αντιλήψεων σχετικά με το ΕΕΕ.

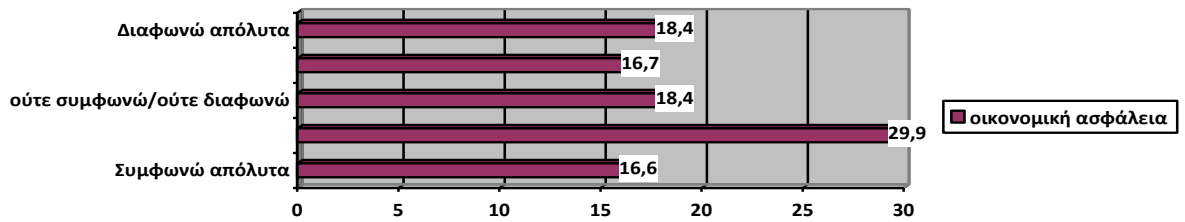
Σύμφωνα με τις απαντήσεις των δικαιούχων φαίνεται ότι το ΕΕΕ είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα (67,3%) (γράφημα 12).

Γράφημα 12: Το ΕΕΕ είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα.

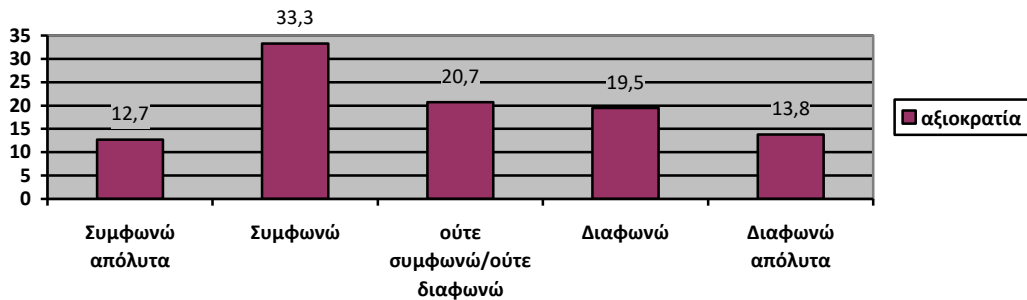
Οι απαντήσεις στην ερώτηση στο αν το ΕΕΕ παρέχει οικονομική ασφάλεια στο οικογενειακό περιβάλλον είναι διφορούμενες. Ενώ η πλειοψηφία (46,5%) έχει θετική στάση, ένα μεγάλο ποσοστό κρατά μια αρνητική στάση (35,1%) (γράφημα 13).

Γράφημα 13: Παρέχει οικονομική ασφάλεια στο οικογενειακό περιβάλλον.

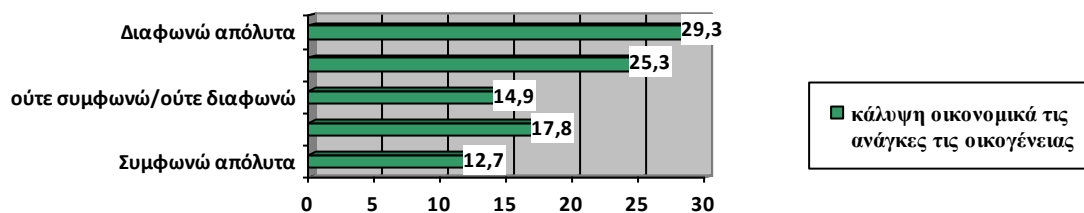
Μοιρασμένες είναι και οι απαντήσεις όσον αφορά στο αν υπάρχει αξιοκρατία στη λήψη του ΕΕΕ. Το 46% συμφώνησε με αυτό ενώ αντίθετα το 33,3% διαφώνησε (γράφημα 14).

Γράφημα 14: Υπάρχει αξιοκρατία όσον αφορά τη λήψη του.

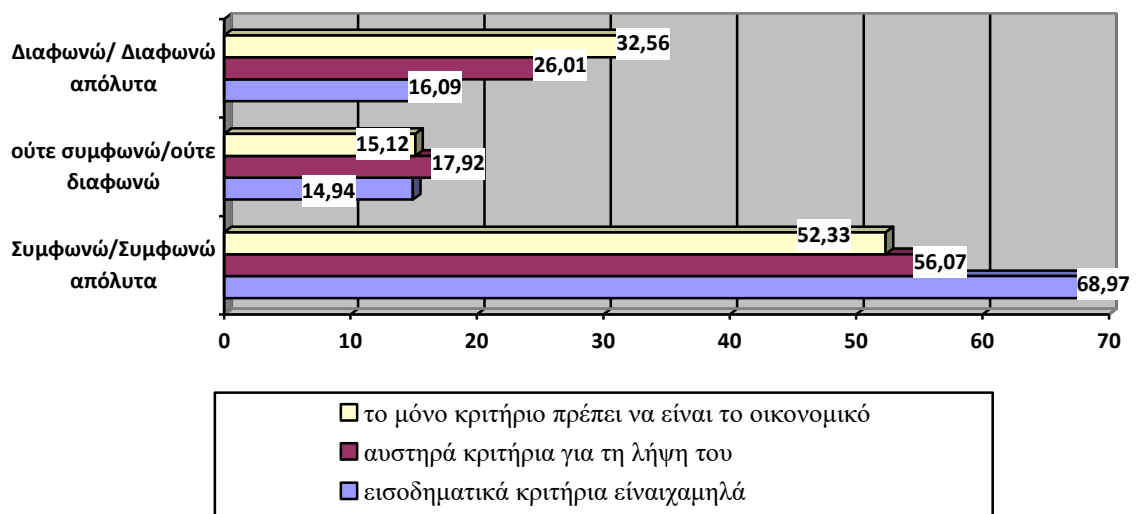
Αρνητική ήταν η στάση των ατόμων του δείγματος (54,6%) στο αν το ΕΕΕ καλύπτει οικονομικά τις ανάγκες της οικογένειας για να ανταπεξέλθει στα βασικά της έξοδα όπως το ενοίκιο του σπιτιού (γράφημα 15).

Γράφημα 15: Καλύπτει οικονομικά τις ανάγκες τις οικογένειας για να ανταπεξέλθει στα βασικά έξοδα.

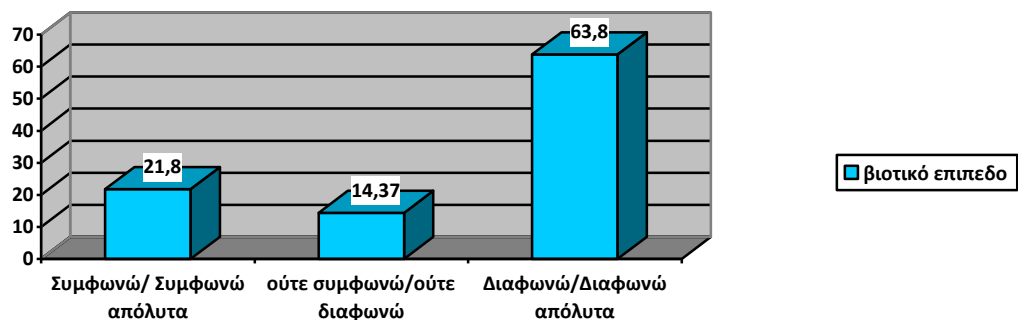
Επιπροσθέτως, θετική είναι και η στάση τους απέναντι στο ΕΕΕ λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα όπως ότι αν τα εισοδηματικά κριτήρια για τα νοικοκυριά είναι πολύ χαμηλά, αν πρέπει να υπάρχουν αυστηρά κριτήρια για τη λήψη του και αν το οικονομικό θα πρέπει να είναι το μόνο κριτήριο για τη λήψη του. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι το 68,9%, το 56,07% και το 52,33% έχει θετική στάση. Όμως, υπάρχει και ένα σεβαστό ποσοστό που στηρίζει το αντίθετο (16,09%, 26,01% και 32,56% αντίστοιχα) (γράφημα 16).

Γράφημα 16: Στάσεις σχετικά με τα κριτήρια για τη λήψη του ΕΕΕ.

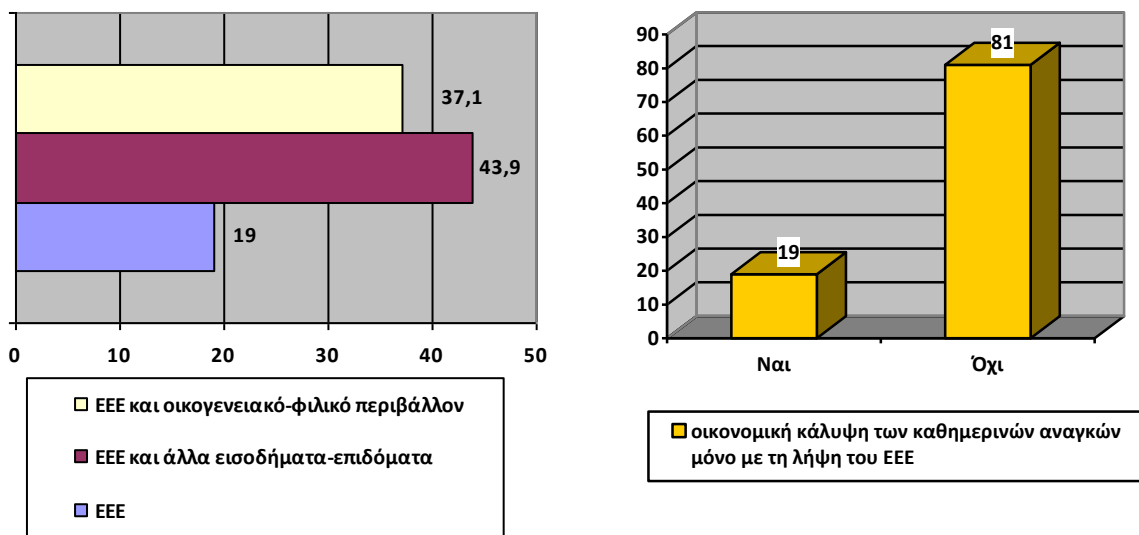
Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι απαντήσεις σχετικά με το αν το ΕΕΕ είναι επαρκές για να βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο. Η πλειοψηφία απάντησε αρνητικά με ποσοστό 63,8% (γράφημα 17).

Γράφημα 17: Το ΕΕΕ είναι επαρκές για να βελτιωθεί το βιοτικό σας επίπεδο.

Αξιοσημείωτες είναι οι απαντήσεις που παρουσιάζονται στα παρακάτω γραφήματα 18 και 19 τα οποία παρουσιάζουν συνοπτικά την σχέση του ΕΕΕ με τον τρόπο κάλυψης των οικονομικών αναγκών. Ειδικότερα φαίνεται ότι μόνο με τη λήψη του ΕΕΕ τις καθημερινές του ανάγκες καλύπτει μόνο το 19,08%, το 43,9% καλύπτει τις ανάγκες του με την λήψη του ΕΕΕ και άλλων εισοδημάτων – επιδομάτων ενώ το 37,1% με το ΕΕΕ και το οικογενειακό – φιλικό περιβάλλον. Παρατηρούμε ότι το 81% αδυνατεί να καλύπτει τις καθημερινές οικονομικές του ανάγκες με μόνο με το ΕΕΕ.

Γραφήματα 18 και 19: Σχέση ΕΕΕ με τον τρόπο κάλυψης οικονομικά των καθημερινών αναγκών.

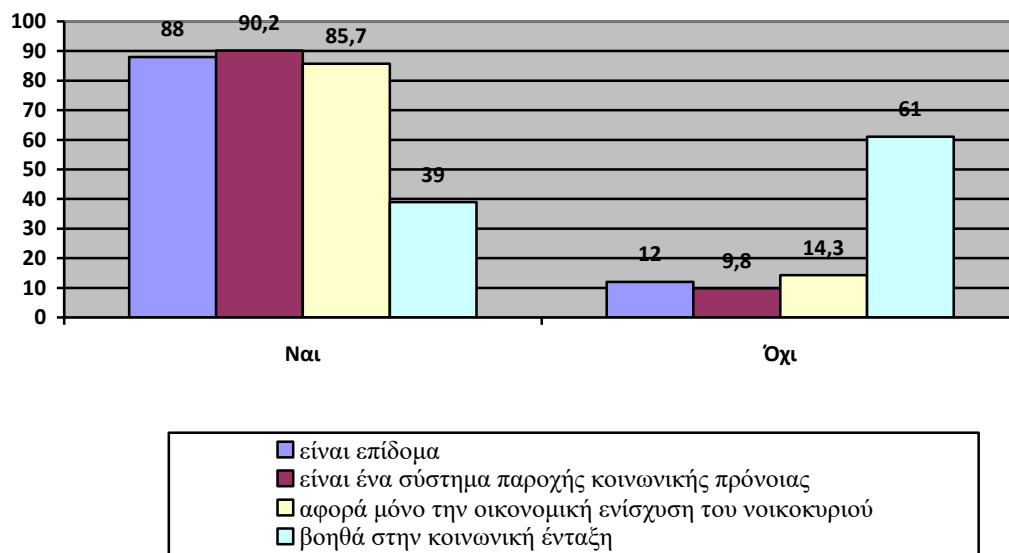
6.1.5 Αποτελέσματα Ερωτήσεων Γνώσεων

Στον πίνακα 9 και στο γράφημα 20 αναλύονται τα αποτελέσματα των απαντήσεων σχετικά με τις ερωτήσεις γνώσεων όσον αφορά το ΕΕΕ. Συγκεκριμένα φαίνεται ότι σχεδόν η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων (88%) αντιμετωπίζουν το ΕΕΕ ως επίδομα, το θεωρούν ένα σύστημα παροχής κοινωνικής πρόνοιας (90,2%) που αφορά μόνο την ενίσχυση του νοικοκυριού (85,7%). Επιπρόσθετα, εκτιμούν σε ποσοστό 61% ότι δεν βοηθά στην κοινωνική τους ένταξη.

Πίνακας 9: Ερωτήσεις γνώσεων για το ΕΕΕ.

	Ναι	Όχι
Είναι επίδομα.	88%	12%
Είναι ένα σύστημα παροχής κοινωνικής πρόνοιας.	90,2%	9,8%
Αφορά μόνο την οικονομική ενίσχυση του νοικοκυριού.	85,7%	14,3%
Βοηθά στην κοινωνική ένταξη.	39%	61%

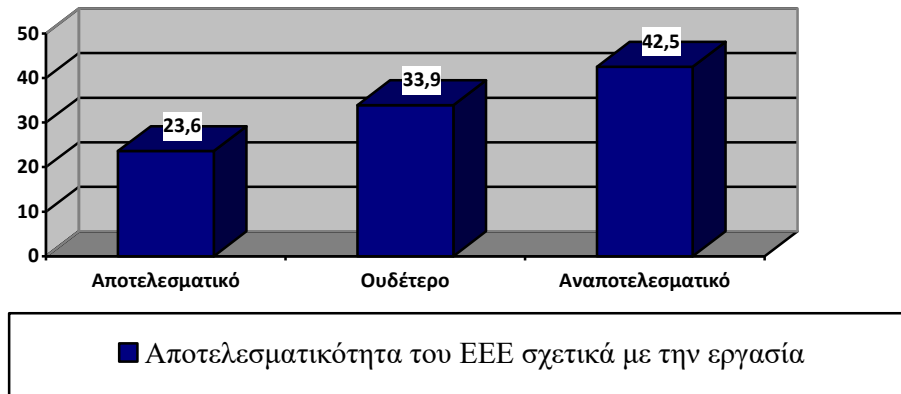
Γράφημα 20: Ερωτήσεις γνώσεων για το ΕΕΕ.

6.1.6 Αποτελέσματα ερωτήσεων σχετικά με την εργασία

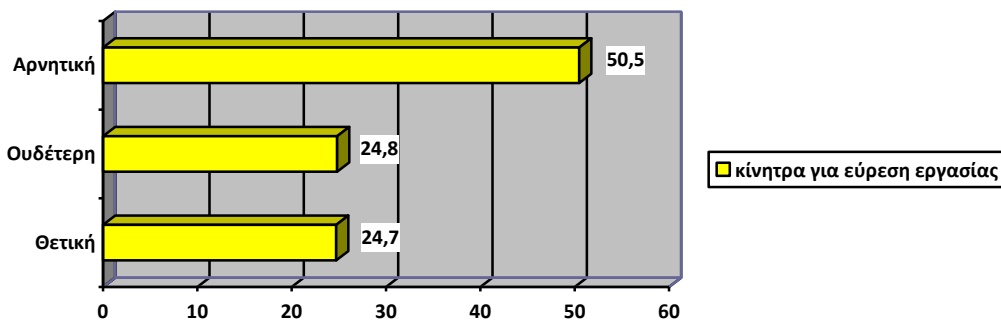
Οι δικαιούχοι που συμπεριελήφθησαν στο δείγμα της παρούσας έρευνας θεωρούν ότι το ΕΕΕ δεν είναι τόσο αποτελεσματικό σχετικά με την εργασία λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα όπως αν το ΕΕΕ δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας και αν βοηθά στη μείωση της ανεργίας και της αδήλωτης εργασίας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας η πλειοψηφία του δείγματος (42,5%) θεωρεί το ΕΕΕ αναποτελεσματικό, ουδέτερη στάση κρατά το 33,9%, ενώ μόνο το 23,6% θεωρεί το ΕΕΕ αποτελεσματικό σχετικά με την εργασία (γράφημα 21).

Γράφημα 21: Η αποτελεσματικότητα του ΕΕΕ σχετικά με την εργασία.

Συγκεκριμένα αρνητική είναι η στάση των ερωτώμενων (50,5%) στο αν το ΕΕΕ δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας στους δικαιούχους του (γράφημα 22).

Γράφημα 22: Δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας στους δικαιούχους του.

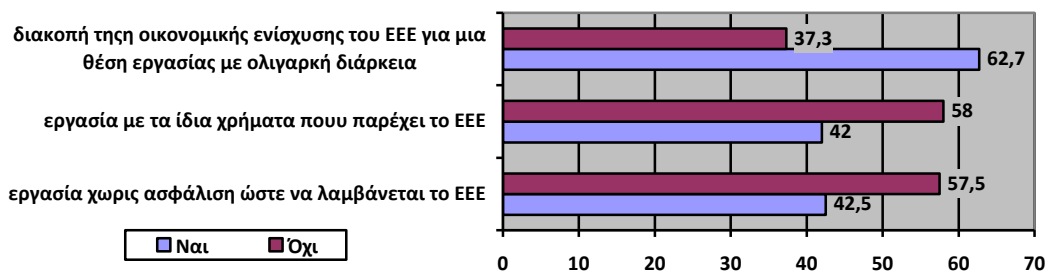

Στη συνέχεια παρατηρούμε ότι ένα μεγάλο ποσοστό (42,5%) θα επέλεγε μια εργασία χωρίς ασφάλιση προκειμένου να μπορεί παράλληλα να λαμβάνει το ΕΕΕ. Επιπλέον, η πλειοψηφία του δείγματος δε θα πήγαινε σε εργασία που θα παρείχε τα ίδια χρήματα με το ΕΕΕ (58%), ενώ στην ερώτηση αν θα διέκοπταν την οικονομική ενίσχυση του ΕΕΕ για μια θέση εργασίας με ολιγαρκή διάρκεια όπως τα κοινωφελή προγράμματα του ΟΑΕΔ και δίμηνες συμβάσεις απάντησαν θετικά (62,7%) (πίνακας 10, γράφημα 22).

Πίνακας 10: Εργασία και ΕΕΕ.

	Ναι	Όχι
Θα πηγαίνατε σε μια εργασία χωρίς ασφάλιση ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ.	42,5%	57,5%
Θα πηγαίνατε σε μια εργασία με τα ίδια χρήματα που παρέχει το ΕΕΕ.	42%	58%
Θα διακόπτατε την οικονομική ενίσχυση του ΕΕΕ για μια θέση εργασίας με ολιγαρκή διάρκεια.	62,7%	37,3%

Γράφημα 22: Εργασία και ΕΕΕ.

6.1.7 Συσχετίσεις αποτελεσμάτων

Θα κλείσουμε την παρουσίαση των δεδομένων μας με τις συσχετίσεις που παρατηρούνται, εστιάζοντας σε συγκεκριμένα ζευγάρια μεταβλητών στα οποία εφαρμόσαμε τον έλεγχο Pearson chi square. Μια πρώτη στατιστικά σημαντική σχέση μπορεί κανείς να παρατηρήσει στον παρακάτω πίνακα 11 και η οποία αφορά τον χρόνο ανεργίας (μετρημένο σε έτη) και την στάση απέναντι στο ΕΕΕ. Ειδικότερα, παρατηρούμε ότι η θετική στάση απέναντι στο ΕΕΕ σχετίζεται με τα λίγα χρόνια ανεργίας (από 0 έως 2). Τα ποσοστά θετικότητας ανεβαίνουν όσο τα χρόνια ανεργίας αυξάνουν μέχρι τα 6 και, αντίστροφα, τα ποσοστά αρνητικότητας πέφτουν όσο τα χρόνια ανεργίας αυξάνουν ($V=13,922$, $df=6$, $p=0,03 < 0,05$).

Πίνακας 11: Συσχέτιση «Στάση στο ΕΕΕ – Χρόνος ανεργίας».

Στάση_στο_ΕΕΕ * Χρόνος_Ανεργίας_ΕΤΗ Crosstabulation

		Χρόνος_Ανεργίας_ΕΤΗ				Total	
		0-2	3-4	5-6	7-8		
Στάση_στο_ΕΕΕ	Αρνητική	Count	27	6	3	1	37
		Expected Count	25,7	6,1	4,1	1,1	37,0
		% within Χρόνος_Ανεργίας_ΕΤΗ	23,9%	22,2%	16,7%	20,0%	22,7%
	Ουδέτερη	Count	38	4	3	4	49
		Expected Count	34,0	8,1	5,4	1,5	49,0
		% within Χρόνος_Ανεργίας_ΕΤΗ	33,6%	14,8%	16,7%	80,0%	30,1%
	Θετική	Count	48	17	12	0	77
		Expected Count	53,4	12,8	8,5	2,4	77,0
		% within Χρόνος_Ανεργίας_ΕΤΗ	42,5%	63,0%	66,7%	0,0%	47,2%
Total	Count	113	27	18	5	163	
	Expected Count	113,0	27,0	18,0	5,0	163,0	
	% within Χρόνος_Ανεργίας_ΕΤΗ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του πόσο αποτελεσματικό κρίνουν οι δικαιούχοι του δείγματος το ΕΕΕ και της στάσης τους απέναντί του. Ο πίνακας 12 μας δείχνει ότι καθώς η στάση απέναντι στο ΕΕΕ από αρνητική γίνεται θετική, τόσο περισσότερο πέφτει το ποσοστό αυτών που το θεωρούν αναποτελεσματικό και παράλληλα αυξάνει το ποσοστό αυτών που το θεωρούν αποτελεσματικό ($V=40,121$, $df=4$, $p=0,000<0,05$).

Πίνακας 12: Συσχέτιση «Στάση στο ΕΕΕ - Αποτελεσματικότητα».

Αποτελεσματικότητα_ΕΕΕ_ * Στάση_στο_ΕΕΕ Crosstabulation

		Στάση_στο_ΕΕΕ			Total	
		Αρνητική	Ουδέτερη	Θετική		
Αποτελεσματικότητα_ΕΕΕ_	Αναποτελεσματικό	Count	31	26	17	74
		Expected Count	17,0	22,5	34,4	74,0
		% within Στάση_στο_ΕΕΕ	77,5%	49,1%	21,0%	42,5%
	ουδέτερο	Count	7	19	33	59
		Expected Count	13,6	18,0	27,5	59,0
		% within Στάση_στο_ΕΕΕ	17,5%	35,8%	40,7%	33,9%
	αποτελεσματικό	Count	2	8	31	41
		Expected Count	9,4	12,5	19,1	41,0
		% within Στάση_στο_ΕΕΕ	5,0%	15,1%	38,3%	23,6%
Total	Count	40	53	81	174	
	Expected Count	40,0	53,0	81,0	174,0	
	% within Στάση_στο_ΕΕΕ	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Μια άλλη συσχέτιση που μπορούμε να δούμε σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας είναι αυτή της ηλικίας του δείγματος σε σχέση με τη στάση του για το ΕΕΕ. Παρατηρούμε ότι όσο αυξάνεται η ηλικία των δικαιούχων τόσο πιο ικανοποιημένοι δείχνουν από το πρόγραμμα του ΕΕΕ (πίνακας 13).

Πίνακας 13: Συσχέτιση «Στάση στο ΕΕΕ – Ηλικία».

Symmetric Measures

		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	,103	,062	1,653	,098
N of Valid Cases		173			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

			Ηλικία_						
			έως 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71 κ	Total
			ετών	ετών	ετών	ετών	ετών	άνω	
Στάση_στο_Ε	Αρνητικ	Count	10	15	8	6	1	0	40
		% within Ηλικία_	26,3%	27,8%	20,0%	24,0%	6,7%	0,0%	23,1%
ΕΕ	Ουδέτερ	Count	13	15	11	9	4	0	52
		% within Ηλικία_	34,2%	27,8%	27,5%	36,0%	26,7%	0,0%	30,1%
	Θετική	Count	15	24	21	10	10	1	81
		% within Ηλικία_	39,5%	44,4%	52,5%	40,0%	66,7%	100,0%	46,8%
Total	Count		38	54	40	25	15	1	173
	% within Ηλικία_		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Τέλος, όσο αφορά την συσχέτιση της εκπαίδευσης σχετικά με τη στάση για το ΕΕΕ παρατηρούμε ότι θετική στάση είχε η πλειοψηφία των δικαιούχων και των τριών βαθμίδων εκπαίδευσης. Αντίθετα αρνητική στάση είχαν τα άτομα με καθόλου εκπαίδευση (Πίνακας 14).

Πίνακας 14: Συσχέτιση «Στάση στο ΕΕΕ και εκπαίδευση».

			Εκπαίδευση					
			Α'βάθμια	Β'βάθμια	Γ'βάθμια	Χωρίς καθόλου εκπαίδευση	αλλο	Total
Στάση_στο_ΕΕ	Αρνητική	Count	6	15	14	3	2	40
		% within Εκπαίδευση	14,3%	21,4%	26,4%	60,0%	50,0%	23,0%
Ε	Ουδέτερη	Count	15	18	17	1	2	53
		% within Εκπαίδευση	35,7%	25,7%	32,1%	20,0%	50,0%	30,5%
	Θετική	Count	21	37	22	1	0	81
		% within Εκπαίδευση	50,0%	52,9%	41,5%	20,0%	0,0%	46,6%
Total	Count		42	70	53	5	4	174
	% within Εκπαίδευση		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Symmetric Measures

		Value	Asymptotic Standard Error ^a	Approximate T ^b	Approximate Significance
Ordinal by Ordinal	Kendall's tau-b	-,145	,064	-2,232	,026
N of Valid Cases		174			

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

6.2 Αποτελέσματα Ποιοτικής Έρευνας

Από τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων προέκυψαν τρεις κύριες θεματικές ενότητες, ΕΕΕ και σκοπός του, ΕΕΕ και εργασία και ΕΕΕ και αδήλωτη εργασία.

6.2.1 Δημογραφικές Ερωτήσεις

Αρχικά όλοι οι συνεντευξιζόμενοι (Σ1 έως Σ10) ερωτήθηκαν για την ηλικία τους που κυμαινόταν μεταξύ 27 και 55 ετών. Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσή τους ένα άτομο ήταν χωρίς καθόλου εκπαίδευση (Σ9), δυο είχαν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Σ2, Σ6,), τρεις την δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Σ1, Σ4, Σ7) και τέσσερις την τριτοβάθμια εκπαίδευση εκ των οποίων η μια είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος [(Σ3, Κοινωνικής Εργασίας), (Σ5, Οικονομίας και Διοίκησης), (Σ8, Φιλοσοφίας, Msc), (Σ10, Κοινωνιολογίας)]. Όταν ρωτήθηκαν για την οικογενειακή τους κατάσταση πέντε ήταν έγγαμοι, τρεις διαζευγμένοι και δυο άγαμοι. Επίσης, εφτά ήταν εργαζόμενοι σε διάφορες ειδικότητες ο καθένας, όπως σε κοινωφελή προγράμματα του Οργανισμού Ασφάλισης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), ιδιωτικοί υπάλληλοι και ελεύθεροι επαγγελματίες, ενώ τρεις ήταν άνεργοι τη συγκεκριμένη περίοδο. Το μηνιαίο εισόδημα των δικαιούχων κυμαινόταν από μηδενικό έως 700 ευρώ και πρόκυπτε από την εργασία τους και τα χορηγούμενα επιδόματα από το ΕΕΕ, τον ΟΑΕΔ και το επίδομα παιδιού (Α21). Τέλος, όλοι οι συνεντευξιζόμενοι ήταν δικαιούχοι του ΕΕΕ και ο χρόνος λήψης του κυμαινόταν από 1 μήνα έως 4 χρόνια (Παράρτημα 5). Στην συνέχεια μετά τις δημογραφικές ερωτήσεις τοποθετήθηκαν οι βασικές ερωτήσεις της έρευνας.

6.2.2 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και ο σκοπός του

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα της έρευνας ένα από τα κύρια μέτρα που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι το ΕΕΕ. Ενώ το ΕΕΕ είναι ένα οικονομικό βοήθημα για αυτούς, δεν προσφέρει ουσιαστική λύση τόσο στα οικονομικά όσο και στα κοινωνικά τους προβλήματα.

Στην ερώτηση σχετικά με τον ορισμό και τον σκοπό του ΕΕΕ οι περισσότεροι απάντησαν ότι είναι μια οικονομική ενίσχυση στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Συγκεκριμένα οι Σ1, Σ2 και Σ5 αναφέρουν ότι «είναι μια οικονομική ενίσχυση για να μπορεί μια οικογένεια να τα βγάλει πέρα», ο Σ6 «είναι ένα βοήθημα για τις οικογένειες που δε μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά», ενώ η Σ10 «το ΕΕΕ είναι μια οικονομική βοήθεια σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ώστε να τους παρέχει τα ως προς το ζην». Από την πλειοψηφία των απαντήσεων φάνηκε ότι το ΕΕΕ είναι μια οικονομική ενίσχυση στις οικογένειες που δε μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά και κοινωνικά ως επακόλουθο της οικονομικής κρίσης που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Ένα μέτρο που υιοθετείται από την εκάστοτε κυβέρνηση ως μέτρο επιβίωσης των αδυνάμων πολιτών. Η παραδοχή ότι ανήκουν σε οικογένειες που δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στην κάλυψη έστω των βασικών αγαθών και ότι ζουν στα κατώτερα όρια της φτώχειας είναι σε όλους κοινή. Το κύριο συναίσθημα που φαίνεται να προκαλεί αυτή η παραδοχή είναι η απογοήτευση και κάνει την εμφάνιση της από την αρχή κιόλας των συνεντεύξεων.

Επίσης, παρατηρείται ότι οι περισσότεροι από τους συνεντευξιζόμενους γνωρίζουν και αναφέρουν μόνο τον πρώτο πυλώνα του ΕΕΕ, που αφορά την οικονομική ενίσχυση. Μόνο ένα άτομο κάνει αναφορά για τους άλλους δυο πυλώνες, την πρόσβαση σε υπηρεσίες, παροχές, αγαθά και την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας και κατά συνέπεια στην κοινωνία. Αξίζει λοιπόν να σημειωθεί η απάντηση της Σ3 που αναφέρει μια πιο ολιστική προσέγγιση των παροχών του προγράμματος: «το ΕΕΕ είναι μια οικονομική ενίσχυση για τις οικογένειες που ζουν στα όρια της φτώχειας, επίσης σε αυτές τις οικογένειες δίνονται τρόφιμα, εντάσσονται στο κοινωνικό τιμολόγιο και τους βοηθά με μόρια σε προκηρύξεις για εύρεση εργασίας, όπως μπήκα και εγώ άλλωστε». Η Σ3 μέσα από αυτήν της την απάντηση αλλά και από την συνολική της συνέντευξη φαίνεται να έχει μια πιο θετική αντιμετώπιση της κατάστασης και αυτό πιθανότατα

προκύπτει από την τωρινή εργασιακή κατάσταση της ίδιας και του συζύγου της που θα αναφερθεί και παρακάτω.

6.2.3 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και Εργασία

Σύμφωνα με την συντριπτική πλειοψηφία των απαντήσεων των δικαιούχων φαίνεται να έχουν το ΕΕΕ περισσότερο συνδεδεμένο με την οικονομική ενίσχυση και λιγότερο με τις υπόλοιπες παροχές του προγράμματος. Αναφορικά με τον τρίτο πυλώνα του προγράμματος του ΕΕΕ που αφορά την ένταξη και επανένταξη των δικαιούχων στην αγορά εργασίας και αποτελεί και τον φιλόδοξο στόχο του προγράμματος, φαίνεται να υπάρχει έλλειψη σχεδιασμού αλλά και καθοδήγησης προς τις αρμόδιες υπηρεσίες. Παρά λοιπόν το γεγονός ότι από το ίδιο το πρόγραμμα αλλά και από τις δομές που υποστηρίζουν την διεκπεραίωση των αιτήσεων για το ΕΕΕ διαφημίζονται οι υπηρεσίες εργασιακής ένταξης και επαγγελματικού προσανατολισμού αυτό εν τέλει στις περισσότερες τουλάχιστον περιπτώσεις δεν γίνεται εφικτό.

Όπως ήδη αναφέρεται μεγάλη συζήτηση γίνεται για το αν το ΕΕΕ βοηθά στην ένταξη στην αγορά εργασίας ή αν αντιθέτως αποθαρρύνει τους δικαιούχους του να αναζητήσουν εργασία. Είναι πολλοί αυτοί που υποστηρίζουν ότι αυτού του είδους τα προγράμματα λειτουργούν σαν επιδόματα και κάνουν τους δικαιούχους τους αν όχι να επαναπαύονται, να συμβιβάζονται ακόμα και με ελάχιστα χρήματα προς επιβίωση. Στην ερώτηση λοιπόν σχετικά με το αν δημιουργούνται κίνητρα για εύρεση εργασίας με το ΕΕΕ, η πλειοψηφία απάντησε αρνητικά. Συγκεκριμένα η Σ1 αναφέρει ότι «το ΕΕΕ δε δίνει κίνητρο για εύρεση εργασίας. Γνωρίζω ανθρώπους που επαναπαύονται και ζουν με επιδόματα όπως αυτό». Επίσης, ο Σ6 δηλώνει ότι «όχι μόνο δε δίνει κίνητρα αλλά ισχύει το αντίθετο, βολεύονται με αυτά τα λίγα και ζουν με αυτόν τον τρόπο». Ενδιαφέρον έχει η απάντηση των Σ2: «πολλοί δεν πηγαίνουν να βρουν δουλειά για να λαμβάνουν το ΕΕΕ, ειδικότερα οι νέοι που τους βοηθούν και οι δικοί τους το πιο πιθανό» και Σ4: «λόγω της μεγάλης μείωσης των μισθών και εξαιτίας της οικονομικής κρίσης οι περισσότεροι ζουν με ημιαπασχόληση. Οπότε δε θα πάει κανείς να δουλέψει για πενήντα ευρώ παραπάνω, θα μείνει σπίτι και θα ζει από το ΕΕΕ». Τίθενται λοιπόν σαν επιπλέον παράγοντες στην αναζήτηση εργασίας από τους δικαιούχους η ηλικία, αν το ΕΕΕ είναι το μόνο εισόδημα του ατόμου ή αυτό ενισχύεται και από αλλού καθώς και το ίδιο το χρηματικό ποσό που έχει εγκριθεί από την αίτηση. Το χρηματικό ποσό που

εγκρίνεται στο κάθε νοικοκυριό φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο στην αναζήτηση εργασίας όχι μόνο από τον κύριο δικαιούχο αλλά και από τα υπόλοιπα μέλη καθώς τα έσοδα που μπορεί να προκύψουν προσμετρώνται στα συνολικά εισοδήματα του νοικοκυριού.

Από την άλλη πλευρά, αξίζει να αναφερθούν οι απαντήσεις των Σ3 και Σ10 που αναφέρουν ότι το ΕΕΕ δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας. Συγκεκριμένα και οι δύο δικαιούχοι εργάζονται σε κοινωφελή προγράμματα του ΟΑΕΔ λόγω των μορίων που έλαβαν από το ΕΕΕ και τους ανέβασε θέση στον πίνακα προσλήψεων. Η Σ3 αναφέρει ότι «μπήκα από τα μόρια του ΕΕΕ» ενώ η Σ10 «απαραίτητη προϋπόθεση ήταν να είσαι δικαιούχος του ΕΕΕ». Η εγκεκριμένη αίτηση στο ΕΕΕ αποτέλεσε για αυτές τον καθοριστικό παράγοντα, πρόσληψης μιας και τους πρόσφερε τα απαραίτητα μόρια για να προηγηθούν άλλων που μπορεί να είχαν τα ίδια προσόντα αλλά δεν ήταν δικαιούχοι του ΕΕΕ. Η ευχαρίστηση και των δύο για αυτή την εξέλιξη ήταν εμφανής και όπως ανέφεραν αισθάνονταν δικαιωμένες έπειτα από μεγάλο διάστημα ανεργίας και απορρίψεων ενώ πραγματικά ανήκαν σε ευπαθείς ομάδες πληθυσμού.

Όταν ρωτήθηκαν σχετικά με το αν έχουν παραστεί σε συνεντεύξεις για εύρεση εργασίας είτε στον ιδιωτικό είτε στο δημόσιο τομέα οι απαντήσεις ήταν σχεδόν μοιρασμένες. Οι Σ3, Σ4, Σ5 και Σ6 δεν είχαν λάβει ποτέ μέρος σε κάποια συνέντευξη ενώ οι υπόλοιποι είχαν παραστεί σε αρκετές συνεντεύξεις για εύρεση εργασίας κυρίως στον ιδιωτικό τομέα. Αν παρατηρήσουμε τα προφίλ των συνεντευξιαζόμενων που απάντησαν αρνητικά, με εξαίρεση έναν άντρα που εργάζεται εδώ και δέκα χρόνια όπως ανέφερε στην ίδια επιχείρηση, οι υπόλοιποι ήταν έγγαμες μητέρες ανήλικών τέκνων. Τίθενται λοιπόν εδώ δυο επιπλέον παράγοντες που επηρεάζουν την εύρεση εργασίας. Πρώτον το φύλο και δεύτερον τα έξοδα που πιθανόν θα προκύψουν για την φύλαξη των παιδιών κατά τις ώρες εργασίας των γονέων Όσον αφορά το φύλο μια υπόθεση θα ήταν ότι παραδοσιακά οι άντρες είναι αυτοί που προηγούνται στην αναζήτηση εργασίας έναντι των γυναικών που σε πολλές ελληνικές οικογένειες ακόμη συνηθίζεται να παραμένουν στην ενασχόληση με τις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών. Ένας άλλος ανασταλτικός παράγοντας στην εύρεση εργασίας μέσω συνεντεύξεων φάνηκε να είναι η ηλικία. Όπως η Σ2 αναφέρει «έχω πάει σε πάρα πολλές συνεντεύξεις αλλά δεν με παίρνουν λόγω ηλικίας». Διαφαίνεται λοιπόν ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία δικαιούχοι δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στην εύρεση εργασίας

σε σχέση με τους νεότερους παράγοντας που σταδιακά πιθανόν να τους αποθαρρύνει από την συμμετοχή σε παρόμοιες συνεντεύξεις. Η απογοήτευση της για αυτή την διαπίστωση συνεχίστηκε σε όλη την διάρκεια της συνέντευξης.

Στην ερώτηση τι είδους εργασία αναζητούν κυρίως, η συντριπτική πλειοψηφία αναζητά εργασία σχετική με το αντικείμενο που γνωρίζει ή έχει ειδικευτεί. Στην ίδια ερώτηση η Σ1 τονίζει ότι «αναζητώ πλέον τα πάντα» και η Σ10 «τα πάντα αρκεί να έχω δουλειά». Αν και η πρώτη τους επιλογή στην αναζήτηση εργασίας είναι το αντικείμενο που γνωρίζουν, η απόρριψη μιας θέσης εργασίας με καλά όπως αναφέρουν χρήματα σε οποιοδήποτε όμως αντικείμενο φαντάζει πολυτέλεια. Κοινός παρονομαστής σχεδόν σε όλες τις συνεντεύξεις ήταν οι χρηματικές απολαβές. Αυτές καθόριζαν την αναζήτηση ή και την αποδοχή της θέσης εργασίας.

Οι απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων σχετικά με το αν έχουν απορρίψει θέση εργασίας φοβούμενοι μήπως γίνει διακοπή της λήψης του ΕΕΕ ήταν κατά κύριο λόγο αρνητικές γιατί κυρίως δεν τους είχαν γίνει αντίστοιχες προτάσεις. Ενδιαφέρον έχει η απάντηση της Σ4: «είχα δυο προτάσεις για εργασία τετράωρο και τις απέρριψα γιατί τα χρήματα ήταν τα ίδια με το ΕΕΕ και θα ήθελα και γυναίκα για το παιδί», όπως επίσης και της Σ2: «το ΕΕΕ είναι ένα επαρκές ποσό για μένα, αν πήγαινα σε εργασία με ημιαπασχόληση θα έπαιρνα σχεδόν τα ίδια χρήματα, άσε που δεν ξέρω για πόσο θα με κράταγε, οπότε ναι έχω απορρίψει θέσεις». Παρατηρείται σε αυτές τις δύο απαντήσεις ότι κύριος λόγος απόρριψης της προτεινόμενης εργασίας είναι οι χαμηλές χρηματικές απολαβές καθώς και η εργασιακή επισφάλεια που προκύπτει από την μορφή εργασίας (εποχική, ημιαπασχόληση κ.α.). Ένα άλλο ζήτημα που τίθεται εδώ είναι η μεταβλητότητα στις απόψεις/αποφάσεις του ατόμου με βάση την τωρινή του κατάσταση (επαγγελματική, ιδιοκτησιακή, οικογενειακή κ.α.). Χαρακτηριστικά ο Σ7 που έχει υπάρξει και χαρακτηριστεί από την κοινωνική υπηρεσία ως άστεγος στο πρόσφατο παρελθόν αναφέρει: «Παλιότερα δεν υπήρχε περίπτωση. Πήγαινα σε ότι δουλειά και να μου έλεγαν, παρακαλούσα για δουλειά» και συνεχίζει «Όταν έχεις βρεθεί χωρίς σπίτι θα κάνεις τα πάντα για να βρεις δουλειά αλλά αν τα λεφτά είναι τα ίδια που παίρνω τώρα δεν θα το ρίσκαρα γιατί δεν είναι μόνο το ΕΕΕ, είναι και το Επίδομα Ενοικίου. Αν τα χάσω δεν αργώ να βρεθώ πάλι στο δρόμο». Συμπεραίνεται ότι η απόφαση για απόρριψη ή αποδοχή μιας θέσης εργασίας παρά την οικονομική

κρίση και την αύξηση της ανεργίας εξακολουθεί να εξαρτάται από πολλούς παράγοντες αλλά κυρίως από την κατάσταση που το άτομο βρίσκεται την συγκεκριμένη στιγμή.

6.2.4 Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα και Αδήλωτη εργασία

Η αδήλωτη εργασία είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο που επηρεάζεται από ένα μεγάλο φάσμα παραγόντων. Οι κυριότεροι παράγοντες είναι η χαμηλή εμπιστοσύνη στην πολιτική και την οργάνωση του κράτους, η θετική συμπεριφορά που έχουν οι πολίτες ως προς την ανασφάλιστη εργασία και η υψηλή φορολογία σε συνδυασμό με τη μείωση των μισθών. Το φαινόμενο της αδήλωτης εργασίας γίνεται πιο έντονο όταν υπάρχει μεγάλο ποσοστό ανεργίας (Καψάλης, 2015; Μασουράκης και συν., 2017). Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα είναι από τα υψηλότερα ποσοστά στην Ευρώπη (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2020).

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις των συνεντευξιζόμενων όσο αφορά την αδήλωτη εργασία. Η Σ1 δηλώνει ότι «η υψηλή φορολογία και οικονομική κρίση που υπάρχει αυξάνει το ποσοστό αδήλωτης εργασίας τόσο από την πλευρά του εργοδότη όσο και από την πλευρά του εργαζόμενου», επίσης δηλώνει ότι «από τη στιγμή που το κράτος με υποχρεώνει να εργάζομαι μέχρι τα 67 μου, ενώ παλιότερα μπορούσα να βγω σε σύνταξη, καταργώντας με αυτόν τον τρόπο τα πάντα, δεν με νοιάζει πλέον να πάρω ένσημα». Οι περισσότεροι δικαιούχοι ενώ ιδεολογικά φαίνεται να διαφωνούν με την αδήλωτη εργασία "αναγκάζονται" εν τέλει να δουλέψουν σε αυτό το καθεστώς. Συγκεκριμένα η Σ3 υποστηρίζει ότι «το κράτος δε βοηθάει τους πολίτες, επίσης λόγω ότι τα χρήματα όταν εργάζεσαι είναι λίγα λες, γιατί να το χάσω; Θα δουλεύω μαύρα και θα παίρνω και το ΕΕΕ».

Η Σ4 θέτει ως παράγοντα στην απασχόληση σε αδήλωτη εργασία, την οικογενειακή κατάσταση του ατόμου, αναφέροντας ότι «όταν έχει κάποιος οικογένεια να συντηρήσει αναγκαστικά θα πάει για δουλειά χωρίς ασφάλιση για να λάβει και το ΕΕΕ». Η άποψη της Σ5 είναι ότι «την επιδιώκουν την αδήλωτη εργασία τόσο οι εργοδότες όσο και οι εργαζόμενοι». Επιπροσθέτως, η Σ8 αναφέρει: «λόγω της κατάστασης μπορεί κάποιος να εργάζεται χωρίς ασφάλιση και συμπληρωματικά να λαμβάνει και το ΕΕΕ». Κατά μια έννοια σύμφωνα με τις παραπάνω απαντήσεις το ΕΕΕ φαίνεται να λειτουργεί ως ένα μαξιλάρι ασφαλείας για τα άτομα και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να τεθεί σε

κίνδυνο η λήψη του. Ουσιαστικά φαίνεται σαν το ΕΕΕ να αποτελεί το βασικό μηνιαίο εισόδημα επιβίωσης, πάνω στο οποίο η οικογένεια, κυρίως μέσα από την αδήλωτη εργασία, «χτίζει» το συνολικό εισόδημα της για να καλύψει τις ανάγκες της.

Στην ερώτηση αν ο ιδιωτικός τομέας προωθεί την αδήλωτη εργασία όλοι οι δικαιούχοι απάντησαν θετικά.. Αν και κυρίως από τον ιδιωτικό τομέα φάνηκε να έχουν περισσότερες ελπίδες για εύρεση εργασίας η απογοήτευση και η πικρία για το πώς αντιμετωπίζονται ήταν έντονη. Όπως η Σ1 που σχολίασε «πας για δουλειά και πρέπει να έχεις τα μάτια σου δεκατέσσερα» και συνάμα επισήμανε και άλλες πτυχές των προβλημάτων που υπάρχουν στον ιδιωτικό τομέα καθώς υποστήριξε ότι «ενώ είχα προϋπηρεσία, ήμουν έγγαμη με δύο παιδιά, με είχαν δηλώσει χωρίς προϋπηρεσία και άγαμη». Διαφαίνονται έντονα τα ποικίλα συναισθήματα που νιώθουν οι συνεντευξιζόμενοι κυρίως όμως ο εγκλωβισμός τους. Από τη μια θέσεις εργασίας κυρίως στον ιδιωτικό τομέα σε εποχική ή ολιγόωρη απασχόληση με τον κατώτατο μισθό και από την άλλη να παραμείνουν στη λήψη του ΕΕΕ και την αποχή από κάθε αναζήτηση εργασίας με φόβο μήπως αυτό κοπεί, έχοντας πλέον ως στόχο την επιβίωση και μόνο. Μόνη ελπίδα σε αυτήν τους την κατάσταση φαντάζει ή η εύρεση αδήλωτης εργασίας για να αυξηθούν τα μηνιαία έσοδα παράλληλα με το ΕΕΕ ή η εύρεση μιας αξιολογής θέσης εργασίας με ικανοποιητικό μισθό.

Στην τελευταία ερώτηση της συνέντευξης στο αν θα επεδίωκαν την αδήλωτη εργασία ώστε να λαμβάνουν συγχρόνως το ΕΕΕ η πλειοψηφία απάντησε θετικά. Συγκεκριμένα η Σ3 αναφέρει ότι «λόγω της οικονομικής κρίσης που υπάρχει, ναι θα το έκανα», ενώ στη συνέχεια αναφέρει ότι «το κράτος σε βοηθά, όταν για να βρω δουλειά με υποχρεώνει να είμαι δικαιούχος του ΕΕΕ, με αναγκάζει να το κάνω. Εάν ο σύζυγος μου δήλωνε όλες τις ώρες που δουλεύει δεν θα δικαιούμασταν ποτέ το ΕΕΕ και εγώ δεν θα έπαιρνα τα μόρια που δίνει για να πάρω τη θέση στο οχτάμηνο». Επιπλέον, η Σ4 τονίζει πως «ναι εννοείται, θα το επεδίωκα, όλοι αυτό κάνουν». Στην ίδια ερώτηση οι Σ5, Σ6, και Σ7 υποστηρίζουν ότι «ναι φυσικά θα το έκανα γιατί το ΕΕΕ δεν καλύπτει τα έξοδά μου να ζήσω». Οι Σ8 και Σ9 αναφέρουν ότι θα επιδίωκαν την αδήλωτη εργασία. Η Σ9 αναφέρει «ναι γιατί όταν έχεις οικογένεια και παιδιά και δεν έχεις να ζήσεις, τι θα κάνεις; Το θέμα είναι εμένα ποιος θα με πάρει για δουλειά; Μόνο τους άντρες παίρνουν για παλιοσίδερα. Είδες ποτέ καμία ΡΟΜΑ να δουλεύει;» και η Σ8 δηλώνει «Ναι γιατί με αυτό τον τρόπο συμπληρώνω ένα ποσό για να καλύψω τα έξοδα μου». Αντιθέτως, οι

Σ1, Σ2 και Σ10 εξέφρασαν αρνητική στάση θεωρώντας το λάθος και επισήμαναν ως πολύ αρνητικό αποτέλεσμα της αδήλωτης εργασίας την έλλειψη επαρκών ενσήμων για μελλοντική συνταξιοδότηση. Αξιοσημείωτο είναι ότι και οι τρεις συνεντευξιαζόμενες που απάντησαν αρνητικά και έθεσαν τον παράγοντα ένσημα είναι οι μεγαλύτερες σε ηλικία από τους ερωτώμενους και οι πιο κοντά στην συνταξιοδότηση. Παρά το γεγονός ότι και οι πιο μεγάλοι σε ηλικία βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τους νεότερους σε ηλικία και αναζητούν εξίσου εργασία η συλλογή ενσήμων είναι πρωτίστης σημασίας, οπότε η αδήλωτη εργασία αυτομάτως απορρίπτεται. Ο παράγοντας ηλικία συνεπώς έχει διπλή σημασία καθώς δεν αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα μόνο για τους ιδιώτες που προσφέρουν εργασία και επιλέγουν με βάση αυτό τους εργαζόμενους, όπως παραπάνω αναφέρθηκε, αλλά αποτελεί και παράγοντα αποδοχής ή όχι μιας θέσης από τον ίδιο τον εργαζόμενο καθώς με βάση την ηλικία αλλάζουν και οι προτεραιότητες του.

Εξετάζοντας τις ερευνητικές υποθέσεις που τέθηκαν στην αρχή της έρευνας, φαίνεται σύμφωνα με τις απαντήσεις και τα βιώματα των ερωτηθέντων ότι αυτές επιβεβαιώνονται. Σχετικά με την πρώτη ερευνητική υπόθεση που αναφέρεται στο κατά πόσο η εισοδηματική ενίσχυση που λαμβάνουν οι δικαιούχοι, έχει αναβαθμίσει το ήδη χαμηλό βιοτικό τους επίπεδο η στάση των ερωτηθέντων ήταν αρνητική. Παρατηρούμε ότι το πόσο που λαμβάνουν οι δικαιούχοι δεν είναι αρκετό για να καλύψει τις βασικές ανάγκες για να ζήσουν αξιοπρεπώς για αυτό καταφεύγουν στην αναζήτηση εργασίας, κυρίως αδήλωτης. Αυτό απαντά και στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα στο αν σχετίζεται το ΕΕΕ με την αδήλωτη εργασία. Οι ερωτώμενοι για να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες αναγκάζονται να προσφύγουν στην αδήλωτη εργασία για μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση. Οπότε ναι όχι μόνο σχετίζεται αλλά για πολλούς αποτελεί μονόδρομο και είναι σκεπτικοί απέναντι σε προτάσεις εργασίας που αφορούν μικρή διάρκεια σύμβασης ή χαμηλές αποδοχές. Η επιλογή αυτή φαίνεται να προκύπτει από την ανάγκη ύπαρξης ενός βασικού αμετάβλητου μηνιαίου εισοδήματος απαραίτητου για την επιβίωση τους. Παρότι σκοπός του προγράμματος μέσω του τρίτου πυλώνα είναι η εύρεση εργασίας και η ένταξη του ατόμου στην αγορά εργασίας και κατ'επέκταση στην κοινωνία, εύλογα μπορεί κάποιος να συμπεράνει ότι όλες οι επιλογές που κάνει το νοικοκυριό σε σχέση με την εύρεση εργασίας σχετίζονται άμεσα με την οικονομική ενίσχυση που λαμβάνουν και αφορά τον πρώτο πυλώνα του ΕΕΕ. Σύμφωνα με την συνολική εικόνα των συνεντεύξεων κύριος σκοπός στην πλειοψηφία των περιπτώσεων είναι να μην χαθεί η εισοδηματική ενίσχυση. Κλείνοντας, με βάση τις

απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα δεν εκπληρώνει τον συνολικό σκοπό ύπαρξής του.

Κεφάλαιο 7: Συζήτηση – Συμπεράσματα

7.1 Συζήτηση

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση η οικονομική κρίση προκάλεσε σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην οικονομία των κρατών όσο και σε εκατομμύρια πολίτες, έχοντας σαν αποτέλεσμα την αύξηση των ποσοστών ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Έτσι το 1992 η ευρωπαϊκή κοινότητα έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην κατασκευή ενός ισχυρού κοινωνικού μοντέλου από τα κράτη μέλη της.

Ένα από τα σημαντικά μέτρα που λήφθηκαν από τα κράτη της ΕΕ για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και να επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη των ατόμων που πλήττονταν από τη φτώχεια ήταν το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) (Esping-Andersen, 1990). Παρόλα αυτά, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες που εφάρμοσαν προγράμματα για την αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων, η Ελλάδα που αντιμετωπίζει σοβαρές καταστάσεις ανεργίας, ακραίας φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, ήταν από τις τελευταίες ευρωπαϊκές χώρες που υιοθέτησαν ένα τέτοιο πρόγραμμα. Στην αρχή εφαρμόστηκε με την ονομασία Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης και στη συνέχεια μετονομάστηκε σε Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα.

Για την πραγματοποίηση των στόχων του προγράμματος δημιουργήθηκαν τρεις πυλώνες δράσης. Ο πρώτος αφορά την εισοδηματική ενίσχυση, ο δεύτερος την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, παροχές και αγαθά ενώ ο τρίτος πυλώνας αφορά την κάλυψη προτεινόμενης θέσης, συμμετοχή σε προγράμματα κοινωφελούς χαρακτήρα, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, προγράμματα απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας αλλά και ένταξη σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας (Δημουλάς, 2017).

Η συγκεκριμένη μελέτη εστιάζει στη διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων των δικαιούχων του ΕΕΕ σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας. Ειδικότερα ως πρωταρχικοί σκοποί της μελέτης οριοθετούνται η καταγραφή της αντίληψης της

υπηρεσίας και της ικανοποίησης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών που λαμβάνουν το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, η ερμηνεία του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και των κριτηρίων από τους πολίτες που το λαμβάνουν και η σχέση του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος με την εργασία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας όσον αφορά τα δημογραφικά στοιχεία έδειξαν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των δικαιούχων του δείγματος αποτελούνταν από γυναίκες. Οι ηλικίες έως 40 ετών αποτελούσαν το 53,2% του δείγματος ενώ το υπόλοιπο ποσοστό ήταν μοιρασμένο από 41 και πάνω. Το 40,2% είχε ολοκληρώσει την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 30,5 % την Τριτοβάθμια ενώ το 24,1% την Πρωτοβάθμια. Τα ποσοστά σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση ήταν μοιρασμένα με το 37% να είναι άγαμοι και το 34,1% έγγαμοι με το μεγαλύτερο ποσοστό να έχει τουλάχιστον ένα παιδί. Η συντριπτική πλειοψηφία είχε 0 έως 2 χρόνια συνεχόμενου χρόνου ανεργίας (69,3%). Όσον αφορά το ετήσιο τους εισόδημα αυτό κυμαίνονταν από 1 έως 3000 ευρώ (48,9%) ενώ αρκετά υψηλό είναι το ποσοστό των δικαιούχων που το ετήσιο εισόδημά τους ήταν μηδενικό. Στην τελευταία δημογραφική ερώτηση σχετικά με το συνεχόμενο διάστημα λήψης του ΕΕΕ, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (62%) το λάμβανε για ένα έτος ενώ υπήρχε και ένα μικρό ποσοστό (2,9%) που το λάμβανε για τέσσερα συνεχόμενα έτη.

Σχετικά με την ερώτηση αν το ΕΕΕ πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση, η συντριπτική πλειοψηφία (96,6%) απάντησε θετικά. Η αύξηση των ποσοστών ανεργίας που έφτασε το 16,6% τον Οκτώβριο του 2019 και φτώχειας έχει επηρεάσει αρνητικά τον πληθυσμό (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2020). Αξιοσημείωτη, στην παρούσα έρευνα, είναι η συσχέτιση του συνεχόμενου χρόνου ανεργίας με την στάση των δικαιούχων προς το ΕΕΕ, όπου προκύπτει πως με την αύξηση των χρόνων ανεργίας του ατόμου αυτή γίνεται πιο θετική. Σχεδόν το ένα τρίτο των νέων της Ευρώπης είναι εκτεθειμένοι σε αυξημένο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (European Commission, 2017).

Σε ποσοστό πάνω από 70% το δείγμα απάντησε ότι θα ανέφερε ανοιχτά σε τρίτους ότι είναι δικαιούχοι του ΕΕΕ. Αν και το ΕΕΕ απευθύνεται σε άτομα που διαβιούν στα κατώτερα όρια της φτώχειας, όπως αναφέρθηκε και στις συνεντεύξεις μετά από σχεδόν τέσσερα χρόνια ύπαρξης έχει πλέον καθιερωθεί και τα άτομα μιλούν για την λήψη του ανοιχτά χωρίς να νιώθουν ότι με κάποιο τρόπο στιγματίζονται. Σχεδόν όλοι άλλωστε έχουν τουλάχιστον ένα γνωστό τους άτομο που είναι ή ήταν κάποια στιγμή δικαιούχος.

Επιπλέον, εξαιτίας της αύξησης της οικονομικής κρίσης ο δικαιούχος νιώθει ότι δεν ευθύνεται για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται και ότι άλλωστε πάρα πολλοί συμπολίτες του ανήκουν στην ίδια θέση, με αποτέλεσμα η λήψη της εισοδηματικής ενίσχυσης να μην έχει τον ίδιο αρνητικό χαρακτήρα σε σύγκριση με το παρελθόν (Χατζηβαρνάβα, 2013). Το ΕΕΕ σήμερα είναι ίσως ένα από τα πιο συχνά θέματα προς συζήτηση ασχέτως αν κάποιος είναι δικαιούχος ή όχι

Η έρευνα περιείχε ερωτήσεις που αφορούσαν τον βαθμό ικανοποίησης από την υπηρεσία που δόθηκαν τα ερωτηματολόγια προς συμπλήρωση και διεκπεραιώνονται αιτήσεις για το ΕΕΕ. Με ποσοστό σχεδόν 60% το δείγμα είχε θετική στάση απέναντι στην υπηρεσία. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η αίτηση για το ΕΕΕ γίνεται με δύο τρόπους. Απευθείας από τον δικαιούχο ηλεκτρονικά μέσω της ιστοσελίδας της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων (με προσωπικούς κωδικούς taxis net) ή μέσω των υπηρεσιών των Κέντρων Κοινότητας και των Δήμων. Σημειώνεται πως σε περίπτωση που κάποια αίτηση για οποιοδήποτε λόγο δεν μπορεί να ολοκληρωθεί από τον δικαιούχο, επισημαίνεται από το σύστημα να μεταβεί στην υπηρεσία για την ολοκλήρωση της. Εν αντιθέσει με άλλα προγράμματα όπως το Επίδομα Στέγασης, που η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών ολοκληρώνουν μόνοι τους την αίτηση, για τη λήψη του ΕΕΕ είναι πολύ συχνό φαινόμενο οι περισσότεροι δικαιούχοι να χρειάζεται να επισκεφτούν την υπηρεσία, αν όχι για κάθε αίτησή τους, για μια φορά τουλάχιστον. Αν υπολογίσουμε το μεγάλο χρονικό διάστημα που κάποιος μπορεί να είναι δικαιούχος και την αλλαγή της διάρκειας υποβολής της αίτησης από ένα χρόνο σε έξι μήνες, οι επισκέψεις στην υπηρεσία είναι πιο συχνές με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μακροχρόνιες σχέσεις συνεργασίας και πιθανότατα εμπιστοσύνης με τους υπαλλήλους, ειδικά στους μικρότερους δήμους που έχουν μικρότερο κοινό.

Άλλος πολύ σημαντικός παράγοντας που σχετίζεται και οδηγεί σε θετική στάση απέναντι στην υπηρεσία είναι η πληροφόρηση και παραπομπή σε άλλες παροχές κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης, όπου πάνω από το 59% του δείγματος απάντησε ότι λαμβάνει. Οι παροχές αυτές σχετίζονται κυρίως με τον δεύτερο πυλώνα του ΕΕΕ και αφορούν θέματα όπως την ένταξη στο κοινωνικό οικιακό τιμολόγιο, την απαλλαγή από δημοτικά τέλη, την έκπτωση στο λογαριασμό νερού κ.α. (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2018). Παρά το γεγονός ότι κάποιος μπορεί να είναι δικαιούχος του ΕΕΕ για χρόνια μπορεί να μην γνωρίζει τις παραπάνω παροχές

και να ενημερωθεί για την ύπαρξή τους, μόνο έπειτα από επίσκεψη στην υπηρεσία. Αυτό για την ακρίβεια είναι ένα συχνό φαινόμενο και παρατηρείται ιδιαίτερος όταν η αίτηση δεν πραγματοποιείται από τον ίδιο τον δικαιούχο αλλά από κάποιον τρίτο συνήθως ιδιώτη επί πληρωμή. Στην υπηρεσία παρέχονται όμως και πιο προσωποποιημένες υπηρεσίες και πληροφορίες όπως σε ειδικές περιπτώσεις η ένταξη στο Κοινωνικό Παντοπωλείο επιπλέον από την λήψη του ΤΕΒΑ, ένταξη στο συσσίτιο, δικτύωση με τις δομές αστέγων, παραπομπή στο τμήμα τρίτης ηλικίας κ.α. Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό (47,12%) οι ωφελούμενοι απάντησαν ότι τους παρέχεται και συμβουλευτική υποστήριξη όταν την χρειάζονται. Η υπηρεσία λοιπόν δεν είναι εκεί για την διεκπεραίωση των αιτήσεων μόνο αλλά για την συνολική εκτίμηση των αναγκών του δικαιούχου και την πληροφόρηση για αξιοποίηση όλων των παροχών που μπορεί να δικαιούται.

Μια ερώτηση που αξίζει να αναλυθεί περαιτέρω σε σχέση με τις παροχές της υπηρεσίας είναι η πληροφόρηση για νέες θέσεις εργασίας. Το 32,37% απάντησε αρνητικά, το 27,17% ουδέτερα και το 40,45% θετικά. Να σημειωθεί ότι στην συγκεκριμένη υπηρεσία δεν υλοποιούνται ακόμη οι υπηρεσίες ενεργοποίησης του τρίτου πυλώνα του ΕΕΕ που αφορούν την εργασιακή ένταξη/επανένταξη. Διευκρινίζεται λοιπόν ότι η πλειοψηφία του δείγματος που απάντησε θετικά αναφέρεται στην ενημέρωση που τους παρέχεται από τους υπαλλήλους της υπηρεσίας και μόνο. Για να αξιολογηθούν τα αποτελέσματα της παραπάνω ερώτησης θα πρέπει να τεθούν προς εξέταση πολλοί παράγοντες, όπως η ζήτηση στην αγορά εργασίας, που εξαρτάται άμεσα από την υπάρχουσα οικονομική κρίση και τον covid-19 που την δεδομένη χρονική στιγμή ήταν σε έξαρση με τις περισσότερες επιχειρήσεις να παραμένουν κλειστές, αλλά και η ζήτηση προς την υπηρεσία πληροφοριών για θέσεις εργασίας από τους ίδιους τους δικαιούχους.

Όσον αφορά τη συνολική στάση των δικαιούχων για το ΕΕΕ αυτή φαίνεται να είναι θετική. Λαμβάνεται υπόψη ότι το 67,3% πιστεύει ότι το ΕΕΕ είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα και το συντριπτικό 96,6% του δείγματος δηλώνει ότι πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση. Η Ελλάδα εξαιτίας της παγκόσμιας κρίσης και των νεοφιλελεύθερων πολιτικών που εφαρμόστηκαν από οργανισμούς όπως το ΔΝΤ έφερε τους πολίτες αντιμέτωπους με μια οικονομική κρίση που δε φανταζόντουσαν (Spyridakis, 2018). Η οικονομική κρίση που βιώνουν οι κάτοικοι της Ελλάδας την

τελευταία δεκαετία δεν αφήνει περιθώρια απόρριψης του προγράμματος. Το ΕΕΕ με τα χρόνια έχει γίνει όχι μόνο αποδεκτό αλλά και σύμφωνα με τον Δημουλά (2017) αναγκαίο για την αντιμετώπιση της ακραίας φτώχειας.

Παρότι όμως η γενική τους στάση είναι θετική σε επιμέρους ερωτήσεις βρέθηκαν διαφορετικά ευρήματα. Συγκεκριμένα όταν ερωτήθηκαν αν καλύπτει οικονομικά τις ανάγκες της οικογένειας για να ανταπεξέλθει στα βασικά έξοδα το 54,6% του δείγματος διαφώνησε. Επιπλέον όταν ερωτήθηκαν αν το ΕΕΕ επαρκεί για να βελτιωθεί το βιοτικό τους επίπεδο απάντησαν σε ποσοστό 63,8% αρνητικά. Το ΕΕΕ δεν είναι ικανό να καλύψει τις ανάγκες της καθημερινότητας τους, πόσο μάλλον να τη βελτιώσει. Σύμφωνα με τον Spyridakis (2019) σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε αναφέρθηκε ότι δεν σημειώθηκε σημαντική βελτίωση στο βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών πριν και μετά τη λήψη του ΕΕΕ. Το European Social Policy Network (ESPN) (2017) αναφέρει σχετικά, ότι η οικονομική ενίσχυση από το ΕΕΕ δεν είναι επαρκής για να εξασφαλιστεί αξιοπρεπής οικονομική διαβίωση.

Αξιοσημείωτο είναι ότι ενώ στις παραπάνω ερωτήσεις σχετικά με την επάρκεια του ΕΕΕ η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε αρνητικά, στην ερώτηση που αφορούσε την οικονομική ασφάλεια που το ΕΕΕ παρέχει στην οικογένεια το δείγμα μοιράστηκε. Το 35,1% απάντησε αρνητικά, ότι δεν νιώθει οικονομική ασφάλεια με το ΕΕΕ, ενώ το 46,5% απάντησε θετικά. Υπάρχει λοιπόν ένα μεγάλο ποσοστό δείγματος που απαντά ότι το ΕΕΕ παρέχει οικονομική ασφάλεια στο οικογενειακό περιβάλλον. Αξίζει να αναρωτηθούμε, είναι τυχαίο ότι το ΕΕΕ συχνά περιγράφεται ως δίχτυ ασφαλείας; Τα άτομα όπως έντονα προέκυψε και από τις συνεντεύξεις δεν νιώθουν την οικονομική ασφάλεια που θα τους προσέφερε μια σταθερή θέση εργασίας αλλά αναγκαστικά αρκούνται σε οποιαδήποτε μορφή ασφάλειας το κράτος τους παρέχει. Η οικονομική ασφάλεια που το ποσοστό αυτό του δείγματος δηλώνει ότι του παρέχεται, φαίνεται όμως περισσότερο σαν οικονομική εξάρτηση. Δεν τίθεται λοιπόν ζήτημα βελτίωσης του βιοτικού τους επίπεδου αλλά ζήτημα επιβίωσης.

Την διαπίστωση αυτή έρχεται να ενισχύσει και το εξής: σε ερώτηση αν το ΕΕΕ τους βοηθά να ενταχθούν στην κοινωνία το 61% του δείγματος απάντησε αρνητικά. Δεν εντάσσονται στην κοινωνία ενεργά απλά υπάρχουν και συντηρούνται. Σύμφωνα με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (2015) και το ESPN (2017) το ΕΕΕ βασίζεται στον πρώτο πυλώνα που αφορά την οικονομική ενίσχυση. Αναμενόμενη

λοιπόν ήταν η απάντηση του 85,7% του δείγματος που θεωρεί ότι το ΕΕΕ αφορά μόνο την οικονομική του ενίσχυση, η οποία όπως αναλυτικότερα αναφέρει στις συνεντεύξεις, είναι ελάχιστη και αδυνατεί να παρέχει την προαναφερόμενη ένταξη του στην κοινωνία. Φαίνεται είτε να αγνοούν τις υπόλοιπες παροχές του προγράμματος είτε να μην τις θεωρούν άξιες αναφοράς. Επιπλέον, όπως οι ίδιοι αναφέρουν σε ποσοστό 68,9%, τα εισοδηματικά κριτήρια που θέτει το πρόγραμμα είναι πολύ χαμηλά και σύμφωνα με τον ESPN (2017) λόγω αυτής της ιδιαίτερης αυστηρότητας καλύπτονται μόνο οι περισσότερο ευάλωτοι. Αντιστοίχως με τα εισοδηματικά κριτήρια χαμηλές είναι και οι οικονομικές απολαβές με την Ελλάδα να θέτει ως κατώτατη εισοδηματική ενίσχυση για το μονοπρόσωπο νοικοκυριό τα 200 ευρώ το μήνα. Είναι λοιπόν εύλογο να αναρωτιόμαστε αν η συνολική θετική στάση που έχουν οι ερωτηθέντες απέναντι στο ΕΕΕ είναι αντικειμενική ή απλά προκύπτει από ανάγκη.

Ένα άλλο σημαντικό εύρημα που προέκυψε σε σχέση με την στάση ως προς το ΕΕΕ είναι το εξής: στην ποσοτική έρευνα φαίνεται πώς καθώς η ηλικία μεγαλώνει η στάση προς το ΕΕΕ γίνεται πιο θετική ενώ αντιθέτως στις συνεντεύξεις παρατηρήθηκε ότι τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα είχαν αρνητική στάση για το ΕΕΕ. Κύριος παράγοντας αυτής της αρνητικής στάσης ήταν η συνταξιοδότηση. Όντας πιο κοντά στην συνταξιοδότηση από τα νεότερα σε ηλικία άτομα κύριο μέλημα τους ήταν η εύρεση εργασίας με ένσημα και όχι η λήψη του ΕΕΕ ή άλλων οικονομικών απολαβών αυτού του είδους. Η γενικευμένη εργασιακή αβεβαιότητα που υπάρχει λόγω κρίσης, χρόνια τώρα οδηγεί τα άτομα σε πρόωρη συνταξιοδότηση. Η πρόωρη σύνταξη αποτελεί μια προσπάθεια άμυνας απέναντι στην κατάσταση που βιώνουν και μια προσπάθεια να αποφύγουν τις συνεχείς περικοπές των συντάξεων (Καρακιουλάφη και συν., 2014).

Μια άλλη επισήμανση που έχει ενδιαφέρον είναι πως, παρά την έντονη επιθυμία των μεγαλύτερων ατόμων για εύρεση εργασίας ακόμα και με λιγότερο ευνοϊκούς όρους, ο παράγοντας ηλικία φαίνεται να είναι αποτρεπτικός από την μεριά των εργοδοτών. Ενώ φάνηκε να είναι αυτοί που αναζητούν εργασία εντονότερα λόγω ηλικίας και ενσήμων είναι παράλληλα και αυτοί που απορρίπτονται πρώτοι από τους εργοδότες και όχι μόνο, για τους ίδιους λόγους. Η κατάσταση αυτή πολύ έντονα προκύπτει και λόγω των διαφόρων διακρίσεων που γίνονται από το κράτος όταν με διατάξεις ευνοεί εργασιακά την πρόσληψη συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων συνήθως μικρότερης ηλικίας (Καρακιουλάφη και συν., 2014). Συμπεραίνεται λοιπόν ότι, η εν αντίθεση με την

ποιοτική έρευνα, η θετική στάση που προκύπτει στην ποσοτική έρευνα από τα μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα του δείγματος προέρχεται ουσιαστικά από την ανάγκη ύπαρξης ενός εισοδήματος για την διαβίωση τους. Δεν επιθυμούν την οικονομική ενίσχυση από το ΕΕΕ, τους είναι όμως απαραίτητη.

Είναι το ΕΕΕ ικανό να καλύψει οικονομικά τις καθημερινές τους ανάγκες; Το 81% απαντά όχι. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία οι δικαιούχοι δηλώνουν ότι για να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές τους μόνο ανάγκες, βασίζονται πέρα από το ΕΕΕ και σε άλλα εισοδήματα/επιδόματα καθώς επίσης στρέφονται για οικονομική ενίσχυση σε οικογένεια και φίλους. Προκύπτει λοιπόν ότι το πρόγραμμα του ΕΕΕ από μόνο του αδυνατεί να καλύψει καταστάσεις ακραίας φτώχειας που αποτελεί και τον κύριο σκοπό του (Spyridakis, 2019).

Ένα από τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα ήταν η σχέση του ΕΕΕ με την εργασία. Για να διερευνηθεί αυτή η σχέση τέθηκαν ερωτήματα που αφορούσαν την σχέση του ΕΕΕ με την μείωση της ανεργίας, την μείωση της αδήλωτης εργασίας αλλά και με το αν το ίδιο το ΕΕΕ δίνει κίνητρα στους δικαιούχους του για εύρεση εργασίας. Όλοι αυτοί οι παράμετροι που τέθηκαν συνολικά οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι το ΕΕΕ δεν είναι τόσο αποτελεσματικό σε σχέση με την εργασία. Συγκεκριμένα η πλειοψηφία του δείγματος με ποσοστό 42,5% θεωρεί το ΕΕΕ αναποτελεσματικό, ουδέτερη στάση κρατά το 33,9%, ενώ μόνο το 23,6% θεωρεί το ΕΕΕ αποτελεσματικό σε σχέση με την εργασία.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι απαντήσεις των ερωτωμένων σχετικά με το αν το ΕΕΕ δίνει κίνητρα στους δικαιούχους του για εύρεση εργασίας. Το 50,5% του δείγματος απάντησε αρνητικά ενώ το υπόλοιπο δείγμα μοιράστηκε ισόποσα με θετική και ουδέτερη στάση. Η αντίστοιχη ερώτηση πραγματοποιήθηκε και στην ποιοτική έρευνα και οι απαντήσεις που δόθηκαν βοηθούν πολύ στο να κατανοηθούν τα παραπάνω ποσοστά. Και στην ποιοτική έρευνα, στην πλειοψηφία του το δείγμα απάντησε αρνητικά. Υποστήριξαν ότι η λήψη του ΕΕΕ μπορεί να κάνει τα άτομα να επαναπαύονται ή από τις συνεχείς απογοητεύσεις να παραιτούνται και να συμβιβάζονται με αυτό το ποσό. Τέθηκαν φυσικά πολλοί επιμέρους παράγοντες σε σχέση με το ΕΕΕ και την αποθάρρυνση των ατόμων για αναζήτηση εργασίας, όπως η ηλικία του δικαιούχου, το φύλο, αν υπάρχουν άλλα εισοδήματα και άλλα μέλη στο νοικοκυριό αλλά ακόμα και το εγκεκριμένο ποσό της αίτησης. Αναφορικά με το 24,7%

του δείγματος που πιστεύει ότι το ΕΕΕ δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας το αντίστοιχο μικρό ποσοστό των συνεντευξιζόμενων στην ποιοτική έρευνα που συμφώνησε με αυτή την άποψη, έδωσε ως κύρια αιτιολόγηση την ύπαρξη των επιπλέον μορίων που δίνει το ΕΕΕ στην προκήρυξη για το Κοινωνικό πρόγραμμα του ΟΑΕΔ (Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, 2020). Οι δικαιούχοι του ΕΕΕ προηγούνται έναντι άλλων υποψηφίων καθώς λαμβάνουν επιπλέον μόρια. Αυτή η επιπλέον μοριοδότηση γίνεται αντιληπτή από τους δικαιούχους ως κίνητρο που το ΕΕΕ παρέχει για εύρεση εργασίας.

Η σχέση του ΕΕΕ με την εργασία διερευνήθηκε περαιτέρω στο ερωτηματολόγιο με τρεις επιπλέον ερωτήσεις αναφορικά με το ζήτημα. Ακόμα πιο αναλυτικά, στην ποιοτική έρευνα διερευνήθηκε σε βάθος το βίωμα που έχουν οι δικαιούχοι σε σχέση με την αναζήτηση εργασίας και την ύπαρξη του ΕΕΕ. Συγκεκριμένα όταν ρωτήθηκαν εάν θα αποδεχόντουσαν μια θέση εργασίας με τις ίδιες οικονομικές απολαβές που τους παρέχει το ΕΕΕ το 42% απάντησε θετικά και το 58% αρνητικά. Οι απαντήσεις των δικαιούχων και στις δύο περιπτώσεις σχετίζονται με την κατάσταση που βιώνουν την δεδομένη στιγμή αλλά και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους όπως φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση κ.α.. Το 42% που θα αποδέχονταν μια θέση εργασίας που παρέχει το ίδιο ποσό με το ΕΕΕ θέτει ως κύριους παράγοντες για την επιλογή αυτή την ύπαρξη ενσήμων και την ανάγκη για κοινωνική ένταξη μέσω της εργασίας. Ενώ η αρνητική απάντηση της πλειοψηφίας των δικαιούχων σχετίζεται έντονα με το εγκεκριμένο ποσό της αίτησης του ΕΕΕ. Όπως αναφέρθηκε στις συνεντεύξεις ένα ικανοποιητικό μηνιαίο ποσό που θα εγκριθεί από το ΕΕΕ δεν παύει να είναι ένα μικρό ποσό όταν αυτό προέρχεται από μισθοδοσία. Επίσης τα έξοδα μετακίνησης προς την εργασία ή άλλα έξοδα όπως για παράδειγμα η φύλαξη των ανήλικων τέκνων μπορούν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά. Συνεπώς η πλειοψηφία των δικαιούχων δεν θα επιδιώξει εργασία (τουλάχιστον δηλωμένη) με τις ίδιες οικονομικές απολαβές που το ΕΕΕ παρέχει.

Και στις δύο έρευνες μεγάλη έμφαση δόθηκε στη συσχέτιση ΕΕΕ και αδήλωτης εργασίας. Οι λόγοι για αυτές τις επιλογές των ερωτηθέντων παρέχονται άφθονα μέσα από τις συνεντεύξεις όπου το ζήτημα διερευνήθηκε διεξοδικά. Στην ερώτηση αν θα πηγαίνατε σε μια εργασία χωρίς ασφάλιση ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ το 57,5% του δείγματος απάντησε αρνητικά ενώ το 42,5% θετικά. Στην

ποιοτική έρευνα αντιθέτως με την ποσοτική η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων απάντησε θετικά, με ένα μικρό ποσοστό να απαντά αρνητικά δίνοντας ως μοναδικό ισχυρό λόγο για να μην εμπλακούν σε αδήλωτη εργασία την συλλογή ενσήμων.

Όσον αφορά το ποσοστό των ατόμων (42,5%) που θα επεδίωκαν την αδήλωτη εργασία για να λαμβάνουν παράλληλα το ΕΕΕ ως κύριους λόγους για αυτή τους την επιλογή θέτουν την οικονομική κρίση που υπάρχει τα τελευταία χρόνια, την στάση του ίδιου του κράτους που δεν τους παρέχει ευκαιρίες για εύρεση εργασίας, τη γενική άποψη που επικρατεί στο συγκεκριμένο ζήτημα και επακόλουθα καθορίζει και την αγορά εργασίας αλλά κυρίως την ανεπάρκεια του ΕΕΕ να καλύψει βασικές ανάγκες. Από την πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων το ΕΕΕ παρουσιάστηκε ως βοήθημα, ανίκανο να καλύψει καθημερινά βασικά έξοδα. Για να λειτουργήσουν στην καθημερινότητα τους, με τα αντίστοιχα έξοδα που ο καθένας χρειάζεται, θα πρέπει να συμπληρώσουν με κάποιο τρόπο αυτό το ανεπαρκές μηνιαίο εισόδημα που το ΕΕΕ τους παρέχει. Αυτό εν τέλει θα πραγματοποιηθεί μέσα από την αδήλωτη εργασία που θα τους επιτρέψει να έχουν παράλληλα αυτό το επιπλέον εισόδημα. Κατανοείται λοιπόν καλύτερα ο λόγος για τον οποίο η αρχική αρνητική τους στάση που εντοπίστηκε στην ποσοτική έρευνα έρχεται σε αντίθεση με τα λεγόμενα τους στις συνεντεύξεις. Οι συνεντευξιζόμενοι είχαν την ευκαιρία να παραθέσουν τους ειλικρινείς προβληματισμούς και παράγοντες που θα τους οδηγούσαν εν τέλει στην αδήλωτη εργασία παρά την γενική τους ιδεολογία.

Η εργασία επιφέρει πολλά οφέλη στο άτομο και σύμφωνα με τον Novac (2015) αποτελεί τον δεύτερο παράγοντα κοινωνικοποίησης μετά την οικογένεια. Πέρα από την κάλυψη των βασικών αναγκών του, το άτομο μέσω της εργασίας αναπτύσσει κριτική σκέψη, αποκτά νέες γνώσεις και δεξιότητες, εξελίσσει τα ταλέντα του και γίνεται ικανότερο (Κούρια, 2019). Η νοηματοδότηση της ζωής του ατόμου μέσα από το ρόλο του ως εργαζόμενος είναι πολύ ισχυρή. Συνεπώς, η ανάγκη για ασφάλεια και ύπαρξη μέσω της εύρεσης εργασίας υπερισχύει των διαφόρων εισοδημάτων όπως το ΕΕΕ. Σε ερώτηση εάν θα διακόπτανε την οικονομική ενίσχυση του ΕΕΕ όχι για μια ιδανική θέση εργασίας αλλά για μια με ολιγαρκή διάρκεια σύμβασης το 62,7% απάντησε θετικά. Δεν είναι μόνο το ζήτημα των ενσήμων και των καλύτερων οικονομικών απολαβών που τίθενται αλλά και το ζήτημα της ανάγκης του ατόμου να υπάρχει στην κοινωνία μέσω της εργασίας του.

7.2 Συμπεράσματα

Τα τελευταία χρόνια με τη σταδιακή ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το φαινόμενο της φτώχειας αποτελεί ένα μόνιμο πρόβλημα τόσο στη χώρα μας όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Το ΕΕΕ είναι ένα κοινώς αποδεκτό μέτρο από τα περισσότερα κράτη της ΕΕ για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με την Ελλάδα να είναι από τις τελευταίες χώρες που εφαρμόστηκε. Τα Κέντρα Κοινότητας και οι κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων αποτελούν τα πρώτα σημεία επαφής των πολιτών που είναι δικαιούχοι του ΕΕΕ όσον αφορά την ένταξη και ενημέρωση για το πρόγραμμα.

Η παρούσα έρευνα καταδεικνύει τις στάσεις και απόψεις των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σε μια Κοινωνική Υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας. Ένα από τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας ήταν να διερευνηθεί αν βελτιώθηκε το βιοτικό επίπεδο των ατόμων με τη λήψη του ΕΕΕ. Το ΕΕΕ αποτελεί περισσότερο ένα ανακουφιστικό μέτρο. Δεν είναι επαρκές για να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο των ήδη επιβαρυνμένων από την κρίση νοικοκυριών και κρίθηκε αδύναμο να βοηθήσει στην κοινωνική τους ένταξη.

Η ανεργία αλλά και η εργασιακή επισφάλεια αφορά όλο και μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού. Το βίωμα των ατόμων με κυρίαρχο συναίσθημα την ανασφάλεια δεν αφορά μόνο το τώρα αλλά και την μελλοντική τους κατάσταση. Δύο από τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας ήταν να διερευνηθεί αν το ΕΕΕ επηρεάζει την αναζήτηση εργασίας καθώς και αν σχετίζεται με την αδήλωτη εργασία. Οι ερωτηθέντες στην πλειοψηφία τους, παρά την λήψη της οικονομικής ενίσχυσης δεν σταματούν να αναζητούν εργασία. Όπως οι ίδιοι δηλώνουν το εγκεκριμένο ποσό δεν είναι επαρκές για να καλύψει ούτε τις βασικές τους ανάγκες. Επιζητούν μεν θέσεις εργασίας με αξιοπρεπείς οικονομικές απολαβές που να ανταποκρίνονται στα προσόντα τους αλλά λόγω της γενικότερης κατάστασης που υπάρχει στην αγορά εργασίας δεν τα καταφέρνουν να προσληφθούν σε τέτοιες θέσεις, με αποτέλεσμα να στρέφονται σε άλλες μορφές εργασίας.

Η αδήλωτη εργασία συνυπάρχει με την ανεργία χρόνια τώρα και τα άτομα οδηγούνται σε αυτή για ποικίλους λόγους. Αυτό που αλλάζει πλέον είναι πως ο κύριος στόχος των ατόμων που εργάζονται σε αυτό το καθεστώς εργασίας, δεν είναι άλλος από το να μην χαθεί αυτό το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα που το κράτος παρέχει. Η στροφή προς την

αδήλωτη εργασία όπως τα άτομα δηλώνουν δεν γίνεται από επιλογή αλλά από ανάγκη. Κανείς τους δεν αποζητά ασταθείς εποχικές κυρίως θέσεις εργασίας, χωρίς ασφάλιση που συνήθως δεν συμβαδίζουν με τα προσόντα τους και τους υποβαθμίζουν εργασιακά. Στην βάση λοιπόν των δεδομένων που συλλέχθηκαν η έρευνα επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα των Καρακιουλάφη και συν. (2014) που σε έρευνά τους αναδεικνύουν ότι αυτού του είδους η εργασιακή απασχόληση εντείνει τον κίνδυνο της οικονομικής και κοινωνικής υποβάθμισης των ατόμων.

Οι πολιτικές του κράτους για την καταπολέμηση της φτώχειας μοιάζουν ανήμπορες να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αν δεν υπάρξει καθολική υλοποίηση του πυλώνα που αφορά την ένταξη/επανένταξη των δικαιούχων του προγράμματος στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τους Καρακιουλάφη και συν. (2014) η ένταξη αυτή θα είναι αξιοπρεπής και δε θα υποβιβάζει εργασιακά το άτομο μόνο εάν πέρα από την ανεργία δοθεί έμφαση και στην αντιμετώπιση των επισφαλών σχέσεων εργασίας. Αν τα άτομα συνεχίσουν να κινούνται ανάμεσα στην ανεργία και σε επισφαλείς σχέσεις εργασίας η εξάρτηση από προγράμματα σαν το ΕΕΕ μοιάζει μονόδρομος.

Κλείνοντας, συμπεραίνεται ότι το ΕΕΕ χρόνια μετά την ύπαρξη του δεν εκπληρώνει τον σκοπό ύπαρξης του. Παρέχει οικονομική ενίσχυση αλλά δεν αρκεί για να αναβαθμιστεί το βιοτικό επίπεδο των δικαιούχων του, παρά μόνο ίσως αυτών που πριν ζούσαν σε εξαιρετικά ακραίες μορφές φτώχειας. Είναι πλέον απαραίτητο το πρόγραμμα να ολοκληρωθεί με την υλοποίηση του τρίτου πυλώνα. Με την περαιτέρω συνέχιση της τωρινής κατάστασης οι συνέπειες για τους δικαιούχους θα είναι εν τέλει αρνητικές και όχι μόνο στον ψυχολογικό τομέα. Είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψιν ότι η διαβίωση σε συνθήκες οικονομικής επισφάλειας και οικονομικής φτώχειας είναι δυνατόν να έχουν μακροπρόθεσμες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες. Μπορεί να συμβάλουν στην ύπαρξη χρόνιων προβλημάτων υγείας ή και να στερήσουν ευκαιρίες σε παιδιά που μεγαλώνουν σε επιβαρυσμένα νοικοκυριά (Eurofound, 2015; Hümbelin, 2016).

7.3 Προτάσεις

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, αναφέρουμε τις ακόλουθες προτάσεις σχετικά με το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα.

- Πραγματοποίηση της έρευνας και σε άλλες αρμόδιες υπηρεσίες της Ελλάδας με μεγαλύτερο δείγμα για την καλύτερη καταγραφή της αντίληψης και της ικανοποίησης του βιοτικού επιπέδου των πολιτών που λαμβάνουν το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα.
- Εφαρμογή όλων των πυλώνων του ΕΕΕ σε εθνικό επίπεδο καθώς το πρόγραμμα εξακολουθεί να επικεντρώνεται κυρίως στους δύο πρώτους πυλώνες.
- Μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση διότι αυτή που δίνεται στους δικαιούχους δεν είναι επαρκής και δεν εξασφαλίζει τις βασικές ανάγκες δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο νέους φτωχούς.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

- Βλαχόπουλος, Γ. και Κουτσογιάννης, Κ. (2012) Βιοστατιστική. Εφαρμογή με το SPSS και το R-Project. Πάτρα: Εκδόσεις αλγόριθμος.
- Γαλάνης, Π. (2017) Βασικές αρχές της ποιοτικής έρευνας στις επιστήμες υγείας. Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής. 34(6), 834-840.
- Γαλάνης, Π. (2018) Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα Θεματική ανάλυση. Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής. 35(3), 416-421.
- Δαφέρμος, Γ., Θεοφιλάκου, Α., Μαυροδημητράκης, Χρ., Τσακλόγλου, Π. (2008) Η φτώχεια στην Ελλάδα: Ομοιότητες και διαφορές χρησιμοποιώντας εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ και UADPhilEcon.
- Δημητριάδης, Ζ. (2000) Μεθοδολογία έρευνας. Αθήνα: Interbooks.
- Δημητρόπουλος, Ε. (1994) Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας. Αθήνα: Ελλήν.
- Δημουλάς, Κ. (2017) Η εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης στην Ελλάδα., Κοινωνική Πολιτική, Τεύχος 7, Ιανουάριος. 7-24.
- ΕΚΠΑ-ΔΙΕΚ. (2019) Ενημέρωση για τον 3ο πυλώνα. Διαθέσιμο στο: <https://kekpa.gr/el/ypiresies/98-koinoniko-eisodima-allileggyis-k-e-a/2940-enimerosi-gia-ton-3o-pylona>. Ανακτήθηκε 12 Νοεμβρίου 2020.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). (2019) Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/documents/20181/f532929a-3cd7-57c2-43a5-5307f601d66f> Ανακτήθηκε 4 Ιουλίου 2020.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). (2020) Έρευνα Εργατικού Δυναμικού διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/documents/20181/d551f104-0148-eb3f-1328-ad90f72f7498> Ανακτήθηκε 4 Ιουλίου 2020.

- Έντυπο Δήλωσης Συγκατάθεσης για Επιστημονική Έρευνα. (XX). Διαθέσιμο στο: https://www.unipi.gr/unipi/images/various/GDPR/Entupo_dilwsis_sugkatathesis_gia_epistimoniki_ereuna.pdf Ανακτήθηκε 22 Ιουλίου 2020.
- ΕΟΚ. (1989) 89/457/ΕΟΚ: Απόφαση του Συμβουλίου της 18ης Ιουλίου 1989 για την καθιέρωση μεσοπρόθεσμου προγράμματος κοινοτικής δράσης για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοημένων κοινωνικών ομάδων. Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 224 της 02/08/1989 σ. 0010 – 0014. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31989D0457&from=ES> Ανακτήθηκε 12 Νοεμβρίου 2020.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2010) Ανακοίνωση της Επιτροπής, ΕΥΡΩΠΗ 2020 Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Βρυξέλες. Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EL:PDF> Ανακτήθηκε 12 Νοεμβρίου 2020.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (2018) Αρ. απόφασης Δ 13/οικ./33475/1935, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Β΄, αρ. φύλλου 2281. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (2014) Αρ. απόφασης 39892/ΓΔ1.2, Φ.Ε.Κ., Τεύχος Β΄, αρ. φύλλου 3018. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Ίσαρη, Φ. και Πούρκος, Μ. (2015) Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Copyright, ΣΕΑΒ
- Καρακιουλάφη, Χ., Σπυριδάκης, Μ., Γιαννακοπούλου, Ε., Καραλής, Δ., Σώρος, Γ. (2014) Ανεργία και εργασιακή επισφάλεια. Διαστάσεις και επιπτώσεις σε καιρό κρίσης. Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων. Αθήνα. Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ.
- Καυάλης, Α. (2007) Η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα. Αξιολόγηση των σύγχρονων μέτρων καταπολέμησης του φαινομένου. 43 Μελέτες/Τεκμηρίωση, Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ.

- Κέντρο Κοινότητας. (2020). Διαθέσιμο στο: <https://www.kentrakoinotitas.gr/Home/Contact> Ανακτήθηκε 22 Σεπτεμβρίου 2020.
- Κούρια, Ι. (2019) Τα οφέλη της εργασίας στη ζωή του ατόμου. Διαθέσιμο στο: <https://www.psycholozin.gr/arthrografia/psychologia-enhlikwn/ergasia-ofeli.html> Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου 2021.
- Λαγουμιτζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., Κουτσογιάννης, Κ. (2015) Μεθοδολογία της Έρευνας στις Επιστήμες Υγείας. Αθήνα: ΣΕΑΒ.
- Μαντάς, Ν. και Ντάνος, Α. (1994) Μεθοδολογία εκπόνησης πτυχιακών εργασιών. Αθήνα: Σύγχρονη εκδοτική.
- Μαντζάρης, Γ. (2004) Επιστημονική Έρευνα. Συγγραφή-Διαμόρφωση-Παρουσίαση Επιστημονικών Εργασιών. Αθήνα: Εκδ. ε4ν.
- Μασουράκης, Μ., Μητσόπουλος, Μ. και Πρίντσιπας, Θ. (2017) Η αδήλωτη και ημι-δηλωμένη εργασία εμπόδια στον παραγωγικό μετασχηματισμό της οικονομίας. Οικονομία και Επιχειρήσεις. Τεύχος 16. Διαθέσιμο στο: https://adiloti.org/wp-content/uploads/2017/11/SEV_Adiloti_Ergasia.pdf Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου 2020.
- Ματσαγγάνης Μ, (2013) Το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα και ο ρόλος του στην αντιμετώπιση του νέου κοινωνικού ζητήματος. Καμινιώτη, Ο. (επιμ). Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: Προσεγγίσεις και προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου, Αθήνα: ΕΙΕΑΔ.
- Ματσαγγάνης, Μ. (2004) Η Κοινωνική Αλληλεγγύη και οι Αντιφάσεις της. Ο ρόλος του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος σε μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική. Αθήνα: Κριτική.
- Ματσαγγάνης, Μ., Λεβέντη, Χ., Καναβιτσά, Ε., Φλεβοτόμου, Μ. (2017) Μια Αποδοτικότερη Πολιτική για την Καταπολέμηση της Ακραίας Φτώχειας. Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης. Αθήνα: διαΝεοσις.
- Ντούβα, Λ. (2012) Συνέπειες της οικονομικής κρίσης στον ξενοδοχειακό κλάδο της Αθήνας-Αττικής. Πρακτικά Ημερίδας, «Τουρισμός και Οικονομική κρίση».

Αθήνα 19 Μαρτίου 2009. Διαθέσιμο στο: <https://traveldailynews.gr/columns/article/1737>. Ανακτήθηκε 16 Οκτωβρίου 2020.

- Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος. (2015) Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη: Προτεραιότητες και Προκλήσεις Αποτελεσματικής Εφαρμογής, Αθήνα: Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή Ελλάδος.
- Οικονόμου, Χ. και Φερόνας, Α. (2006) Οι Εκτός των Τειχών. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες. Αθήνα: Διόνικος.
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού. (2020) Δημόσια Πρόσκληση Νο 4/2020. Διαθέσιμο στο: <http://www.oaed.gr/documents/10195/1214512/36500+%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82+%CE%94%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%B1+%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%B7+%CE%A92%CE%A764691%CE%A92-%CE%A5%CE%A46+%281%29-2.pdf/7397fd17-89cc-433c-a0fd-8e8c69610129> Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου 2021.
- Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΟΠΕΚΑ). (2018) Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Διαθέσιμο στο: <https://opeka.gr/elachisto-engyimeno-eisodima-kea/plirofories/>. Ανακτήθηκε 26 Νοεμβρίου του 2020.
- Πανεπιστήμιο Πειραιώς (2021) Έντυπο Δήλωσης Συγκατάθεσης για Επιστημονική Έρευνα. Διαθέσιμο στο: <https://www.unipi.gr/unipi/el/gdpr.html> Ανακτήθηκε 9 Ιανουαρίου 2021.
- Σαχίνη-Καρδάση, Α. (2004) Μεθοδολογία έρευνας – εφαρμογή στο χώρο της υγείας. Αθήνα: Βήτα.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. (2019) Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης. Οδηγός Εφαρμογής. Αθήνα Διαθέσιμο στο: https://keaprogram.gr/govnr/images/Docs/gov/20181101_ImplementationGuide.pdf Ανακτήθηκε 28 Νοεμβρίου 2020.
- Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. (2020) Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα. Διαθέσιμο στο: <http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/mlsi.nsf>

/All/517E1B1FE19B0418C2257CD7001E73BB Ανακτήθηκε 4 Ιανουαρίου 2021.

- ΦΕΚ Β'/128/2017. (2017) Απόφαση Γ.Δ.5οικ.2961-10, Καθορισμός των όρων και προϋποθέσεων εφαρμογής του προγράμματος Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης. Διαθέσιμο στο: http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEsrjP0JA1xBXdtvSoClrL85NiJq5bJdVR5MXD0LzQTLf7MGgcO23N88knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKI3nP8NxdnJ5r9cmWyIq-BTkXB0ftEAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIue94oZkqjiJ2UfW8vZkz9a82pqTKYZyEYXqDEbUB_6XA Ανακτήθηκε 5 Ιανουαρίου 2021.
- Χατζηβαρνάβα, Ε. (2013) Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα: Προσεγγίσεις και Προτάσεις ενόψει της πιλοτικής εφαρμογής του μέτρου. Επιμέλεια: Καμινιώτη, Ο. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: https://www.eiead.gr/publications/docs/elaxisto_egguhmeno_eisodhma_eiead_2013.pdf Ανακτήθηκε 8 Ιανουαρίου 2021.

Ξενόγλωσση

- Anker, J., Lindén, J., Wegner, M.H., Holch, J.A. (2009) Overview and analysis minimum income schemes in Denmark. A Study of National Policies. Denmark: European Commission DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities.
- Atkinson, P. & Silverman, D. (1997) Kundera's Immortality: the interview society and the invention of the self. *Qualitative Inquiry*. 3(3), 304–325.
- Bailey, K. (1994) Interview Studies in Methods of social research. Simon and Schuster, 4th ed. Ch8. New York: The Free Press.
- Baptista, I. & Cabrita, J. (2009) Minimum Income Schemes. A Study of National Policies. CESIS – Centro de Estudos para a Intervenção Social. Portugal: European Commission.
- Basic Income Earth Network (BIEN). (2020) Available at: <https://basicincome.org/> Accessed 11 October 2020.

- Bowling, A. (1997) *Research Methods in Health: investigating health and health services*. Buckingham: Open university Press.
- Brint, P. & Wood, M. (1998) *Advanced Design in Nursing Research*. 2nd edition. California: Sage Publications.
- Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2020) *Sozialhilfe*. Available at: <https://www.bmas.de/DE/Themen/Soziale-Sicherung/Sozialhilfe/sozialhilfe.html> Accessed 12 November 2020.
- Burns, R. (2000) *Introduction to Research Methods*. London: Sage.
- Clifford, C. & Cough, S. (1990) *Nursing Research: a skill-based introduction*. New York: Prentice-Hall.
- Cormack, I. (2000) *The Research Process in Nursing*. 4th ed. London: Blackwell science.
- Dakin, S., Armstrong, JS. (1989) Predicting job performance: A comparison of expert opinion and research findings. *International Journal of Forecasting*. 5(2) pp. 187-194.
- Department of Health and Social Care. (2019) *Social care – charging for care and support*. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/772969/Social_care_charging_for_care_and_support_-_LAC_2019.pdf Accessed 22 October 2020.
- Directorate-General for internal policies, Policy Department. (2017) *Economic and Scientific Policy. Employment and Social Affairs. Minimum Income Policies in EU Member States*. Committee on Employment and Social Affairs. Brussels: Publications Office.
- Edwards, R. & Holland, J. (2013) *What is qualitative interviewing?* Bloomsbury Academic. pp 2–3.
- Esping-Andersen, Costa. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press, pp 9-54.

- Eurofound. (2015) Access to social benefits: Reducing non-take-up. Brussels. Publications office of the European Union.
- European Commission. (2017) Θεματικό Ενημερωτικό Δελτίο Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, Κοινωνική Ένταξη. Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester thematic factsheet social inclusion el.pdf Accessed 23 November 2020.
- European Commission. (2016) Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/fileimport/european-semesterthematic-factsheetsocialinclusionel.pdf> Accessed 18 September 2020.
- European Economic and Social Committee. (2013). Towards a European minimum income. Contribution Workers' Group. Brussels: Visits and Publications.
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (2020) Undeclared work. European Observatory of Working Life. Available at: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/undeclared-work> Accessed 26 September 2020.
- European Parliament. (2011) The role of minimum income for social inclusion in the European Union 2007-2010. Brussels. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201106/20110620ATT21867/20110620ATT21867EN.pdf> Accessed 28 September 2020.
- European Social Policy Network. (2017) The National Roll-out of the "Social Solidarity Income" Scheme in Greece, Brussels: European Commission.
- Expert Committee on Guaranteed Minimum Income. (2017) The concept of guaranteed minimum income and its applications – Summary – Expert committee progress report. Bibliothèque et Archives nationales du Québec. Available at: https://fonsecaraquel.files.wordpress.com/2017/11/conceptrmg_sommaireeng.pdf Accessed 16 October 2020.
- Farrell, F., Moser, M. and Smeekes, A. (2005) Απόψεις που βιώνουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό για τη μελλοντική ανάπτυξη της ΕΕ. Διαθέσιμο στο:

https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2006/02/theeuwe%20want_gk.pdf

Ανακτήθηκε 12 Νοεμβρίου 2020.

- Fink, M. (2015) ESPN Thematic Report on minimum income schemes. Austria: European Commission.
- Given, L. (2008) The SAGE Encyclopedia of Qualitative Research Methods. Los Angeles: SAGE Publications.
- Gordon, D. (2005) Indicators of Poverty & Hunger. Expert Group Meeting on Youth Development Indicators United Nations Headquarters. New York. 12th – 14th December 2005. New York.
- Halleröd, B. (2009) Minimum income Schemes. University of Gothenburg. Sweden: European Commission DG Employment. Social Affairs and Equal Opportunities.
- Hanesch, W. (2015) ESPN Thematic Report on minimum income schemes. European Social Policy Network. Germany: European Commission.
- Hellenic Parliament. (2014) Minimum Income Schemes in European Union and Greece. A Comparative Analysis. Interim Report for the relevant Parliamentary Committees of the Hellenic Parliament. Parliamentary Budget Office.
- Hopner, M. (2019) Guaranteed minimum income for all. In: Lemb, W. (Ed): For a Europe with a future: Plea for the Primary of Social Europe. Berlin: Social Europe Publishing. pp. 33-34.
- Hümbelin, O. (2016) Nichtbezug von Sozialhilfe: Regionale Unterschiede und die Bedeutung von sozialen Normen. University of Bern Social Sciences Working Paper.
- Husson, M., Sommeiller, E., Vincent, C. (2012) Minimum Wage in France. Ires.
- International Labour Organization. (2016) Diagnostic report on undeclared work in Greece. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/documents/projectdocumentation/wcms_531548.pdf Accessed 20 November 2020.

- International Monetary Fund (2012) Greece: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility: Staff Report; Staff Supplement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Greece. Available at: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2016/12/31/Greece-Request-for-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-Staff-Report-Staff-25781> Accessed 26 November 2020.
- Jessoula, M., Natili, M. and Raitano, M (2019) Italy: Implementing the new minimum income scheme. ESPN Flash Report 2019/35, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission.
- Lalioti, V. (2017) Portuguese and Greek Experiences with Guaranteed Minimum Income (GMI) in Comparative Perspective. Κοινωνική Πολιτική. 2, 27-45.
- Landau, S. & Everitt, B. (2004) A Handbook of Statistical Analyses using SPSS. London: Chapman & Hall/CRC Press LLC.
- Lazutka, R. & Poviliunas, A. (2009) Minimum Income Schemes. A Study of National Policies. Lithuania: European Commission.
- Matsaganis M. (2018) The contorted politics of guaranteed minimum income in Greece, in DASTU Working Paper Series, n. 02/2018 (LPS.02).
- Matsaganis, M. (2000) Social assistance in Southern Europe: the case of Greece revisited. Journal of European Social Policy. 10 (1), 68-80.
- Matsaganis, M. (2020) Safety nets in (the) crisis: The case of Greece in the 2010s. Social Policy and Administration. 54 (4), 587-598.
- Muijs, D. (2010) Doing Quantitative Research in Education with SPSS. 2nd edition. London: SAGE Publications.
- Mutual Information System on Social Protection. (2019) Guaranteed Minimum Resources. Available at: <https://www.missoc.org/missoc-database/comparative-tables/results/> Accessed 12 November 2020.
- Nicaise, I. & Groenez, S. (2004) The Big Holes in The Net. Structural Gaps in Social Protection and Guaranteed Minimum Income Systems In 13 EU

Countries, Report to European Commission DG Employment and Social Affairs and Belgian Ministry of Social Integration.

- Novak, J. (2015) Raising Expectations for U.S. Youth with Disabilities: Federal Disability Policy Advances Integrated Employment. *Ceps Journal*. 5(1) 91-110.
- Peña-Casas, R., Ghailani, D., Sabato, S., Nicaise, I. (2013) Towards a European minimum income. Contribution Workers' Group. European Economic and Social Committee. Brussel: "Visits and Publications" Unit.
- Polit, DF. & Hungler, BP. (1999) *Nursing research: Principles and methods*. 6th edition New York: Lippincott Williams & Wilkins.
- Schepers, W & Nicaise, I. (2015) ESPN Thematic Report on minimum income schemes. Belgium: European Commission.
- Silver, H. (1994) Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*. 133 (5–6): 531–78.
- Spyridakis M. (2018) 'We Are All Socialists': Greek Crisis and Precarization. In: Spyridakis M. (eds) *Market Versus Society*. Palgrave Studies in Urban Anthropology. Palgrave Macmillan, Cham.
- Spyridakis, M. (2019) Legitimizing Poverty: The Minimum Guaranteed Income Pilot Case. In Pardo, I. and Prato, G.B. (eds) *Ethnographic and Theoretical Insights*. Legitimacy. 83-103.
- Swinnen, H. (2018) Minimum income scheme reform in Luxembourg. European Social Policy Network. Luxembourg: European Commission.
- WMA. (2014) *The World Medical Association Declaration of Helsinki: 1964-2014 50 Years of Evolution of Medical Research Ethics*.
- Ziomas, D., Capella, A., Konstastinidou, D. (2017) The national roll-out of the "Social Solidarity Income" scheme in Greece. European Social Policy Network (ESPN). Greece: European Commission.
- Ziomas, D., Sakellis, I., Spyropoulou, N., Bouzas, N. (2015) ESPN Thematic Report on minimum income schemes. Greece: European Commission.

Παράρτημα 1

ΑΙΤΗΜΑ ΕΓΚΡΙΣΗΣ

Είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο ΠΜΣ Κοινωνικής Πολιτικής «Πολιτικές για τη Μετανάστευση, τις Διακρίσεις και την Ιδιότητα του Πολίτη» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η έρευνα έχει σκοπό τη διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας.

Θα σας είμαι ευγνώμων να μου επιτρέψετε να προσεγγίσω τους ωφελούμενους πολίτες της υπηρεσίας. Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική.

Το ερωτηματολόγιο ποσοτικής έρευνας περιλαμβάνει συνολικά 27 βασικές ερωτήσεις και 8 δημογραφικές, ενώ της συνέντευξης 8 βασικές και 6 δημογραφικές. Θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω ότι τα προσωπικά στοιχεία των πολιτών που θα συμμετέχουν θα κρατηθούν αυστηρώς απόρρητα.

Θα πρέπει να γνωρίζετε ότι οι πολίτες οποιαδήποτε στιγμή της έρευνας θα έχουν το δικαίωμα να αποσυρθούν. Ευχαριστώ πολύ.

Με εκτίμηση,

Φαρμάκη Παναγιώτα

Παράρτημα 2

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗΣ ΓΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο ΠΜΣ Κοινωνικής Πολιτικής «Πολιτικές για τη Μετανάστευση, τις Διακρίσεις και την Ιδιότητα του Πολίτη» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και καλείστε να συμμετάσχετε σε μία επιστημονική έρευνα.

Σκοπός της εν λόγω επιστημονικής έρευνας είναι η Διερεύνηση των στάσεων και των απόψεων των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας.

Πριν τη σύμφωνη γνώμη σας για τη συμμετοχή στην έρευνα, βεβαιωθείτε ότι:

- Κατανοήσατε το φύλλο ενημέρωσης σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών σας δεδομένων στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και ότι σας δόθηκαν σαφείς απαντήσεις σε τυχόν απορίες που είχατε σχετικά με αυτήν
- Ενημερωθήκατε σχετικά με τη διάρκεια και τη διαδικασία της έρευνας από το ενημερωτικό φυλλάδιο
- Ενημερωθήκατε σχετικά με τα δικαιώματά σας σύμφωνα με το Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων
- Ενημερωθήκατε ότι η συμμετοχή σας στην παρούσα έρευνα είναι εθελοντική και μπορείτε να αποχωρήσετε ανά πάσα στιγμή, χωρίς καμία συνέπεια

Υπάρχει πλήρη εμπιστευτικότητα σχετικά με τα δεδομένα που θα ληφθούν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας και μπορούν να οδηγήσουν στην ταυτοποίησή σας.

Θα σας δοθεί αντίγραφο του φύλλου ενημέρωσης και της παρούσας δήλωσης συγκατάθεσης, υπογεγραμμένη.

Έχω διαβάσει τις παραπάνω πληροφορίες και συμφωνώ να συμμετέχω στην παρούσα έρευνα.

Όνοματεπώνυμο συμμετέχοντος / συμμετέχουσας στην έρευνα:

.....

Ημερομηνία:

.....

Υπογραφή:

.....

Σε περίπτωση που η ερευνήτρια επιθυμεί μετά το πέρας της έρευνας να δημοσιεύσει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που με αφορούν:

Συναινώ

Δε Συναινώ σε αυτή την ενέργεια

Παράρτημα 3

Είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο ΠΜΣ Κοινωνικής Πολιτικής «Πολιτικές για τη Μετανάστευση, τις Διακρίσεις και την Ιδιότητα του Πολίτη» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η συγκεκριμένη έρευνα γίνεται στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας και σκοπό έχει τη διερεύνηση των στάσεων και απόψεων των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (πρώην Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης) σε μια κοινωνική υπηρεσία της Δυτικής Ελλάδας.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει συνολικά 27 βασικές ερωτήσεις και 8 δημογραφικές. Θέλουμε να σας διαβεβαιώσουμε ότι οι απαντήσεις σας θα κρατηθούν αυστηρώς απόρρητες. Η συμμετοχή στην έρευνα είναι εθελοντική. Θα πρέπει να γνωρίζετε ότι οποιαδήποτε στιγμή της έρευνας έχετε το δικαίωμα να αποσυρθείτε.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο σας!

Με εκτίμηση,

Φαρμάκη Παναγιώτα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Μέρος 1^ο: Δημογραφικές ερωτήσεις

- Φύλο: Άρρεν , Θήλυ
- Ηλικία: _____
- Εκπαίδευση: Α΄βάθμια , Β΄βάθμια , Γ΄βάθμια ,

Χωρίς καθόλου εκπαίδευση , Άλλο _____

- Οικογενειακή κατάσταση: Άγαμος/η , Έγγαμος/η , Σε διάσταση ,

Διαζευγμένος/η , Χήρος/α , Άλλο _____

- Αριθμός Τέκνων: _____ Μονογονεϊκή Οικογένεια
- Συνεχόμενος χρόνος ανεργίας (μήνες): _____
- Ετήσιο εισόδημα: 0 , 1 έως 3000€ , 3001 έως 6000€, Άλλο _____
- Συνεχόμενο διάστημα λήψης ΕΕΕ (ΚΕΑ): _____

Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις; (Σημειώστε με X ή √ στην αντίστοιχη στήλη)

Μέρος 2^ο : Γενικές ερωτήσεις

Ναι

Όχι

1. Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ) πρέπει να υπάρχει ως οικονομική ενίσχυση.	☐	☐
2. Θα αναφέρατε ανοιχτά σε τρίτους ότι είστε δικαιούχος του ΕΕΕ;	☐	☐

Ερωτήσεις σχετικά με την υπηρεσία

**Διαφωνώ
απόλυτα**

Διαφωνώ

**Ούτε
συμφωνώ/
ούτε
διαφωνώ**

Συμφωνώ

**Συμφωνώ
απόλυτα**

3. Υπάρχει πληροφόρηση και παραπομπή σε προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και αλληλεγγύης.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Υπάρχει υποστήριξη για την ένταξή σας στα ανωτέρω προγράμματα.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Ενημερώνεστε για επιμορφωτικά σεμινάρια.	☐	☐	☐	☐	☐

6. Πληροφορήστε για νέες θέσεις εργασίας.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Σας παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη (όταν χρειάζεται).	☐	☐	☐	☐	☐

Μέρος 3^ο: Ερωτήσεις Στάσεων – Αντιλήψεων σχετικά με το ΕΕΕ

Διαφωνώ **Διαφωνώ** **Ούτε** **Συμφωνώ** **Συμφωνώ**
απόλυτα **απόλυτα** **συμφωνώ/** **απόλυτα**
ούτε
διαφωνώ

8. Το ΕΕΕ είναι ένα επιτυχημένο πρόγραμμα.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Παρέχει οικονομική ασφάλεια στο οικογενειακό περιβάλλον.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Υπάρχει αξιοκρατία όσον αφορά τη λήψη του.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Καλύπτει οικονομικά τις ανάγκες της οικογένειας για να ανταπεξέλθει στα βασικά έξοδα (π.χ. ενοίκιο σπιτιού).	☐	☐	☐	☐	☐
12. Τα εισοδηματικά κριτήρια που θέτει για τα					

νοικοκυριά είναι πολύ χαμηλά.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Πρέπει να υπάρχουν αυστηρά κριτήρια για τη λήψη του.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Το μόνο κριτήριο για τη λήψη του ΕΕΕ θα πρέπει να είναι το οικονομικό.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Το ΕΕΕ είναι επαρκές για να βελτιωθεί το βιοτικό σας επίπεδο.	☐	☐	☐	☐	☐

16. Με ποιο τρόπο καλύπτετε οικονομικά τις καθημερινές σας ανάγκες;

- με το ΕΕΕ μόνο ,
- με το ΕΕΕ και άλλα εισοδήματα/επιδόματα
- με το ΕΕΕ και το οικογενειακό/φιλικό σας περιβάλλον

Μέρος 4^ο: Ερωτήσεις Γνώσεων

Το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα:

Ναι **Όχι**

17. Είναι επίδομα.	☐	☐
18. Είναι ένα σύστημα παροχής κοινωνικής πρόνοιας.	☐	☐
19. Αφορά μόνο την οικονομική ενίσχυση του νοικοκυριού.	☐	☐
20. Βοηθά στην κοινωνική ένταξη.	☐	☐

Μέρος 5^ο: Ερωτήσεις σχετικά με την εργασία

Διαφωνώ **Διαφωνώ** **Ούτε** **Συμφωνώ** **Συμφωνώ**
απόλυτα **απόλυτα** **συμφωνώ/** **απόλυτα**
ούτε
διαφωνώ

21. Το ΕΕΕ επηρεάζει την αγορά εργασίας.	☐	☐	☐	☐	☐
22. Δίνει κίνητρα για εύρεση εργασίας στους δικαιούχους του.	☐	☐	☐	☐	☐
23. Βοηθά στη μείωση της ανεργίας.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Βοηθά στη μείωση της αδήλωτης εργασίας.	☐	☐	☐	☐	☐

Ναι **Όχι**

25. Θα πηγαίνατε σε μια εργασία χωρίς ασφάλιση ώστε να μπορείτε παράλληλα να λαμβάνετε το ΕΕΕ;	☐	☐
26. Αν βρίσκατε μια εργασία με τα ίδια χρήματα που παρέχει το ΕΕΕ, θα πηγαίνατε;	☐	☐
27. Θα διακόπτατε την οικονομική ενίσχυση του ΕΕΕ για μια θέση εργασίας με ολιγαρκή διάρκεια; (π.χ. κοινωφελή προγράμματα ΟΑΕΔ, δίμηνες συμβάσεις κ.ο.κ)	☐	☐

Παράρτημα 4

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΦΥΛΛΑΔΙΟ

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά

Είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στο ΠΜΣ Κοινωνικής Πολιτικής «Πολιτικές για τη Μετανάστευση, τις Διακρίσεις και την Ιδιότητα του Πολίτη» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η συγκεκριμένη έρευνα γίνεται στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας και σκοπό έχει τη διερεύνηση των στάσεων και απόψεων των δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος (πρώην Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης) σε μια κοινωνική δομή της Δυτικής Ελλάδας σχετικά με την αδήλωτη εργασία.

Η συνέντευξη περιλαμβάνει συνολικά 8 βασικές ερωτήσεις και 6 δημογραφικές. Για την ομαλότερη διεξαγωγή της συζήτησης θα υπάρξει ηχογράφηση της συνέντευξης. Οι απαντήσεις σας θα κρατηθούν αυστηρώς απόρρητες. Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι εθελοντική. Τέλος, θα πρέπει να γνωρίζετε ότι οποιαδήποτε στιγμή της έρευνας έχετε το δικαίωμα να αποσυρθείτε.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για το χρόνο σας!

Δημογραφικές ερωτήσεις:

- Ποια είναι η ηλικία σας;
- Ποιο το επίπεδο εκπαίδευσής σας;
- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Αυτή την στιγμή εργάζεστε; (σε οποιαδήποτε μορφή εργασίας) Αν ναι που; Αν όχι, πόσο καιρό είστε άνεργος/η;
- Ποιο είναι το μηνιαίο οικογενειακό σας εισόδημα και από που προκύπτει;
- Πόσο καιρό λαμβάνεται το ΕΕΕ και τι ποσό;

Βασικές ερωτήσεις:

1. Γνωρίζετε τι είναι το ΕΕΕ;
2. Πιστεύετε ότι με το ΕΕΕ δημιουργούνται κίνητρα για εργασία;
3. Έχετε παραστεί σε συνεντεύξεις για εύρεση εργασίας; Πότε ήταν η τελευταία συνέντευξη που λάβατε μέρος;
4. Έχετε απορρίψει θέση εργασίας φοβούμενος/η μήπως γίνει διακοπή λήψης του ΕΕΕ; Τι είδους θέση ήταν αυτή και τι διάρκεια είχε;
5. Ποια η γνώμη σας για την αδήλωτη εργασία;
6. Πιστεύετε ότι ο ιδιωτικός τομέας προωθεί την αδήλωτη εργασία;
7. Θα επιδιώκατε την αδήλωτη εργασία ώστε να λαμβάνεται συγχρόνως το ΕΕΕ;

Παράρτημα 5

Πίνακας δημογραφικών στοιχείων συνεντευξιαζόμενων

Συνεντ /μενος	Φύλο	Ηλικία	Επίπεδο εκπαίδευση ς	Οικογενειακή κατάσταση	Τέκνα	Εργαζόμενος /η - Άνεργος/η	Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα (ευρώ)	Διάστημα λήψης ΕΕΕ	Εγκεκρι μένο ποσό (ευρώ)
Σ1	Γ	49	Λύκειο	Έγγαμη	2	Άνεργη	625	1 μήνα	106
Σ2	Γ	55	Γυμνάσιο	Διαζευγμένη	2	Εργαζόμενη	200	3 χρόνια	200
Σ3	Γ	27	Κοινωνική εργασία	Έγγαμη	2	Εργαζόμενη	160	1 χρόνο	120
Σ4	Γ	38	Τεχνικό λύκειο- Κομμωτική	Έγγαμη	1	Εργαζόμενη	800	3 χρόνια	280
Σ5	Γ	49	Οικονομία διοίκηση	Έγγαμη	2	Εργαζόμενη	540	2 χρόνια	10
Σ6	Α	28	Γυμνάσιο	Έγγαμος	-	Εργαζόμενος	560	4 χρόνια	86
Σ7	Α	33	Λύκειο	Άγαμος	-	Άνεργος	270	2 χρόνια	200
Σ8	Γ	42	Φιλοσοφία, MSc	Διαζευγμένη	-	Άνεργη	500	5 μήνες	200
Σ9	Γ	47	Χωρίς εκπαίδευση	Άγαμη	3	Άνεργη	375	6 μήνες	70
Σ10	Γ	38	Κοινωνιολο γία	Διαζευγμένη	1	Εργαζόμενη	550	1 χρόνο	300